

BİLİMSEL EKSEN

SCIENTIFIC AXIS - НАУЧНЫЙ МЕРИДИАН

Bahar / Spring / Весна 2013 • Yıl / Year / Год 4 • Sayı / Number / Число 10

ÜÇ AYDA BİR YAYIMLANAN ULUSLARARASI HAKEMLİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

QUARTERLY SOCIAL EDUCATION JOURNAL SUBJECT TO INTERNATIONAL PEER REVIEW

ЕЖЕКВАРТАЛЬНЫЙ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУК

ISSN: 1309-5811

Sahibi / Owner / Хозяин

Hayrettin İVGİN

Kültür Ajans Tanıtım ve Organizasyon Ltd. Şti. – Konur Sokak 66/9 Bakanlıklar-ANKARA

Sorumlu Yazı İşleri Md. / Associate Editor

Ответственный секретарь

Erhan İVGİN

Editör/ Editor

Руководитель работы

Ömer ÜNAL

Genel Koordinatör / Director / Директор

Erhan İVGİN

Redaktör/Redacteur/Редакция

Doç. Dr. Nezaket HÜSEYNOVA

Yayın Kurulu / Editorial Board / Редакция

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY • Prof. Dr. Taciser ONUK • Prof. Dr. Mehman MUSAOĞLU

Prof. Dr. Naciye YILDIZ • Prof. Dr. Tülay UĞUZMAN • Prof. Dr. Kurtuluş KAYALI

Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU • Dr. Yaşar KALAFAT

Yazışma Adresi / Correspondance Adres / Адрес издательства

Konur Sokak No: 66/9 Bakanlıklar/ANKARA-TÜRKİYE

Tel.: 0090.312 425 93 53 (PBX) – Fax: 0090.312 419 44 43

E-mail: hayrettinivgin@gmail.com – erhanivgin@gmail.com

www.bilimseleksen.com

Fiyatı / Price / Стоимость

10 TL (Yurt içi / для граждан Турции)

15 \$ / 10 Euro (Yurt dışı / для граждан
других стран)

Abone Bedeli / Subscription Price

Стоимость подписки

40 TL (Yurt içi / для граждан Турции)

60 \$ / 50 Euro (Yurt dışı / для граждан
других стран)

Baskı Tarihi/ Press Date

30 Eylül 2013

Kapak Resmi

Buhurizade Mustafa İtri (1640-1712)

Baskı / Pres / Типография

SAGE Yayıncılık Rek.Mat.San.Tic.Ltd.Şti.

Temsilcilikler / Representative / Представители

•
AZERBAYCAN

Doç. Dr. Nezaket HÜSEYNOVA

e-mail: nezaket_h@yahoo.com Tel: 00994503441135

•
AZERBAYCAN

Prof. Dr. Gülnaz ABDULLAZADE

e-mail: gabdullazade@rambler.com Tel: 00994506737860

•
TÜRKMENİSTAN

Wezir AŞIRNEPESOW

e-mail: wezdip@gmail.com Tel: 0099365681139

•
RUSYA FEDERASYONU

Prof. Dr. Elfina SİBGATULLİONA

e-mail: alfina2003@yandex.ru Tel: 0079153847317

•
KAZAKİSTAN

Doç. Dr. Bakıtgul KULCANOVA

e-mail: bahit777@mail.ru Tel: 00787017314047

•
UKRAYNA

Doç. Dr. Iryna M. DRYGA

e-mail: idriga@gmail.com Tel: 003806796103301

•
KOSOVA

Prof. Dr. Nimetullah HAFİZ

e-mail: trhafiz@yahoo.com Tel: 0037744217234

•
TÜRKİYE

İbrahim İMER

e-mail: i.imer@hotmail.com Tel: 0090546.491 24 15

Bilimsel Eksen dergisinin yayın ilkelerine göre yazılarını yayımlatmak isteyenler,
yazışma adresine veya temsilcilerimize başvurmalıdırlar.

Articles submitted for publication will comply with the Publication Policy and the Submission Instructions for manuscripts. For publication you can refer to adres or to our representative

Желающим публиковаться в журнале Научный Меридиан следует оформлять материалы в соответствии с требуемыми правилами и обратиться к указанному адресу или к местным представителям журнала

Hakem Kurulu
Editorial Board
Консультативный совет – Редколлегия

- Ord. Prof. Dr. İsa HABİBBEYLİ (AMEA / AZERBAYCAN)
- Ord. Prof. Dr. İsmayıl HACIYEV (AMEA Nahçıvan Bölmesi / AZERBAYCAN)
- Ord. Prof. Dr. Teymür BÜNYADOV (AMEA Etnografya Enstitüsü / AZERBAYCAN)
- Ord. Prof. Dr. Vasıf MEMMEDALİYEV (Bakü Devlet Üniversitesi / AZERBAYCAN)
- Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL (Cumhuriyet Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN (Selçuk Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Ali UÇAN (Gazi Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU (Atatürk Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Byoungduk SOHN (Chongshin University / KORE)
- Prof. Dr. Edip GÜNAY (İstanbul Teknik Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Elfina SİBGATULLİNA (Akademia Nauk / RUSYA FEDERASYONU)
- Prof. Dr. Erman ARTUN (Çukurova Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK (Fırat Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN (Ege Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Gülsen DEMİR (Karabük Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Ege Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Harun GÜNGÖR (Erciyes Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Hayrettin RAYMAN (Bozok Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Ingeborg BALDAUF (Humboldt Universität zu Berlin / ALMANYA)
- Prof. Dr. İsmail ÖZTÜRK (Dokuz Eylül Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ (Gazi Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Maimunah ISMAIL (Universiti Putra Malaysia / MALEZYA)
- Prof. Dr. Maria CİKİA (Akademia Nauk / GÜRCİSTAN)
- Prof. Dr. Maria Pia PADANI (Università 'Ca' Foscari Di Venezia / İTALYA)
- Prof. Dr. Mehman MUSAOĞLU (Gazi Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Mehmet AÇA (Balıkesir Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Metin EKİCİ (Ege Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Mustafa CEMİLOĞLU (Uludağ Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Muzaffer TUFAN (İstanbul Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Naciye YILDIZ (Gazi Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Natalie O. KONONENKO (University of Alberta / KANADA)
- Prof. Dr. Nazım Hikmet POLAT (Gazi Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR (Hacettepe Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Necati DEMİR (Cumhuriyet Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Nimetullah HAFİZ (Piriştine Üniversitesi / KOSOVA)
- Prof. Dr. Norbert FIRIES (Humboldt Universität zu Berlin / ALMANYA)
- Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU (Hacettepe Üniversitesi / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Pavel DOLUKHANOV (University of Newcastle / İNGİLTERE)
- Prof. Dr. Reşat GENÇ (Gazi Üniversitesi-em. / TÜRKİYE)
- Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU (Selçuk Üniversitesi-em. / TÜRKİYE)

Prof. Dr. Shih-chung HSIEH (National Taiwan University / TAYVAN)
Prof. Dr. Suphi SAATÇI (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi / TÜRKİYE)
Prof. Dr. Tacida HAFIZ (Piriştine Üniversitesi / KOSOVA)
Prof. Dr. Taciser ONUK (Gazi Üniversitesi-em / TÜRKİYE)
Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY (Erciyes Üniversitesi-em. / TÜRKİYE)
Prof. Dr. Umay GÜNAY (Girne Amerikan Üniversitesi / KKTC)
Prof. Dr. Walter ANDREVS (University of Washington / ABD)
Prof. Dr. Wan-I LIN (National Taiwan University / TAYVAN)
Doç. Dr. Bakıtgül KULCANOVA (Kazak Milli Üniversitesi/KAZAKİSTAN)
Doç. Dr. Cabbar İŞANKUL (Özbekistan İlimler Akademisi / ÖZBEKİSTAN)
Doç. Dr. Çulpan ZARİPOVA ÇETİN (Muğla Üniversitesi / TÜRKİYE)
Doç. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK (Giresun Üniversitesi / TÜRKİYE)
Doç. Dr. Gloham VATANDOUST (American University of Kuwait / KUVEYT)
Doç. Dr. Mustafa SEVER (Gazi Üniversitesi/TÜRKİYE)
Doç. Dr. Nezaket HÜSEYNOVA (Bakü Devlet Üniversitesi / AZERBAYCAN)
Doç. Dr. Selçuk DUMAN (Gaziosmanpaşa Üniversitesi/TÜRKİYE)
Yrd. Doç. Dr. Kenan KOÇ (Muğla Üniversitesi / TÜRKİYE)

Not : Alfabetik olarak sıralanmıştır.
Note : It is arranged in accordance with an alphabetical order.
К сведению : Следует в алфавитном порядке

* * *

Bilimsel Eksen Dergisi EBSCO/Pro-Quest/ULRICH tarafından taranmakta ve endekslenmektedir.

It is scanned and indexed by Bilimsel Eksen Dergisi (Scientific Axis Magazine) EBSCO/PRO-Qest/ ULRICH

İÇİNDEKİLER/ CONTENT / СОДЕРЖАНИЕ

Şâir Ahmet Bican Ercilasun

Poet Ahmet Bican Ercilasun

Поэт Ахмет Биджан Эрджилясун

Prof. Dr. Tuncer Gülensoy 7

Nietzsche's View On Women In His Central Work– A Critical Analysis

Nietzsche'in Kadınlara İlişkin Görüşü Onun Belli Başlı Çalışmalarından Biri Olup Kritik Bir Analiz Olarak Sunulmaktadır

Yrd. Doç. Dr. Bülent Çiftınar - Torsten Kemal Römhild (B.A)..... 23

Klasik Azerbaycan Şiirinde Alegoriya

Allegory In Classical Azerbaijani Poetry

Аллегория В Классической Азербайджанской Поэзии

Doç.Dr. Lalə Əlizadə 37

Kıbrıs Kurt Baba (Kutup Baba) Yatırı ve Anadolu Türk Halk İnanmalarında

Yeni Bulgular

New Findings In Cyprus Wolf Father (Pole Father “Kutup Baba”) Entombed Saint And Anatolian Turkish People Beliefs

Гробница Кипр Курт Баба И Новые Исследования В Турецких Верованиях

Dr. Yaşar Kalafat 44

Evolution And Development Of Information And Communication Technology And Its Role In Learning Process

Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Gelişme ve Kalkınması ve Onların Öğrenme

Sürecinde Rolü

Эволюция И Развитие Технологии Информации И Коммуникации И Ее Роли

В Процессе Обучения

Hamzehbeigi Kohneshahri Taiebeh Reza 53

İran Hüquq Qanunlarına Görə Cinayət və Cinayətkarların Xarakteri

İran Hukuk İlkelerine Göre Suç ve Suçluların Özellikleri

The Characteristic Of Criminality And Criminals With Legality Principles In Iran

Особенность Преступности И Преступников В Принципах Законности В Иране

Soheila Baybordi 61

Geleneksel Kültürde ve Âşıkların Dilinde Nazar İnancı

Eyebeam Belief In Traditional Cultural And In The Culture Of The Poet-Singers

Вера В Сглаз В Традиционной Культуре И На Языке Ашугов

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yardımcı 66

Internet Addiction And Its Impact On Student`s Behavior In Baku And Tehran
İnternet Eğilimi ve Onun Bakü ve Tahran Öğrenci Davranışı Üzerindeki Etkisi
Интернет-Склонность И Ее Воздействие На Студента Поведение В Баку И Тегеране
Faranak Qudsi 80

The Need To Protect The Environment Against Pollution
Kirliliğe Karşı Çevreyi Korumak İhtiyacı
Потребность Защитить Окружающую Среду Против Загрязнения
Zahra Karganroodi Moghaddam Hosseinqızı 87

Azerbaijan`da Okul Kütüphanelerinin Gelişme Tarihinden
Histories Of Development Of School Libraries
Истории Развития Школьных Библиотек
Dr. Yusuf Gaziyeu 94

ŞÂİR AHMET BİCAN ERCİLASUN

POET AHMET BİCAN ERCİLASUN

ПОЭТ АХМЕТ БИДЖАН ЭРДЖИЛІЯСУН

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY*

Özet

Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun, Türkoloji'nin üretken, çalışkan bilim adamlarından biridir. Bugün 70 yaşında bulunan Ercilasun ile ilgili olarak Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından Bengü Belak Ahmet Bican Ercilasun Armağanı da yayımlanmıştır. Ahmet Bican Ercilasun 48 Yüksek Lisans, 33 Doktora tezi yaptırarak sosyal bilimler alanında rekor kırmıştır.

İlk yazısı 23 Aralık 1961'de yayımlanmış olup 52 yıldır yüzlerce yazı 21 adet kitap yayımlamıştır.

Bu yazı; Ahmet Bican Ercilasun'un şairlik yönünü ortaya koymaktadır. Kök Türkçe, Çağatayca, Özbekçe, Karahanlı Türkçesi, Kazakça, Kırgızca, Uygurca, Azerbaycan Türkçesi, Tatar Türkçesi ile konuşup yazabilen, bu dil ve lehçelerin alfabelerini bilen bir bilim adamıdır. Bu dil ve lehçelerde de şiirler yazmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Bican Ercilasun, şiir, Türk lehçeleri, şair

Abstract

Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun is one of the productive, hard-working scientists of Turcology. Ercilasun is 70 years old at present. A prize has been published under the title of "Bengü Belak Ahmet Bican Ercilasun" by Turkish Culture Research Institute. Ahmet Bican Ercilasun has broken a record having conducted 48 Master Degree and 33 Doctoral theses in the field of social sciences.

His first writing was published on 23 December 1961 and hundreds of articles have been published in the form of 21 books for 52 years.

This piece of writing puts forth poetrical side of Ahmet Bican Ercilasun. He is a scientist who can both speak and write Old Turkish, Jagatai, Uzbek, Karahan Turkish, Kazakh, Kirghiz, Uigur, Azerbaican Turkish, Tatar Turkish and he also knows their alphabets. In addition, he writes poems in this languages and dialects.

Key Words: Ahmet Bican Ercilasun, poems, Turkish dialects, poet

* Türkolog. Türk Dili Uzmanı. Em. Öğretim Üyesi. Ankara/TÜRKİYE

Türkoloji'nin en üretken ve en çalışkan bilim adamlarından olan Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'u Türk dünyasında ve Türkiye'de tanımayan "Türkolog" yoktur. 2013 yılında, üyesi ve başkan yardımcısı olduğu Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından adına çıkarılan **"BENGÜ BELÄK : Ahmet Bican Ercilasun Armağanı"** adlı kitap Onun son ödülleri arasındadır. Bican, *"Bugün Yetmiş Yaşındayım"* adlı otobiyografisi ile kendisini ve kendi dünyasını anlatıyor. Doktora öğrencilerinden **Prof. Dr. Ekrem Arıkoğlu** ile henüz Ar. Gör. olan **Hüseyin Yıldız**, *"Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun"* adlı yazıları ile Onun eserlerini ve bilimsel çalışmalarını tanıtıyorlar.

Ahmet Bican Ercilasun 48 Yüksek Lisans, (bugün 10'u profesör olmuş) 33 Doktora tezi yaptırarak sosyal bilimler alanında bir rekora da imzasını atmış bir Türkolog bilim adamıdır.

İlk yazısı *"Türkler Nasıl Müslüman Oldular?"* adını taşıyan ilk konferans metni-makalesi, 23, 25, 26, 27, 28 Aralık 1961 tarihlerinde İzmir'de çıkan **HÜRSÖZ** gazetesinde yayımlanmış. 1961-(03.01.)2012 tarihleri arasında 600 kadar **kitap**(21 adet)-**makale-bildiri**-(**gazete**) **köşe yazısı** (230 adet)-**tanıtma ve tenkit yazıları** çıkmış; hâlâ da yazıyor, okuyor, tenkit ediyor, seminerler-konferanslar veriyor; Türkolojiye hizmete devam ediyor.

Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'un ilk yazısı 1961 yılında yayımlandığına göre tam 52 yıllık bir yazar. **İLESAM**'ın 2013 yılı **"ŞEREF ÖDÜLÜ"**ne de aday olmalı. Bu ödül her yıl yazı hayatının 50. Yılı'nı dolduran en az üç yazara verilmektedir.

Ercilasun, **Hürsöz** gazetesi başta olmak üzere: *Töre, Tercüman, Yeni Sözcü, Milli Eğitim ve Kültür, Türk Kültürü, Orkun, Yeni Orkun, Hergün, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Yurda Dünyaya Bakış, Yeni Düşünce Dergisi, Milliyet, Millet, Türk Edebiyatı, Sabah, Hamle Dergisi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Yeni Haber, Milli Folklor, Türk Yurdu, Yeni Türkiye, Türk Kültürü Araştırmaları (TKAE yay.), Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten (TDK yay.), Ortadoğu gazetesi, Milliyetçi Çizgi, Türk Dili dergisi (TDK yay.), Siyah Beyaz, Yeni Sayfa, Avrasya Etütleri (TİKA yay.), Türkeli, Yeni Türkiye Dergisi, Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası, Dil Araştırmaları (Gâzi Ün. TDEB. Yay.), Yeni Çağ, Turkish Studies* adlı bilimsel dergi-aylık dergi ve gazetelerde yüzlerce makalesi yayımlanmış.

Birkaç tanesi ortak imzalı, yirmi bir eserde de adı bulunan A. B. Ercilasun'un **GÜLNAR** (İstanbul 1998-Ötüken yay.) ve **2BA** (Ankara 2006, Akçağ yay.) adlı iki romanı var. Bu arada basılmayı bekleyen **"KARA KAM"** adlı, Kök Türkçe ile yazılmış uzun bir destanın olduğu; rahmetli Ziyad Akkoyunlu ile birlikte Arapçadan yeniden tercüme ederek yorumladığı, TDK'nda basılacak olan **"DÎVÂNÜ LÜĞÂTİ'T-TÜRK"** adlı büyük çalışması; 17 Aralık 2012 tarihinde, Pazartesi günü saat 11:33'te bitirdiği **"ÇAĞRI CANDAR – ULU HAN ATA KİTABI veya ALTIN HEYKEL"** adlı üçüncü romanını belirtmek isterim.

Ahmet B. Ercilasun bilim adamlığının dışında çok iyi bir gözlemci, iyi bir roman yazarı, iyi bir şair, Nef'î gibi keskin dilli bir hicivcidir. Eşi Bilge ile birlikte pek çok ülkeyi gezerek gördüklerini şiire ve nesire döken iyi bir "seyyah", aynı zamanda. *Orta Asya (Kırğızistan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Moğolistan), Çin, Kore, Avustralya, ABD, Kanada, Brezilya, Avrupa'nın pek çok ülkesi, Rusya, Kırım, Azerbaycan, Romanya, Balkanlar (Kosova, Priştine, Üsküp, Ohri, Struga), Bulgaristan, Kırım, Suriye, Irak, Kıbrıs* ve daha başka ülkeler... Bu arada *"Moğolistan ve Çin Günlüğü"* adlı seyahatnamesi de ilgi ve heyecanla okunacak gezi notları.

Türkiye’de A.B. Ercilasun gibi Köktürkçe’den Osmanlıcaya Türkçeyi konuşabilecek Türkolog sayısı çok azdır. *Kök Türkçe, Çağatayca, Özbekçe, Karahanlı Türkçesi, Kazakça, Kırgızca, Uygurca, Azerbaycan Türkçesi, Tatar Türkçesi* konuşup yazabilen ender kişilerdendir. Çok iyi bir konferansçı-hatip olduğu için Onu dinlerken sıkılmazsınız. İyi şiir yazdığı gibi iyi bir şiir okuyucusudur.

Ahmet Bican Ercilasun aynı zamanda çok iyi bir dost, arkadaş; meslektaşlarını kıskanmayan, yetiştirdiği öğrencileri de “olduğu gibi kabul eden” bir kişiliğe sahiptir. Kızmaz ama kızdırmasını da iyi bilir.

Bu kısa biyografi yazısında A. B. Ercilasun’un şiirlerinden bazılarını seçerek, Onu edebiyat dünyasının şâirler sayfasına kaydetmek istiyorum. Romancılığını da bir başka yazıya bırakarak, sizleri Onun nefis şiirleriyle baş başa bırakıyorum:

KARAHANLI TÜRKÇESİ ile yazılmış bir şiiri:

ÜDİG KOŞUGI

Ödüm sen, ödlekim sen,
Tınım sen, yürekim sen,
Teñridin belekim sen,
Talbodum, köziçaglam.

Kutum sen, sewinçim sen,
Otum sen, awınçım sen,
Yıdım sen, umunçum sen,
Ak yüzüm, kaşı körtlem.

Ak yüzüm, kara saçım,
Tört yanım, taşım, içim,
Tınçım, amulum, inçim,
Üdigim, özüm, balam.

Seni körügseyür men,
Yüzün öpüg seyür men,
Tatgıñ tatıg sayur men,
Yaş yimişim, alımlam.

ÇAĞATAYCA yazılmış bir şiiri:

GAZEL

Hûb-ı hûban, mâh-ı tâban, yinçü mercan merhaba!
Közge derman, ruhgaîman, nûr-ı devran merhaba!

Könglüm içre bir hazînedürsining ol sûreting,
Sûretihub, sîretihub, şâh-ı ferman merhaba!

Kara saçlık, al yangaklık, yinçütişlikdürnigâr;
Yüzi tuzak, saçı cellat, közi hayran, merhaba!

Sayd itip âşıkların öltürse de ol zulmkâr,
Bizgezulumüñ birle can-sin, hem de cânan, merhaba!

Cânı yok kul-minkapungdarahm kıl ol kulunga,
Körgüzüp gül dik yüzüngni ay büt-i can, merhaba!

(Bu beyitteki canı yok kul, Bican demek oluyor.)

KAZAKÇA bir şiiri:

BATA

(Bu Kazakça şiiri, Konur ile Güljanat'ın düğünü sırasında yazmıştır)

Er Jılasın

Kuday bakıttaalaybersin,
Jastar uzak ömür sürsün,
Tilek tapsın, arman körsün,
Karı bolsun bir jastıkta.

Şangğıraktarıkeng bolsun,
Ak ukuktartıng bolsun,
Üyde salt bolsun, zang bolsun,
Ömir ötsün bir jastıkta.

Jerisuwı, dalasımen,
Awılımen, kalasımen,
Uul kızı, balasımen
Ömir ötsün bir jastıkta.

Kuttu bolsun tuwganjeri,
Baylanawersin kut kırı,
Ayılawersinengjırı,
Ömir ötsün bir jastıkta.

Kazakstanmen Türkiye,
Baydıktarğa bolsun eye,
Kazak kelin, Türikküyö
Ömirsürsin bir jastıkta.

Mıngıldıkkudakudayın,
Bata berissinkün sayın,
Ekööngüzgeaylanayın,
Ömirsürüng bir jastıkta.

KERVAN KİMİN GÖRELİM

(TDK başkanlığı dolayısıyla hakkında dava açılınca arkadan çorap örenler için yazılmıştır.)

Er Cılasın

Gel bre namert üstüme,
Meydan kimin, görelim.
Ferman çıkmış kastıma,
Devran kimin, görelim.

Yiğit cenge yazılır,
Saflar mertçe dizilir,
Kalleş arada ezilir,
Hüsran kimin, görelim.

Çekilmeli kılıçlar,
Kovulmalı kalleşler,
Yürüyün hey kardeşler,
Bozkurt kimmiş, görelim.

Bozkurt çakal olur mu,
Çakal erlik bilir mi,
Yurt, namerde kalır mı?
Vatan kimin, görelim.

Fermanla çıktık yola,
Erler girsin kol kola,
Kimler öle, kim kala,
Kervan kimin, görelim.

Açık ol, kaçak vurma,
Arkadan çorap örme,
Davran bre, korkak durma,
Zaman kimin, görelim.

Kaçma bre namert, davran,
Uzun sürmez palavran,
Yere düşer kadavran,
Yaman kimmiş, görelim.

Cılasın'ın başı dik,
Kaçarsın fellik fellik,
Gireceğin bir delik,
İnin nerde, görelim.

Hey Cılasın Cılasın!
Haktan uğur bulasın!
Zafer senin, bilesin!
Bayram kimin, görelim.

DEVİRİYE

(Bu şiir vahdetivücudu anlatıyor.)

Düze düzlüğe çöl oldum, serildim,
İnce dal üzre gül oldum, kavruldum,
Sel oldum aktım, göl oldum duruldum,
Daldan güle, sudan sele akım bir.

Güneş olup yükseldim, arşa çıktım,
Gürledim gökte, şimşek olup çaktım,
Yer oldum, ne varsa kendime çektim,
Cisimden cisme akım bir, çekim bir.

Nokta idim, büyüyüp çember oldum,
Hak kokusuyla misk ü amber oldum,
Bazen Ferhat, bazen de Kamber oldum,
Binim de bir, yüzüm de bir, ikim bir.

Hücre midir özüm, yoksa evren mi?
Gül açmada gönlüm, yediveren mi?
Yerden biten mi kök, daldan süren mi?
Gövde de bir, filiz bir, tohum bir.

Âbıhayat içtim de Hızır oldum,
Kehf'e sığındım, Yedi Uyur oldum,
Derde düşüp kör oldum, sağır oldum,
Sağlam da bir, çürük de bir, hekim bir.

Yaratılan mıyım ben, yaratan mı?
Boyut muyum, mekân mıyım, zaman mı?
Milyonla, milyarlar yıl mı, bir an mı?
Asır da bir, lahza da bir, takvim bir.

Bir kuş oldum, erik dalına kondum,
Uçup bulut oldum, rüzgârda dondum,
Değiştim, varlıktan varlığa döndüm,
Kaynağım bir, kökenim bir, köküm bir.

Zerre iken sığamadım cihana,
Cihan oldum, sığdım bir küçük cana;
Zerre, cihan, can... Hepsi de bahane,
Hâkim de bir, mahkûm da bir, hüküm bir.

06.05.2005 / Girne

VARLIK

(Bu da bir tür vahdetivücut)

Yıldız mısın, evren misin,
Dünya mısın, cihan mısın,
Yolcu musun, kervan mısın,
Nereye böyle akışın?

Durur musun, döner misin,
Tekne misin, fener misin,
Yanar mısın, söner misin,
Nereye doğru varışın?

Gidiş misin, geliş misin,
Doğru musun, yanlış misin,
Desen misin, nakış misin,
Nedir, nasıldır duruşun?

Suret misin, asıl mısın,
Ebet misin, fasıl mısın,
Bir misin, munfasıl mısın,
Nedir aslın, nedir işin?

Yaz mı, kış mı, bahar mısın,
Her ânı kucaklar mısın,
Söyle, yok musun, var mısın,
Yoksa düş mü görünüşün?

Duyguladım, sorguladım,
Algıladım, bilgiledim,
Seyran ettim adım adım,
Tek gerçek imiş oluşun.

Yeşil ve “Yavru Vatan Kıbrıs” A.B. Ercilasun’un Ata Yurdu’dur. O, doğduğu bu topraklara sık sık gider, her gittiğinde de birkaç şiirle döner:

KIBRIS GÜZELLEMESİ

Akdeniz’in ak sinesinde Kıbrıs,
Gönlümüzün kâşanesinde Kıbrıs;
Kımıl kımıl böcekler, yapracıklar,
Taze bir meyve çeşnisinde Kıbrıs.

Sıradağları denize yaslanmış,
Çiçeklerinin gözleri ıslanmış;
Deniz ortasında bir sultan Kıbrıs,
Maviyle, yeşille, morla süslenmiş.

Güller, cemile çiçekleri al al,
Yeşiller içinde limon, portakal;
Mavi çerçeveli bir tablo sanki,
Hayır Kıbrıs bir düş, Kıbrıs bir hayal!

Kıbrıs, deniz içinde zeytin dalı,
Kıbrıs bana, ben Kıbrıs’a sevdalı;
Yemeli içmeli, eğlenmeliyim,
Yaşamalıyım Kıbrıs’ta dopdolu.

Alabildiğine ovalar, dümdüz,
Alabildiğine dağlar ve deniz,
Yaşadık, güldük alabildiğine,
Biz Kıbrıs'la bir yürek, bir bedeniz

Kıbrıs vurulmuş Sultan Selim Han'a,
Kıbrıs benzer beyaz bir küheylana;
Güzeller güzeli Afrodite bakar,
Beyaz köpüklerden el eder bana.

Akşamları gurup, sabahları tan,
Toprak, su, yaprak, masmavi gök vatan;
Her güzelleme bir şükür Tanrı'ya,
Oysa bu güzellikleri yaratan.

KIBRISLAMA

Lacivert, turkuvaz girmiş kol kola,
Sarı ile yeşil vermiş el ele,
Naz eder, göz eder burda gül, güle,
Vuslat olmadan gönül durulmaz ki!

Bu hava, bu deniz, bu yeşil koku,
Tabaklarda balık, şişede rakı,
Mezeyi atıştırınca bir iki...
Burda sarhoş olmadan durulmaz ki!

Her köşeden nice güzel el eder,
İşveyle durur, göz süzer, gel eder,
Burda güzeller adamı del'eder,
Deli gönül bu, nasıl vurulmaz ki!

Sevginin kumaşı burda dokunur,
Âşığın türküsü burda okunur,
Burda ne varsa gönlüme dokunur,
Hâlâ da aşkın sırrı sorulmaz ki!

Dal çiçeğe, çiçek meyveye sürgün,
Bülbül güle, sevda şiire vurgun,
Burda aşkla, şiirle geçer her gün,
Burda insan sevgiden yorulmaz ki!

Bu adada ne varsa aşka dair,
Aşkın dışında kalanlar vesair,
Aşkın dili şiir, söyleyen şair,
Aşk çiçeği şiirsiz derilmez ki!

Kıbrıs efsane, Kıbrıs sihir kokar,
Burda hava, bir tuhaf iksir kokar,
Burda su, burda toprak şiir kokar,
Şiir olmadan canlar dirilmez ki!

03.05.2005/Girne

ÇİÇEKLER

Gelincik al giyinmiş kıza benzer,
Al giyimli kızlar ilkyaza benzer;
Bahar sarhoşluğum gelinciktendir,
Esrimiş başım sert poyraza benzer.

Mor kızıl alacası kız, karanfil;
Tarzı başka, gülüşü başka şekil.
Sarhoşluğum ah o şuh çiçektendir,
Kokusundan vazgeçmek mümkün değil.

Hele zambak, hele ak zambak yok mu?
Bilmem ki kalbime saplanan ok mu?
N'olur baharın aklığında yitsem;
Ruhum uçmuş... Bedenim yitmiş çok mu?

Fakat gözümde tüten papatyadır;
Papatya hayal, papatya hülyadır;
Belki de bir bahar sayıklaması,
Yaşadığım belki de bir rüyadır.

*"Sevda" şiirleri de A.B. Ercilasun'un gönlünden ve kaleminden bir başka türlü dökülür. 15 Nisan 1966 tarihinde bir "broş" armağan ettiği; 09 Eylül 1967 tarihinde nişanlandığı; 15 Nisan 1968 tarihinde evlendiği **Bilge (Yolalan) ERCİLASUN'a** da pek çok şiir yazmıştır.*

Kırk beş yıllık "edebiyatçı" eşine yazdığı özel şiirlerinin dışında Ona olan sevgisini anlatan pek çok mısra görürsünüz.

GÜLÜŞÜN AŞKA BALAM

Laleler gülmede, güller gülmede,
Yapraklar gülmede, dallar gülmede,
Filizlenen taze bahar gülmede,
Senin saf gülüşün başkadır balam!

Göz kırpmada ay, yıldız gülmede,
Işıl ışıl bahar, gündüz gülmede,
Çayır çimende nice kız gülmede,
Ah senin gülüşün aşkadır balam!

Oynuyor toprak bir sevgili gibi,
Fıskırmada tabiat deli gibi,
Ağaçlar yediveren gülü gibi,
Senin o gülüşün bambaşka balam!

Gonca kıpırdanıyor için için,
Çiçekler gülüyor arılar için;
Fakat senin duruşun, fakat senin
Gülüşün dolu dizgin aşka balam!

Balam, ay balam, sevdam, gözü çağlam!
Üzümüm, salkımım, boyu uzun borlam!
Al yüzüne ak gülüşü bezenmiş
Gözü çağlam, sevdam; balam, ay balam!

KEREMCE

(Kerem'in ah edince ağzından alev çıkıp yanması)

Ah dediğim ağızdan çıkan alev,
Of dediğim yerle bir olmuş bir ev,
Bu nasıl iş Tanrım, bu nasıl görev?
Yüreğim köz oldu, kavruluyorum.

Başım dönüyor ah, başım dönüyor,
İçimde bir alev, içimde bir kor,
Kanım ateş oldu, kalbim yanıyor,
Duman olup göğe savruluyorum.

Bulut bulut gökyüzündeyim şimdi,
Bir Nisan günü, serin bir ikindi;
Göklerden toprağa bereket indi,
Tohum tohum yere serpiliyorum.

Ana rahmi toprak, yeni bir doğuş,
Bir kıpırtı, yumuşacık bir değiş;
Çatlıyor tohumlar, ilahi bir iş...
Çiçek olup döndüm, evriliyorum.

NESİN?

Yar mısın, yağmacı mısın,
Melek mi, umacı mısın,
Kalbimin ilacı mısın,
Yoksa zehir misin, nesin?

Büyü müsün, sihir misin,
Gönle akan nehir misin,
Sorsam eğer, bilir misin,
Sen panzehir misin, nesen?

Gerçek mi yoksa düş müsün,
Pay mısın sen, ülüş müsün,
Sadece bir gülüş müsün,
Yoksa şiir misin, nesen?

Gül müsün sen, diken misin,
Kalbi kökten söken misin,
Bilmem geç mi, erken misin,
Eser mi, tesir misin, nesen?

Kaptan mı, çımacı mısın,
Gözbağcı, düğmeci misin,
Yarıcı mı, yağmacı mısın,
Kalbe iksir misin, nesen?

Bilemedim ne idiğin,
Söyle, in misin yoksa cin,
Belki de yepyeni bir din,
Hadis mi, tefsir misin, nesen?

GÜLFİDAN

Dişleri kıskandırmada gümüşü,
Ruhuma işliyor tatlı gülüşü,
Gözleri çağla, ağzı dağ yemişi,
Yârin duruşu salına salına.

Dökülmüş boynuna tel tel saçların,
Binlerce ok fırlatmada uçların,
Bir sırrı fısıldar gibi içlerin,
Mest oldum yarin beline beline.

Salınışı ürkek bir ceylan gibi,
Seraserpe açmış gülfidan gibi,
Gözümde bir sis gibi, duman gibi,
Bakakalmışım koluna koluna.

Kızıl gömlek pembe tene yakışır,
Çağla gözler sanki bana bakışır,
Bir hâl olurum, yüreğim sıkışır,
Ah der bakarım eline eline.

Hasret kaldım kızılına, gülüne,
Meyvasına, çiçeğine, dalına,
Salınışına, gülüşüne, balına,
Gözüm takıldı yoluna yoluna.

YA BAŞIMDAKİ SEVDA?

Baharın belirtisi çimen midir,
Sadece dallarda yeşeren midir,
Gonca mıdır, gül mü, yasemen midir?
Ya başımdaki sevda? O ne peki?

Sürgün, filiz, fidan baharsa eğer,
Topraktan fışkıran baharsa eğer,
Peki yüreğimde oynayan nedir;
Ta içimden fışkıran... O nedir ki?

Kalbim de yaprak gibi, toprak gibi,
Sanki yerinden oynayacak gibi,
Kıpır kıpır kıpırdanıyor işte,
Çırpınıyor sevda gibi, aşk gibi.

Baharın gelişini ilk önce ben
Kalbimde duyarım kimse görmeden;
Kalbim oynadı, başım dellendi mi,
Anlarım ki bahar geldi inceden.

Gel bahar, yine içime doğ benim,
İçime doğ ki canlansın bedenim;
Yemişe, meyvaya durayım şimdi,
Çiçeklensin ruhum, gül açsın tenim.

(Bican'ın bazen "tutarı" gelir. Hiç olmadık "sanal" kişiye de şiirler yazar. Bu şiirler hem güzeldir, hem felsefe kokar, hem de insanı düşündürür. Bilge Hocahanım da bu tür şiirlere alışkın olduğu için, kıskanmaz güler geçer...)

FIKIR FIKIR AYTEN

Akça pakçaydı teni,
Şimdi burdaydı dostlar,
Gördünüz mü Ayten'i?

Sereserpeydi hani,
Yana kaymıştı sütyeni,
Şuracıktaydı dostlar,
Gören yok mu Ayten'i?

Fıkır fıkır, şıkır şıkırdı;
Bir salındı mı,
Deli ederdi beni, seni,
Görmedin mi dostum,
Görmedin mi Ayten'i?

Ah Ayten, vah Ayten,
Nerelerdesin sen?
Ona sordum, buna sordum,
Haber yok senden.

Yoksa oyun mu muradın,
Fettan mı senin bir adın?
Çık meydana Ayten,
Deli etme beni;
Sen kalbimi
Bu kadarına dayanır mı sandın?
Ayten Ayten, bir tanem,
Nar tanem, nur tanem;
Aratma beni daha fazla,
Bu kadar nazla
Biterim vallahi, ölürüm billahi,
Yeter bir tanem!
Hadi oynama,
Gel yanıma;
Gidinin kızı,
Niye girersin kanıma?
Niye kıyarsın canıma?

Dostlar kaybettim Ayten'i;
Fıkır fıkırdı hani,
Akça pakçaydı teni;
Gören varsa eğer,
N'olur söylesin bana.
Dilesin benden ne dilerse,
Semerkant, Astana...
Veririm vallahi,
Yeter ki söylesin Ayten'i.

SEVDA MI GÜLDÜ?

Çiçekler kıpır kıpır,
Yapraklar hışır hışır,
Su toprağa karışır,
Bahar mı geldi nedir?

Nasıl yeşil bu Tanrım,
Nasıl berrak su Tanrım,
Ya gül kokusu Tanrım,
Ruhum mu doldu nedir?

Havaya karışan ne,
Tenime yapışan ne,
Sarılan, öpüşen ne,
Sevda mı güldü nedir?

Gözlerin bal sarısı,
Dudağın gül kurusu,
Sözlerin bir duru su,
Çağlar mı oldu nedir?

Yanaklar al üstünde,
Dudaklar bal üstünde,
Gülpembe dal üstünde
Aşk dile mi geldi nedir;
Sevda mı güldü nedir?

(Bican'ın "Nef'i gibi keskin dili var", demiştim. Birisini Hicvedecekse "eder!". Her şeyiyle tenkit eder. İşte onlardan biri:)

METROKÖY DESTANI

(İstanbul'un karmaşıklığını ve pisliğini anlatıyor)

Yırtık sokaklar
Ve kaldırımlar lime lime...
Batıyor yüreğime
İğnemsî sivrilikler.

Akşamdan kalmış bir duman
Yapışmış denize, caddelere ve camlara.
Parçalanmış camlar bin bir,
Oturmuş gözbebeklerime.

Tükürülmüş sokaklara insancıklar
Doğudan, güneyden;
Türbanlı, türbansız;
Kalabalık ve yalnız
Yapışmışlar bir Picasso resmine
Parça parça yüzleri,
Loş gözleriyle.

Sıtmalı nefesler,
Sıtmasız sesler
Kol geziyor dört yanda.
Kırılmış CD parçacıklarında
Badem bıyık resimleri.

Karpuz kabuğu, lahmacun;
Kilimler çözülür bir ucundan;
Merdiven boşluklarında
Ayak kokuları
Karışmada hacı yağlarına.

Omuzlar yürüyor başsız,
Kalçalar tortop;
Kalçalar kalp yerinde,
Apış arası, kafatasından çıkarılmış beyinde.

Parça parça tükrük,

Parça parça salya...
Hokkalar elimizde;
Krizantem, manolya, bir de gül;
Sırtık kafatası dişleri;
Misvak, püskül ve çalı süpürgesi
Temizliyor
Tinerici çocuklardan kalmış sokakları.

Orta kulak zarı
Ve egzoz gazları...
Duyarsız duyargalara
Tünemiş binlerce karga.
Sokaklarda karpuz kabukları
Isırılmış iştahlardan.

Çöllerden kalkan kızıl çamur
Yağmış sokaklara gün ortası.
Uzun ve geniş yenler
Ve yerleri süpüren etekler
Bulaşmış çamuruna sokakların.
Kömür tozu gözlerinde
Top sakallı çocukların.

Omuzlar kımıldıyor binlerce,
Çarşafı dolanmış göğüs uçları;
Cami avlusunda güvercinler
Baygın ve ölü;
Cami avlusunda çocuklar
Geleceğe sürgün.
Suyun nano parçacıkları
Yapışmış rüzgârın kanatlarına.
Tuzlu beyinler belden aşağı,
Kafatasları beze sarılı;
Işıltılı mağazalarda
G-stringler ojesiz parmak uçlarında.

Varoşlarda, bulvarlarda ve ploşadlarda
Ve ısıltılı vitrinlerde,
Kondu odacıklarında
Ve site evlerinde
Yüzü yok başlar ve çizgisiz yüzler
Bilbortlarda kirepçilerin
Parçalarını süsler.

Yırtık sokaklar
Ve kaldırımlar lime lime;
İğnemsı sivrilikler
Batıyor yüreğime.
Akşamdan kalmış duman

Ve camlar parçalanın, parçalanın
Oturuyor gözbebeklerime.
Beynim alış aramda
Ve saç tellerine dolanan G-stringler
Yerleşiyor beynimin loplara.
Varoşlarda, bulvarlarda
Başsız omuzlar binlerce;
Direksiyonda kadın gözü,
Çevresi örtülü.
Çamurlu, balık kılçıklı caddeler,
Ayak kokulu merdiven başları,
Düğün salonundan artakalmış tabaklar...
Parmak uçları gezinir saçlarda,
Geleceği arar, geleceği arar.
Başsız ayaklar
İstila etmiş her yanı;
Üçüncü binin barbarları
Oturmuş metroköyün tahtına;
Kırmada saçlar arasındaki parmakları.
Parmaklar yığılır meydanlara,
Toplu mezarlara gömülür;
Metroköyün akşamdan kalma düğünü
Sürüp gider ekranlarda.

Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'un "bilim adamlığı" yanında pek çok kişi tarafından bilinmeyen bir yönünden bahsetmek istedim. Yanında doktora-yüksek lisans yapan pek çok öğrencisi de Onun bu özelliğini bilmez. Türkoloji dünyasında "romancı-hikâyeci-şâir-ressam-köşe yazarı" vb. nitelikleri olan kişiler vardır. Meselâ, İstanbul'da okurken iki yıl derslerinden feyz aldığım **Ahmet Hamdi Tanpınar** bilim adamlığının yanında *romancı-şâir-edebiyat tarihçisi*; Ankara'da, yanında "Doktora" yaptığım **Prof. Dr. Ahmet Temir** "*Berlin Flarmoni Orkestrasında keman çalmış bir kemancı-piyanist-ressam-patenci-at binicisi-iyi bir satranççı*" idi. **Prof. Dr. Doğan Aksan**'ın bir "*ağaç oymacısı*"; **Prof. Dr. Leyla Karahan**'ın da iyi bir "*ressam*" olduğunu pek kimse bilmez. Hekim-avukat/hâkim/savcı-ziraatçi-siyasetçi-vali vb. olup da ressam-şâir-yazar olan daha nice insanlarımız vardır. Böyle yaratılışa olmaları da Türk kültür tarihi açısından bizleri mutlu eder.

Bu vesile ile değerli arkadaşım-dostum-meslektaşım **Ahmet Bican Ercilasun**'a nice sağlıklı yıllar diler; kaleminden daha nice şiirler ve romanlar beklediğimizi belirtmek isterim.

29 Temmuz 2013, Batıkent-Ankara

NIETZSCHE'S VIEW ON WOMEN IN HIS CENTRAL WORK– A CRITICAL ANALYSIS

NIETZSCHE'IN KADINLARA İLİŞKİN GÖRÜŞÜ ONUN BELLİ BAŞLI ÇALIŞMALARINDAN BİRİ OLUP KRİTİK BİR ANALİZ OLARAK SUNULMAKTADIR

Yrd. Doç. Dr. Bülent ÇİFTPINAR* - Torsten Kemal RÖMHILD (B.A)**

Özet

Nietzsche'in kadın edebiyatı kapsamındaki "a 'Weib' (Kadın) yedi küçük kelime" adlı analizi çok sayıda farklılıklar gösterir. Kadınların saplantıya dönüşmüş güzelliğiyle, bilim, ihtiras ve açgözlülük sergileyen yetkin olmayan hayranlar, rol yapanlar, moda fanatikleri konumundaki kurnazca baştan çıkartanlar, seks objeleri, huzursuz ruhlar, hep bu kapsamdadır: kadınlar, tam olarak bir erkek gibi, kendi insanlarından hareketle, insanlar, bütün insanlar devreye girmektedir. Fakat erdemler ve ahlaksızlıklar, onların bazen küçük fakat harika, bazen büyüleyici ve etkileyici özellikleri, erkeklerle kıyaslandığında açık bir farklılık gösterir. Varsayalım ki, bugün birisi Nietzsche'nin eleştirilerini okuyor, o kişi kadınlar hakkında basmakalıp bir stereotip oluşturarak yanlış yönlendirilmiş olabilir. Yekdiğerinden farklı olmasına karşın, erkekler ve kadınlar eşit haklara sahip olmalıdır. Fakat kadınların kimi kötü alışkanlıkları ve erdemleri değişmiştir. Bu nedenle, postmodern erkekler yeni zorluklarla başedebilmek için uzmanlaşmak durumundadırlar.

Anahtar Kelimeler: Nietzsche, kadın, eleştiri, postmodern sorunlar, erkek

Summary

Nietzsche's view of women's literature "a 'Weib' seven little words" the analysis showed very differences. Obsessed with the beauty of its women, science is incapable enthusiasts, role players, the fashion fanatics cunning seductive, sexual objects, the restless spirits of those who search and greedy desire: women, people for his people, all people, exactly like a man. But the virtues and vices, their small, sometimes wonderful, charming and touching is clearly different compared to the male ones. Suppose someone reading the writings of Nietzsche's criticism today, he might be to mislead stereotypes about women. Equal rights for men and women,

* Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Almanca Öğretmenliği Bölümü Öğretim Üyesi. Eskişehir/TÜRKİYE

** Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Elemanı. Eskişehir/TÜRKİYE

although different from each other. But part of the bad habits and virtues of women changed. Postmodern men as new challenges have to be mastered. The main problem is "male and female" is still there.

Key Words: Nietzsche, woman, critique, postmodern issues, man

1 Nietzsche's philosophy and the women

Friedrich Nietzsche wrote in "Thus spoke Zarathustra" his probably most famous sentence: "You go to women? Do not forget your whip!"¹. What is the cause of the authors attitude and which view of woman is behind this sentence? To answer this question Nietzsche's main writings have been analysed. The analyse of the "Thus spoke Zarathustra" was explicitly not performed, because of the aim to understand the position of this famous sentence in an external view.

The hypothesis of this work is, that the "Seven little sayings of a 'Weib' " from the book "Beyond Good and Evil" (1886) contain concise and wide Nietzsche's literally view on women. Therefore it will be attempt to find an answer for the above question with the interpretation of the "Seven little sayings of a 'Weib' ".

Thereby we are aware of the inadequacy of this method, because Nietzsches intuition was to put the thought itself into the center. In his opinion it would be much better, if the name of the author would not be written above the title of a book, so that the the reader is not mixing the ideas of a book with the person of the author². To answer the above question it is not possible to follow Nietzsche's idea. To approximate his idea, a dominance of the view on Nietzsche's writings has been chosen, which means biografic datas have been used were minimal for the research. In the center of the view is therefore the literary Nietzsche and his thoughts about women in poems, aphorisms, philosophic essays and scientific texts.

Even today Friedrich Nietzsche is a worldwide read author. Therefore the outcomes of the interpretation of the poem will be analysed again in a contemporary view. The center of the research will be the question, if Nietzsche's ideas can mislead the contemporary reader to bias about woman. The reception of other authors, which researched about Nietzsche has consciously not been used. Because the most readers will generally come in touch with Nietzsche's ideas without the knowledge of his reception history. Therefore only Nietzsche's statements will be the object of the research.

2 Analysis and interpretation of the "Seven little sayings of a "Weib"

On the first sight the "Seven little sayings of a 'Weib' " from "Beyond Good and Evil" don't have specific literary value. In the german original version they are short sayings with a rhyme at the end and a similar rythm. Its literary value comes

1 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/Za-I-Weiblein>

2 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/JGB-156>

from the analyse of its content. This content will be now researched and analysed step by step.

The “Seven little sayings of a 'Weib' “are not written in the perspective of Nietzsche. They are spoken by a “Weib”, it means Nietzsche as an author is in the background and speaks with the mask of a woman.

Seven little sayings of a 'Weib'

“Like the longest while flee, a man is crawling on his knee!”

* *

Age, alas! and science too gives weaker virtues strength anew.

* *

Black robe and silence attire any “Weib” – brainy.

* *

Who to thank for my luck? God – and my own tailoress.

* *

In youth: a flower-covered house with a cave. In age: a dragon is coming out.

* *

My name is good, my figure's fine, a man thereto – if only mine!

* *

Short speech, long meaning – a dangerous ground for the cow!³

2.1 First saying

“Like the longest while flee, a man is crawling on his knee!”

Nietzsche is describing woman as patient characters, which are lurking, that a man is caught in their net. Females have enough time for this behaviour, because “[...] they never feel bored because they have never learned to work properly”⁴. But why are women so sure that one time a man will come on his knees to them and from where do they get their patience? In Nietzsche's view the woman takes this certainty from their love faith, because “[...] the 'Weib' would like to believe that love makes all things possible, – this is its true faith”⁵. This faith in love comes from their *will to power* over the man. Finally a man “crawls” to them, so he is powerless. The women have the power above the man as they rule his mind. The loving man loses his head.

“Now she has wit – what leads her to this find?

Because of her a man has lost his mind.

3 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/JGB-237>

4 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/MA-391>

5 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/JGB-269>

His head was rich before this misadventure:

His head went straight to hell. no! no! To her.”⁶

Thereby the man is not only a sacrifice of the trick of the woman, lastly he want to conquer the lady:

“Rob yourself the '*Weib*' who to your heart appeal!" –

So thinks a man; but it won't rob, a real '*Weib*' will steal.”⁷

If the women are only devoted to ideal love dreams, they will not find their luck. Nietzsche thinks, that those ideas come from an immature lifestyle:

“Inexperienced girls flatter themselves with the idea that it stands within their power to make a man happy; later on they learn that to assume that all that is required to make a man is a girl is really to despise him.”⁸

For Nietzsche the cause of this idealistic images of love is the underestimate of justice. For him pure love is “stupid”, “impartial” and “unfair” and she is distributing gifts from her rich “cornucopia” to everyone⁹. Because of this imperfection of love he recommends the men to keep distance from the woman, because often the man thinks, that his better self lives amongst the woman.¹⁰

There was also a woman in Nietzsche's life, who had been like his better self and supported him: *Malwida von Meysenbug*.¹¹ Von Meysenbug, a friend from Wagner played a mother role in Nietzsche's life. She was searching a wife for the 34 year old professor. She found the 20 year old russian student *Lou von Salome* and thought she would be the right wife for Nietzsche. She introduced Lou to Nietzsche in Rome. The love from a mature and clever woman therefore was a positiv thing for Nietzsche:

“For the male sickness of self contempt the surest cure is to be loved by a smart '*Weib*'“.¹²

In a contemporary view lotes of Nietzsche's sights about females are dubious. His opinion, that females are not bored, because they have never learned to work, is unsustainable. In contemporary times woman often have the double burden of family and work. So they have no time for boredom. It can be supposed, that because of his free bachelor life Nietzsche had a lot of boredom; and that for Nietzsche this boredom was a creative power for his intellectual work.

6 Nietzsche (2001a), Prelude, Nr. 50

7 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/FW-22>

8 Nietzsche (1996a), Nr. 407

9 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/MA-69>

10 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/FW-60>

11 All biografic datas from: “Das Lama” in: *Der Spiegel*, from 29.1. 1958,

12 Nietzsche (1996a), Nr. 384

The idea, only females would have the faith in love, is not accurate in postmodern times. The myth of love is feed by a big media industry, which is sending their products to both sex. The love is raised to a new religion, in which the humans can escape from the pressures of the real existing capitalistic society. The escapist love culture is a paradox, because she itself is the moving power of the consumism, which is necessary for the capitalistic society.

Nietzsche is using a vague love concept, therefore he is judging false. Because in this previous times had been different types of love and marriage. Only the females of the leading class had time to wait for their man without working. The majority of the woman worked then not only before the marriage but also as married wife.

2.2 Second saying

Age, alas! and science too gives weaker virtues strength anew.

To understand this saying, Nietzsche understanding of female bad habits has to be clear. Generally he thinks, that woman are not suitable for science:

“Because women are so much more personal than objective, tendencies that logically contradict one another are capable of getting together within their circle of ideas: for they are accustomed to become enthusiastic for the representatives of these tendencies one after the other [...]”¹³.

Also he is confident, that woman essentially refuse the science, because “[...] from science they have the feeling, as if somebody would watch under their skin.”¹⁴ Females can't have an interest for an enlightenment of their character, because what Nietzsche find inside the women, has to be a cause of shame for them: “they contain so much that is pedantic, superficial, and schoolmarmish as well as narrowmindedly arrogant, presumptuous, and lacking in restraint [...]”¹⁵. Thus Nietzsche mistrust all attempts of the “Weib” to enlighten about itself, because “[...] its great art is in lying, its highest concern is appearance and beauty.”¹⁶

Though Nietzsches opinion about females may sound pejorative, it is clearly that, what is fascinating him about woman. “Let us admit that we men love and honor exactly this art and this instinct in the “Weib” [...]”¹⁷, he write in “Beyond Good and Bad” and his insight is followed by a poetic description of the nature of the “Weib”.

“What inspires respect and, often enough, fear of the ‘Weib’ is its nature – which is ‘more natural’ than that of a men – its truly predatory and cunning agility,

13 Nietzsche (1996a), Nr. 419

14 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/JGB-127>

15 Nietzsche (2001b), Nr. 232

16 Ebd.

17 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/JGB-232>

its tiger's claw inside its glove, the naivism of its egoism, its inability to be taught and its inner wildness, the intangibility, expanding, and rambling character of its desires and virtues ... What inspires compassion, in spite of all fear, for this dangerous and beautiful cat '*Weib*' is that it seems to suffer more, be more vulnerable, need more love, and be condemned to more disappointment than any animal."¹⁸

In our view, it is one of the most beautiful things, which has ever been written about women.

Now the saying is more clear. It is written ironical. The "alas" imply, that women, which need science and the old women, miss something: the power of their beauty and "plaster". Nietzsche confirms clearly his judgement about the old women. He writes, he is fearing, "[...] that old woman in their most secret heart of hearts are more sceptical than all men: they believe the superficiality of existence to be its essence and all virtue and depth is to them merely a veil over this 'truth' [...]"¹⁹ So ugly women and old women are able to see the truth.

Nietzsche's ideas about the women's ability of doing science are false. One time he even writes this idea inside the body of woman, as he judges malicious: "When a woman has scholarly inclinations, there is usually something wrong with her sexuality."²⁰ To look on the inability of women in a genetically determined way is an exception in his writings, but in a contemporary view it has to be marked as racism.

Today it is not obvious, that women are not interested in science, because they reject science. A lot of radical, religious people battled then and battle today against the results of sciences. For a dogmatic view of the world a critical research for truth is not acceptable. It is also clear, that young females are able to work on science. In this question Nietzsche was oppressed by a false judgement. It is possible, that Nietzsche's false judgement was influenced by the social structure; in his lifetime sciences were dominated by men.

2.3 Third saying

Black robe and silence attire any "Weib" – brainy.

This saying is talking about the instinctive knowledge of women in relationships with men. If a woman is clothing herself in "silence", she is "brainy" and is able to use her knowledge in contact with men. The ability of silence, Nietzsche is really sure about this, provides them power about the men:

18 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/JGB-239>

19 Nietzsche (2001a), Nr. 64

20 Nietzsche (2001b), Nr. 144

“Those poor women are always unsuccessful who, in the presence of the one they love, become restless and insecure and talk too much: for men are most surely seduced by a certain secret and phlegmatic tenderness.”²¹

Nietzsche is convinced that women are role players, because they “clothe” theirself in silence. They clothe theirself in behaviours like in clothes. Thus women can change their behaviour. Therefore it is not possible for the man, to attain the inner self of a woman.

“There are women who, however you may search them, have no inside, but are purely masks [...] but they are able to arouse the desire of the man most strongly [...]”.²²

Nietzsche don't want a powerful and selfconfident woman, who knows what she wants. He is searching for a woman, which he can protect. So he is giving the women the advice: “You want him for yourself? Stand in front of him looking embarrassed – “²³

The “black robe” can be interpreted as a symbol for the hate of women. Nietzsche has the opinion, that women are superior to man in the ability to hate. The “black robe”, the hate is an instinctive knowledge.

“In a state of hate women are more dangerous than men [...] because they are practised in discovering the wounded places [...] and striking at them [...] whereas at the sight of wounds men become restrained and often inclined to reconciliation and generosity”²⁴.

It could have not been easy for Nietzsche to have a intellectual relationship with a woman and thereby to understand each other. Because he had an very objective notion of understanding:

“Using the same words is not enough to get people to understand each other: they have to use the same words for the same species of inner experiences too; ultimately, people have to have the same experience base.”²⁵

Nowadays it is a very negative bias, to declare it would be better for women to be silent. There are relationships in nowadays in which the woman has a higher education as her man. Even if a man is more educated as a woman ore has another education as a woman, she has not to be silent. The interest for the other person in a relation requires reciprocal listening to each other. Nietzsche has a very positivistic idea of “understanding”. Understanding is only possible for him, if the same words and terms are used. Therefore he is overlooking, that somebody can adopt the terms of the other in an understanding centred communication.

21 Nietzsche (2001a), Nr. 74

22 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/MA-405>

23 Nietzsche (2001b), Nr. 113

24 Nietzsche (1996a), Nr. 414

25 Nietzsche (2001b), Nr. 268

It is possible that Nietzsches need for a silent and seductive woman was inspired from Lou von Salome. After Malwida von Meysenbug had introduced Nietzsche with Lou von Salome, she became an enthusiastic disciple of his ideas. But the shy Nietzsche was not able to show his feelings to her. Therefore he begged his friend *Paul Ree* to ask Lou if she wants to marry him.

Furthermore it is false, to attribute the women a bigger ability to hate and to hurt. This is rather an expression of the hating and hurted Nietzsche. Nietzsche had a sister named Elisabeth and he had big problems with her. Since his childhood he called his sister “Lama”, this was an expression of her ability for toxic spiting. Nietzsche allowed his sister in phases of illness to make his housework. But their relationship had not been very good. Several times he struggled with her and throw her out of his house.

2.4 Fourth saying

Who to thank for my luck? God – and my own tailoress.

Nietzsches saying is describing the relation of woman to god and their favour for fashion. However what kind of god is described in this speaking? It is not the christian god of compassion, which Nietzsche battled in his writings. In his opinion woman deify the love (chap. 2.1). And not only in the love woman are cunning and fake:

“Comparing man and ‘Weib’ overall, you can say: the ‘Weib’ would not have a genius for finery if it did not have the instinct for the secondary role.”²⁶

To understand Nietzsche's concept of “luck” of woman, we first must have a sight on his philosophy of will. Nietzsche is searching after an absolute will, which is constituting the subject of the humans. So one of his maxims says:

“[...] will a self and you will become a self”²⁷

This philosophy of will is now transfered to gender. Both gender have the “will to power” in a relationship, but they are fighting with different resources.

“[...] the man creates in himself the image of the ‘Weib’, and the ‘Weib’ develop herself according to this image [...] the character of man is will, the character of ‘Weib’ is willingness [...]”²⁸

For Nietzsche women are willingness, but they circumvent this through false and fake willingness and faith.

“To seduce those nearest to you into a good opinion, and then credit the credibility of this opinion: who can equal women in this piece of art?”²⁹

26 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/JGB-145>

27 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/VM-366>

28 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/FW-68>

29 Nietzsche (2001b), Nr. 148

The “luck” of women is a condition in a relationship with men or women, in which they had been able to overpower the other person with tricks. Women are also fighting with each other with these arms. For this they are also using their fashion.

Nietzsche is noticing clear differences between the gender. The male clothing shows, that the man don't want to be noticed as an individual and that he has not much time for dressing. In Nietzsche's view vanity is immaturity. Women are more immature, because of this they have bigger fluctuations in fashion. They want to strike as individuals. The younger women don't want to wear the dresses of the older women. The older women want to fake through youth fashion. Thereof fashion is developing, that is showing the adolescent body. After a while the attraction of hiding the body on men is discovered. This is the time for the older women. Then the competition is starting again.³⁰

It is a false judgement of Nietzsche to argue that women are fake and men are truly. Nietzsche is a clear observer of fashion, but it is not logic to conclude from the fashion style of women to their character and to describe this character as fake. His thoughts about the “willingness of women” are also philosophic. If women have access to equal education in a society, than they are also able to act rational; it means they have aims and try to achieve them with rationality. Generally naiv and religious ideas of subjects are weaken through clarification.

Possibly Nietzsche's judgement about the falsehood of women was strengthened through the behaviour of his sister Elisabeth. She was very jealeous on Nietzsche's relationship to Lou von Salome and made a intrigue. She spread the rumor, that Lou von Salome had talked disparaging about his writings and that she had an secret affair with his friend Paul Ree. Later Nietzsche recognized her intrigue.

2.5 Fifth saying

In youth: a flower-covered house with a cave. In age: a dragon is coming out.

Nietzsche is describing young women as “a flower-covered house with a cave”. It is a poetical paraphrase of a female. The cave is indicating the female vagina, the house is labeling the aspect of entering and resigning. The “house with a cave” is “flower-covered”, therefore beautiful and fragrant. In this saying young females are especially beauty, erotic attractiv, and ready for intercourse. So love is for Nietzsche firstly a natural act, which cannot be controled.

“One can promise actions but not feelings; for the latter are involuntary. He who promises someone he will always love him or always hate him or always be faithful to him, promises something that does not reside in his power [...]”³¹

But the wonder of the Eros is fading. Therefore for Nietzsche eternal luck is not possible in love.

30 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/VM-215>

31 Nietzsche (1996a), Nr. 58

“It moves the observer to tears to see the admiring look of happiness with which a pretty young wife gazes up at her husband. One is filled with autumnal melancholy to think of the greatness as well as the transitoriness of human happiness.”³²

In the age a “dragon” is coming out of the cave-house. The dragon is a symbol for the hate of the women. About the dynamic of female instruments of power he states: “Women learn how to hate in the same proportion that they unlearn how to charm.”³³ For Nietzsche love makes blind, it means that generally the “dragon” is all the time living in the cave-house. And he is alleging the women for the consciousness of this fact.

“The sexes fool themselves about each other [...] especially the *'Weib'* is instinctively not placid, just like the cat, however much it has rehearsed the appearance of placidity”³⁴

Nietzsche's naturalistic term of love is false. Love is also a cultural construction, therefore in the age different types of love are possible in relationships. It is not a natural law, that a woman is transforming into a peaceless “dragon”. Furthermore in a failed relation it has to be asked after the role of the man.

To reduce female only to their vagina is a pejorative attitude. Perhaps Nietzsche's attitude has been influenced from his visits in brothels, where he expressed his sex drive and probably was infected with syphilis.

2.6 Sixth saying

My name is noble, my figure's fine, a man thereto— if only mine!

Nietzsche is talking about the phantasies of omnipotence of females. The highest luck, which can be achieved is (1.) a “noble” name, therefore borned with a high social status, (2.) a “fine” figure, therefore beautiness, (3.) and finally a “man”, whom they can possess. Nietzsche is criticizing this striving after possessing of the lovers:

“[...] the lover wants the absolute and sole posession of the longed-for person [...] so it is really amazing, that this wild greed an injustice of sexual love has been glorified and deified so incredibly [...]”³⁵

But in Nietzsche's view the posession of the beloved person is not enough for women. They are striving to increase their social position by a marriage.

“Women mostly love a man of consequence as though they want to have him alone. They would gladly keep him under lock and key if their vanity did not

32 Nietzsche (1996b), Nr. 271

33 Nietzsche (2001b), Nr. 84

34 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/JGB-131>

35 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/FW-14>

dissuade them: for this desires him to appear of consequences before others as well.”³⁶

He thinks, that their increasing of the social status is an adverse dealing for the men.

“All society that does not elevate draws one down, and conversely; that is why men usually sink a little when they take wives, while the wives are elevated a little. Men who are too intellectual have great need of marriage, though they resist it as they would a foul-tasting medicine.”³⁷

Though the marriage has a sinking effect for men, a marriage is positive for them. Which real advantages a marriage is giving to the men, this can not be found in Nietzsche's writing. Nietzsche is aware, that an ideal wife is not existing. He states clearly:

“A good wife who is supposed to be a friend, assistant, mother, family head and housekeeper, and may indeed have to run her own business or job quite apart from that of her husband – such a wife cannot at the same time be a concubine [...]”³⁸

As females are not able to conform to this ideal image, he thinks, that the emancipation is a degeneration of the females, because they lose power by themselves from the decrease of their instincts³⁹.

Females in postmodern societies are striving after more than only beauty, social status, and a powerful man. It is a bias to state this would be the only need of women. By the emancipation females want to be recognized in the job, and through the job they want to have more independence from the man. Thus there is not as much requirement to possess the man. This is vice versa a chance for the men to increase their role as a father. Besides also men have fantasies of omnipotent power.

Nietzsche's ideas about the lust of possession by the females are probably influenced by his biography. As well Lou von Salome as his sister had been very interested in Nietzsche as a famous philosopher. His sister enjoyed the famous friendships, which she achieved by Nietzsche. However Nietzsche failed marriage and paternity. So he could not experience, that in a relationship the direction of love is changing through the birth of a child. Therefore his thoughts about love had been influenced from an immature view of love, in which the beloved person is the one and only for the other person.

2.7 Seventh saying

Short speech, long meaning – a dangerous ground for the cow!

36 Nietzsche (1996a), Nr. 401

37 Nietzsche (1996a), Nr. 94

38 Nietzsche (1996a), Nr. 424

39 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/JGB-239>

In this saying Nietzsche in the mask of a "Weib" let speak the women to themselves. The saying is a warning. The "cow" is representing a woman, which doesn't want to agree with the values inside the other sayings. The "long sense" in the "short speech" is intending the endeavour of the women for change and emancipation. If the "cow" wants to try this, she will be adverted, that she is now on a "dangerous ground". The emancipation and the endeavour for knowledge is therefore a dangerous action for women and should not to be tried. Smart females are not "cows" and they are using their established instincts. If somebody doesn't want to follow this natural law of the sex, he will be discriminated. Nietzsche is writing about this (self)-discrimination:

"Behind all its personal vanity, the 'Weib' always has an impersonal abhorrence – for 'the Weib'".⁴⁰

In Nietzsche's concept the men are playing a better role in the preservation of the situation of the society.

"And isn't it true that, generally speaking, 'the Weib' has been most disobeyed by the 'Weib' itself – and not by us at all?"⁴¹

For Nietzsche the equality of the females is a sign for a cultural downfall⁴². Therefore it is logical for him to criticize men, which are supporting the emancipation and defeminization of women, in a polemic way as "corrupters of women" and "idiotic friends of women". He is warning the "corrupters of women" and the emancipated women, which forgot their fear from the men.⁴³

"In the three or four civilized countries of Europe women can through a few centuries of education be made into anything, even into men: not in the sexual sense, to be sure, but in every other sense. Under such a regimen they will one day have acquired all the male strength and virtues, though they will also of course have had to accept all their weakness and vices into the bargain [...]"⁴⁴

Nietzsche's ideas about an aristocratic society can be explained with his criticism of the modern ideas. In his opinion modernity is constituting a mediocritization of humans. He claims that the modern human is a "[...] a useful, industrious, abundantly serviceable, and able herd animal man [...]".⁴⁵ The emancipation is for him therefore only an accompaniment of modernity. His critic is hence not only hitting the women but also the men.

Nietzsche's false judgement had been influenced by his belief, that modernity could be suspended. He was a combatant against his time. Today in the postmodern society it is clear, that the emancipation is an incomplete project. A

40 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/JGB-86>

41 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/JGB-232>

42 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/GM-25>

43 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/JGB-239>

44 Nietzsche (1996a), Nr. 425

45 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/JGB-242>

total equality of the women will never be possible, because the sexes are not equal. Nietzsche realized very clearly the tendency of the modernity to level and normalize the people. His false conclusion was the idea, that all women would strive to become “men”. Today it is obvious, that there are different types of lifestyles of females and that the women can change their lifestyle in their biography. Against the tendency of normalization there is also existing a tendency of pluralization.

Even the men have in the contemporary time the opportunity to develop their identity more diverse. It would not have been possible for Nietzsche to think that men are able to participate at family life and care about children. This fact is possibly correlating with the early death of his father; Nietzsche was still not five years old when he died. So he could experience a family life with father and mother only for a short time.

The thoughts of Nietzsche about men sound, as if he wanted to install an ideal man in his super-ego, as if his search after a man ruled aristocratic society would be a search after his lost father. Nietzsche is describing his perfect image of a man, a “Herr”, as follows:

“[...] a man who can be a leader, who is performing his decision, a man who can be faithful to a thought and hold on to a '*Weib*', a man who can punish and defeat someone for being boldly; a man who has his anger and his sword, and whom the weak, the suffering, the distressed, and even the animals like to come to and, by nature, belong to; shortly speaking: a man who is naturally a '*Herr*' [...]”⁴⁶

Nietzsche was clearly aware, that his identity was not corresponding with the ideal image of a “Herr”.

3 Conclusion

Nietzsche's literary view on women has been shown very distinct by the analysis of the “seven little sayings of a '*Weib*' “. For him women are cunning seductresses, for science incapable enthusiasts, role players, talented lovers and haters, obsessed beauty and fashion fanatics, sexual objects, peaceless spirits, desiring and greedy seekers; shortly speaking: women are for him human, all to human, people, exactly like the men. But their virtues and bad habits, their small charming, sometimes awesome and pathetically humannesses are explicitly different in compare to the men ones. This difference is for Nietzsche a reason for *joying with*:

“What is love but understanding and rejoicing at the fact that another lives, feels and acts in a way different from and opposite to ours? If love is to bridge these antitheses through joy it may not deny or seek to abolish them.”⁴⁷

When Nietzsche therefore in the Zarathustra, speaking through the mask of an old “*Weib*” is advising Zarathustra, not to forget the whip, if he is going to women

46 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/JGB-293>

47 Nietzsche (1996b), Nr. 75

– it is not an appeal to hurt women. It is a hint to *men and women*, that women are also humans with mistakes and they are allowed to be like that; it is a hint, that women are sometimes unable to love, that the men should not be too sure about their unlimited ability to love. In his real life Nietzsche was suffering with the women and was joying with the women. Only in his philosophy the *joying with* had been in the center and not the *suffering with*. However also for the inability of the humans to love the philosopher has an advice: “We have to learn to love, learn to be kind, and this from our youth up [...]”⁴⁸

If someone is reading Nietzsche writings today uncritically, he can be misled to biases about women. Though equal rights, men and women are differing from each other. But the virtues and bad habits of women had partially changed. In the postmodernity new challenges have to be mastered from the men. The basic problem “man and woman” is still there.

INDEX

Nietzsche, Friedrich. (1883). Also sprach Zarathustra. Ein Buch für Alle und Keinen. Erster Teil. Chemnitz: Ernst Schmeitzner

Nietzsche, Friedrich. (1886). Jenseits von Gut und Böse. Vorspiel einer Philosophie der Zukunft. Leipzig: Naumann

Nietzsche, Friedrich. (1886). Menschliches, Allzumenschliches. Ein Buch für freie Geister. Erster Band. Leipzig: E.W. Fritzsche

Nietzsche, Friedrich. (1886). Menschliches, Allzumenschliches. Ein Buch für freie Geister. Zweiter Band. Leipzig: E.W. Fritzsche

Nietzsche, Friedrich. (1887). Die fröhliche Wissenschaft. (“la gaya scienza”). Leipzig: E.W. Fritzsche

Nietzsche, Friedrich. (1887). Zur Genealogie der Moral. Eine Streitschrift. Leipzig: Naumann

Nietzsche, Friedrich. (1996a). Human all too Human. A book for Free Spirits. Vol. I. In: Nietzsche, Friedrich. (1996). Human all too Human. A book for Free Spirits. Vol. I and II. Hollingdale, R., J. (translator). Cambridge: University Press

Nietzsche, Friedrich. (1996b). Human all too Human. A book for Free Spirits. Vol. II. In: Nietzsche, Friedrich. (1996). Human all too Human. A book for Free Spirits. Vol. I and II. Hollingdale, R., J. (translator). Cambridge: University Press

Nietzsche, Friedrich. (2001a). The Gay Science. Williams, Bernard (editor). Cambridge: University Press

Nietzsche, Friedrich. (2001b). Beyond Good and Evil. Prelude to a Philosophy of the Future. Horstmann, R.P.; Norman, J. (editors) Cambridge: University Press

“Das Lama”, (1958) in: “Der Spiegel”, Nr. 5, from 29.01.1958 (<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-41760571.html>)

48 <http://www.nietzschesource.org/#eKGWB/MA-601>

KLASİK AZERBAIJANI ŞİİRİNDE ALEGORİYA

ALLEGORY IN CLASSICAL AZERBAIJANI POETRY

АЛЛЕГОРИЯ В КЛАССИЧЕСКОЙ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ПОЭЗИИ

Doç.Dr. Lalə ƏLİZADƏ*

Abstract

Allegory is widely used as a poetic figure and symbol in classical Azerbaijani poetry. To carry out investigation in this field some poems by İzzeddin Hasanoglu, Qazi Burhaneddin, Marağalı Avhadi were referred to.

Key Words: Classical Azerbaijani poetry, allegory, poetic figure, symbol.

Özet

Klasik Azerbaycan şiirinde alegorik şiirsel tasvir ve sembol çok işlenmiştir. Bu alanda İzzeddin Hasanoğlu, Gazi Burhaneddin, Marağalı Evhedi'nin yaratıcılığından bazı örneklere dayanılarak bilimsel araştırma yapılıyor.

Anahtar Kelimeler: Klasik Azerbaycan şiiri, alegoriya, şiirsel tasvir, sembol.

XIII-XVI yüzyıllar klasik Azerbaycan edebiyatında alegoriyanın konu, fikir ve işçilik sorunu anadilli şiirimiz olması açısından da pek ilginç ve renkli edebi materyalle zengindir. İzzeddin Hasanoğlu üç gazeli ile, yazarı belli olmayan "Dastani-Ahmet-Harami" eseri, Şeyh Şebüsterinin, sufi terimlerinin açıklamasına adanmış "Gülşeni-raz" mesnevisi, Gazi Bürhaneddinin lirik şiirleri, Şemseddin Muhammed Essar Tebrizi'nin "Mehr ve Müşteri" eseri, Marağalı Evhedinin "Cami-Cem" eseri, Muhammed Emaninin mesnevi biçiminde yazılmış epik eserleri bu dönemin ilk edebi örnekleri gibi alegoriyanın da çeşitli şiirsel çâlarlarını, sembolik mahiyetini öğrenmekten dolayı incelenmiştir. XI-XII yüzyıllar literatüründe Nizami'nin yetiş-

* Mimarlık ve İnşaat Üniversitesi Bakü/AZERBAIJAN

mesi için onun kendinden önceki sanatçıların ne kadar rolü olmuşsa, bu dönem şairlerinin de genelde bütün yaratıcılıkları için o derecede önemlidir. Tüm bunlar Azerbaycan edebiyatında alegoriya sanatının teşekkülü ve gelişimini izlemek açısından gereklidir.

XIII yüzyıl anadilli şiirimizde alegoriyanın ilk örneği İzzeddin Hasanoğlu'nun ünlü:

"Apardı könlümü bir hoş gemer yüz, canfeza dilber,

Ne dilber? Dilberi-şahid. Ne şahid? Şahidi-server".(Azerbaycan,1984:24)

- mätlêli gazeli tümüyle şiirsel tasvir temelinde kurulmuş, sembolik figürler fars-arap terkipleri ile zengin olsa da, alegorik dil açısından güzel ve kalbe tokunandır. Burada sürahi, kâse, sağerle bağlantılı kul-köle, ehmer, mest kelimelerin yerli yerinde işlenmesi bizatihi şiirsel bir hal yaratıyor. Bir "Canfeza" güzelin karakterini yaratırken şair kullandığı teşbih ve istiareler, benzetme ve karşılaştırmalar böyle eş anlamlı mısralardan, mecazi söz ve ifadelerden yararlanıyor. Olağan kelimelerden şiirsel anlamlar ifade eden çizimler yaratır, keder ve hicran anlarını adeta saadet ve neşe badesi içermiş gibi canlandırır.

Sözkonusu gazel mistik sufiyanə karaktere uygun şiirsel figür ve sanatsal tasvir araçları ile dikkati çekmektedir. Burada semboller, argo ifadeler fikrin mecazi-gizli, eyhamlı çârlarlarını kendisinde birikdirirken en çeşitli anlamlar - dünyevi, beşeri, dini, ürfani, mistik, ilmi-felsefi, ahlaki ve estetik fikirlerin Tercüman'ın dönüşüyor.

Bu açıdan aynı bir sanatsal figür, yahut tasfir aracı-ögesi işlendiği noktadan bağlı olarak farklı kavramlar yaratabilir. Burada sufi şiiriyyatına ait imge, dini itikatla, sufilerin ilahi aşk ve güzellik kavramlarına işaret olan sembol ve sembolik karakterler gerçek hayatla ilgili çok kırılgan insani his ve duyguların sanatsal ifadesini algılıyoruz. Sufizmden gelen sofuluk, maddi nimetlerden feragat çağrısı karşılık hayatseverlik, gerçek dünyanın güzelliklerinden zevk almak isteği, hırsı görüyoruz. Şarkı kahramanının geçmiş vuslat anlarını hatırladığı beyitlerde şairin yararlandığı karşılaştıрма ve okşatmalara dikkat edelim.

Men ölsem, sen büti-şengül, sürahi, eyleme gül-gül,

Ne gül-gül, gül-gülü - bade, ne bade, badeyi - ahmer.

Başından getmedi, hergiz seninle içdigim bade,

Ne bade, badeyi-mesti, ne mesti, mesteryi-sağer. (Azerbaycan, 1984: 24)

Sonraki beyitler daha çok ideal, mistik anlam taşıyor. Burada "suret, ben'i, can" gibi kelimelerin artık gerçek değil, işte mecazi ruhsal ilahi makama işaret olduğunu duyuyoruz.

Ezelden canım içre yazıldı sureti-men'i,

Ne men'i, meni-yi-suret. Ne suret? Sureti-defter(Azerbaycan,1984: 25)

Bunun aracı ile ilk kökene dönmek fikri, "vahdet-i vücud" un sanatsal deyişle tecessüm ve tebliğidir. Aynı gazelde konumuz için ilginç olan da bu ikili içerik,

münderice ve taşıdığı fikirdir. Gazelin içeriği felsefi, mistik ayrıca gerçekliği içeren ilkesi de hayali, sıradışı özelliğe dayanır. İnsanın toplumla, doğayla iletişimi, psikolojik-biyolojik yetenekleri zahiri katta, onun ruhsal, ilahi başlangıca doğru can atması, gerçek dünyaya gelmekten dolayı ilk kökene dönmek için tercih, intihabı şiirin duygusallığında iç zımnî anlamda kendini göstermektedir. Öyle mecazi düşünce, sanatsal mantık da bu meyarla ölçülür, değerlendirilir. Şiirde “şakkâr, sirin, kıymet, kaside, ateş, anber, defter, bende, çaker, şahid, dilber, şengül, server, sağır, bade, ehmer, kamer yüz, ateş, suziş “ ve b. en basit kelimeler yüksek sanatkarlıkla manalandırılmış, ister şiirsel gerekse felsefi açıdan panteizmden beslenen ruhuna göre ilgi taşımaktadır.

Hem gerçek laik, hem de mistik-ruhsal tesir sevgi, muhabbet kavramlarını içerir. Burada manevi şarabın içilmesi ile zerrenin külle, bölümün bütüne kavuşabileceği felsefi anlamda Allah'a kavuşmak için bir araç olarak kabul edilmiştir. (Klasik edebiyat araştırmalarının genel görüşü bunu kanıtlıyor). Şiir kahramanı kendi canında yaşattığı suretten konuşurken onun gönlünü aparan dilber büyüleyici imge hakkında şiirsel sohbet açarken, tabii ki, sade anlamdan çok çok yüksekte duran intelekt düşünce ve tefekkürü ifade ediyor. Bu noktada panteizmden gelen sevgi ile gerçek insan sevgisi birbirine kavuşuyor. Gerçek hayati sevgi ile, ahlaki-manevi beşeri değerlerle Allah'a olan büyük aşkı vahdetde gösteriyor. Real insanın inanç ve meslek yolunda fedakarlığı mangal üstünde yakılıp yakıla gibi kıyasa getiriliyor. Enberin kalitesi ateşte yanmayınca bilinmediği gibi, insanın da gerçek sevgisi, bu yolda dönməzliyi, sadakati, işte hicran azaplarına dözmekle kendini gösteriyor. Silsile mecazlar metafor ve semboller üzerinde kurulmuş bu sanatsal eser, aslında, gerçeklikden abstraktiv, hayali bir felsefi köprü yaratıyor. Şiirde söz konusu sevgi, aşıklikolduğu halde bir kere olsun ne aşık, ne de aşk sözünü kullanılmaması çok ilginçtir. Sonuncu makte beyitte de lirik kahraman yaratana işaret ile kendini onun kulu, çakəri adlandırır. Demek aşk, aşık vuslat kavramları burada zımnî anlamdadır, alegoriyanın sembolik seciyyesi, dil, ifade olanakları böylece fikrin, metlebin kapsamı kısmında kendini gerçekleştire biliyor. Belki de öyle sanatsal kelimenin ecazı ve sıklığı, ağırlığı da bu tarzda, böyle şiirsel içindedir. Bizim araştırmamız için de ilginç olan böyle geleneksel klasik sanat tasvir ve figürlerdir. Hasanoğludan sonraki lirik şiirimizde aynı anlam ve fikir tonları kendi devamını ister sufi-panteist, ister dini-ürfani, gerekse sosyal, laik, bilimsel, didaktiv yönde olsun daima kendi karakteristik örnekleri ile meydana çıkmıştır. XIV yüzyıl Azerbaycan şairi Gazi Bürhaneddinin gazel, tuyuq ve rübailerinde gözlenen bu yargıları uygun gelen bazı örnekler temelinde ümumileştirmeye çalışacağız.

Gülşende dinlen eder bülbül, bülbül,

Erte-gece edicek gül-gül, gül-gül,

Yahşı geldi könlüne sürahinün,

Anün üçün başladı gül-gül, gül-gül. (Gazi, 1998: 617)

Su kabından süzülen suyun bülbülün sesine benzer seda doğurmuş güzelliği ruhsal manevi zevki anlatan bu bedii terennüm yaşam, dünyevi sevinç ve memnun-

luğun ifadesini yaratır. Hasanoğlu iç anlam ve düşünceyi seslendiren söz veya şiirsel figürler Gazi Burhaneddin de daha çok (özellikle rubai ve tuyuglarında) basit ve günlük kaygılarının, gerçek insani duyguların tercümanı ve tastıkı olarak dikkati çekiyor. Genellikle G.Burhaneddinde mecazın, alegoriyanın, esasen, laik karakterli olduğunu görüyor. Örnek olarak birkaç tuyuq, gazeli alalım. Burada Gazi Burhaneddinin redif olarak aldığı "aşk" lirik özü, men'inin iç aleminin görüntüsü ve tecessümüne dönüşüyor. Örneğin:

Kopdu yine könlümde zemzemeyi-aşk,
Söylenür oldu içümde demdemeyi-aşk.(Azerbaycan,1984: 30)

Könlümde kopalı, senema, bir sefayi-aşk,
Doldu bu aleme yine bizden, nidayi-aşk. (Azerbaycan,1984: 30)

Sühte könüllere kıldı yine car aşk,
Eynece aşıkleri kıldı yenə car aşk.azir (Azerbaycan,1984: 32)

Dedüm ki, lebün; dedi, ne şirin söyler,
Dedüm ki, belün; dedi ne narın söyler,
Dedüm ki, canum cümle feda dur saçına,
Dedi ki, bu miskin hele varın söyler. (rübai) (Azerbaycan,1984: 87)

Bülbül özini bu dem terif eder,
Növbaharı görenler teşrif eder,
Tutiger, bünyadede gevlü emel,
Muna melek musigi tesnif eder. (tuyuq) (Azerbaycan,1984: 91)

Gül yanında bir bakunuz şame görünüz,
Bir hinduyi letene urur şame, görünüz (gazel) (Azerbaycan,1984: 41)

Görüldüğü gibi ister gazel, ister tuyuq, gerekse rubâi olsun her birinde Gazi Burhaneddinin alegorik tasvir ve ifade biçimlerinden sanatkarlıkla kullanılmıştır. Klasik Azerbaycan edebiyatında Hacı Nasireddin Tusi'nin 1259 yılında tahsis ettiği Marağa rasathanesinde ilk eğitimini alan Marağalı Evhedinin "Cami-cem" mesnevisi kendi felsefi-fikri yönü ile müstesna bir yer tutmaktadır. Eserin isminden bellidir ki, burada sohbet alegorik-mecazi anlam taşıyan camdan gidiyor, bu camın sahibi ise efsanevi hükümdar Cemşiddir. Bilindiği gibi Evhedi Marağa rasathanesinde arap ve fars dillerine, mantık, ilahiyat ve felsefe öğrendiği gibi astoronomiyani da edinmiştir. Bu açıdan "Cami-Cem" şiirinde Ortaçağ nücum ilmi

ile ilgili düşünceler ışığında yazarın sembolik obraz tasvirleri söylediği sanatsal-şiiirsel fikirle, kurduğu kompozisyon ve arsa tatikikatımız için karakteristik noktalara sahiptir.

Alegorik isim ve içerik şairin "Dəhnamə" eseri için de yaygındır. Doğu edebiyatında geleneksel muhabbet konusuna adanmış, dünyevi aşkı terennüm eden mukaddimeler ve on mektuptan oluşan bu eser kendi ahlaki içeriği ile dikkati çekmektedir. Eserde aşkın bir güzele vurulmasından ve muhabbet yolunda geçirdiği ıstıraplardan konuşuluyor. Aşık "Badi-saba"ya müraciyetle kalbinin derdini, muhabbetini sevgilisine götürmesini arzulayır, derdine ilaç arıyor. "Benim gizli derdimin dermanı sendedir, teyim de sensin" - söyleyen mâşukun aşığa etinaslığı onu sinamak içindir. Bu noktalardan aşıkların aşk yolunda inat ve temkinle yaşamaları, mücadele yoluyla arzularına çatmakları telkin edilir. Maşuk kendi aşıkına denemeler yaptıktan sonra mektup vasıtası ile kendi rızasını belirtir. Görüldüğü gibi, çok basit ve ilkel kompozisyon ve arsa kapsamında cereyan eden içerik aşıkların birbirlerine mektup vasıtası ile kavuşması ile sonuçlanır. "Dehnamə" eserinde şaire çok yakın olan dini-mistik eğilimlerin olmaması ilginçtir. Burada dünyavi muhabbet, vuslat saadeti, epik mektuplar, lirik ricetlerle eşlik ediliyor, başlıca aracı yine de alegorik karakterlerdir. Alegorik-sembolik imge ve düşünce açısından bizi ilgilendiren ileri de söz konusu "Cami-Cem"dir. Evhedi bu eseri Sultan Ebu Said Bahadır Han'a ithaf ediyor. Didaktik üslupta yazılmış bu felsefi-ahlaki bir yandan ünlü sufi şairi Sanainin (1180) "Hedigatül-hagaig" eserinin, diğer yandan N.Gencevinin "Sırlar hazinesi" in etkisi duyulur. Evhedi yaratıcılığını Nizami'nin öncü sosyal fikirler, zulme karşı itiraz motifleri etkilemişse, sufi şairi Senai iseonun yaratıcılığına mistik-motifler getirmiştir. Evhedi eserin adını şöyle anlatıyor ki, Cemşid'in ünlü efsanevi camı gibi, bu eser de okuyuculara tüm dünyanın işlerini gösterecek ve onlara tükenmez zevk verecek.

Şairin fikrine göre bu eserde her ne istersen görebilirsin, cennetin ve cehennemin yolunu, Allah'a doğru giden ve çarpık çalışmalara götüren yolları da öğrenirsin. Evhedi insanlara doğruluk, sadakat iyilik, sevap işler telkin ederken bilim, bilgi ve marifet ışığına sığınmayı tavsiye ediyor. Bu yolda ahlakın beslenmesi, emeğin, yaratıcı hayal gücünün rolünden özellikle söz açıyor. Poemanın çeşitli bölümlerinde bu konulara epik ve lirik planda değiniyor. Birinci bölümde konulan sorun meseleler evrenin kökeni, yaratılış, yaşam tarzı, dünyayı idrak etmekle ilgili hususlar sufi-mistik, hem de gerçek hayati rakuslardan sanatsal tasvire getiriliyor. "Yaratılışın başlangıcı" nda (bak: Marağalı Evhedi "Cami-cem" Bakü 1970 s 43.) o, varlığın özü "vücut edem" ve olduğundan, "zati-vacibin" (allahın) eski ve tek, "ne" ve "nasıl "den, yiyip yaratmaktan özgür olduğundan, allahın kendini ispat etmek, tezahür ettirmek için dünyayı yarattığından bahsediyor. Burada "zihinsel-külli", "Peyker-asıman"ın, sekiz feleğin, yedi seyyarenin, on iki burcun belirmesinden ve bunun sonucunda yeryüzünün ışımadan ve zamanın, böylelikle de, dört bölümün yedi iklimin oluşumundan konuşup yönlerini, sonra da unsurların (ateş, su, hava, toprak) bunlardan "mevalidi-selâse" denilen üç şeyin: madenin, nəbatatın ve heyvanatın oluşmasında, madenin toprak ile örtülmesinden

ve yerden n batatın belirmesinden, bunun ardınca da insanın gelişiminden konuşuyor.

İsmi, fikir ve içeriği ile yanı sıra alegorik nitelik taşıyan "Cami-cem" de yeri gelmişken söylenen hikayeler, temsiller ve öyküler sırf mecazi sembolik figürleri da kapsıyor. Burada rastladığımız sembolik imgeler hayati gerçekçi düşünüp    tleri, hem de  rfanı görüşleri, sufi-panteist felsefeyi, dini ahlakı ve bundan doğan geleneksel ayinleri şiirsel şekilde terennüm ettiğinden ki, eser bedii içeriği ve dili ile araştırma yönüne hayli malzeme veriyor.

Belli ki, gökyüzü cisimlerinin - yedi seyyarenin insan kaderine etkisi, onu idare etmesi hakkında fikirler daima literatürde kendi lirik - psikolojik somut bulmuştur. Herhangi bir eserde edebi kahramanın dünyaya doğuluşu, yaşantısı ve ölümü, gerçek dünyada mutlu veya mutsuz olması, sanki, gökyüzü cisimlerinin onlara etkisi ile ilgilidir. "Sema cisimlerinin varlık alemine etkisi" parçasında okuyoruz:

Yeddi ulduz baxar o beşhissine,

Gah şeker, gah zeher yedirir sene. (Marağalı,1970:54)

Sanatkar "şarabın, bengin, sarhoşluğun kötülenmesi" ve "Mey içmenin kuralları" ndan söz ederken fikrin mecazi ifadesi için çok ilginç ve renkli kavramlardan, disiplin ve olaylardan sanatsal karşılaştırma nesnesi olarak yararlanır. Burada ruhiilahi kavramlardan tutmuş, doğal olaylar, sosyal süreçler ve sosyal sorunları  zn n felsefi-bedii üzümünü buluyor.

Mey i ib ağlını gel verme yele,

Özünü  zgeye tapşırma bele.

Mey i sen g lzarın ocaqghanadır,

Beng  eksen bir  z n qebistanadır. (Marağalı,1970:78)

Görüldüğü gibi, sarhoşluk getiren herhangi bir nimetten dikkatli kullanmayı tavsiye bilen yazar aynı sözü, mey, kadeh, cam vb. mecazi anlamda irfan, bilgi, yaratana kavuşmak için cevher  rneği alır ve bununla da yüksek şiirsel manzara tasviri yaratıyor.

"Kalbin huzuru, nefsin tutkusu" nda ise ünlü bir edebi kelamın sinonimini görüyoruz:

Gel halkı incitme qebiristana bak! (Marağalı,1970:132)

Dahi Nizamiden gelen nasihat ilik, fakire, emekçi kişiye bakım ve dikkat, bir deyişle hümanizm söz konusu eserde en farklı dil, ifade araçlarında kendisinin sanatsal somut buluyor, sonraları ise İ.Nesiminin yaratıcılığında bunlar şifre, kod, gizli dil gibi özel anlamlar alır.

Ortaçağ klasik poeziyamızın ilk örneklerinde gözlenen alegorik tarif ve yansıdığına araçları sonra oluşan edebi eserlerde kendisinin daha geniş şekilde devamını ve gelişimini bulmuştur. Öyle ki, bu eserlerde alegoriyanın artık tarz sınırları genişliyor, çeşitli edebi türlerde sanatsal form ve tecessüm aracı, dil, ifade tarzı gibi şekillenir.

Bu makalede işte alegoriyanın bir mecaz, bedii tasvir aracı olarak rolünü açıklamak yönünü tuttuğumuz burada onun temsil janrındaki imkanları, epik eserlerde aldığı olağanüstü karakteri tahlile dahil edilmemiştir.

EDEBİYAT:

1. Azade Rüstemova. Celalaeddin Rumi. Bakı, 2005. 175s.
2. Azərbaycan edebiyatı tarixi B.1960, I cild. 587s.
3. Azərbaycan klasik edebiyatı kütüphanası XIII-XVI esrlər Azərbaycan şeiri. 20 cildde, III cild. Bakı, 1984. 543 s.
4. Gazi Bürhanəddin. Divan. Bakı. 1998. 655s.
5. Marağalı Evhedi. "Cami-Cem". Bakı. 1970. 248s.
6. G. Begdeli, Marağalı Evhedi. Bakı, 1962. 101s.

KIBRIS KURT BABA (KUTUP BABA) YATIRI VE ANADOLU TÜRK HALK İNANMALARINDA YENİ BULGULAR

NEW FINDINGS IN CYPRUS WOLF FATHER (POLE FATHER “KUTUP BABA”) ENTOMBED SAINT AND ANATOLIAN TURKISH PEOPLE BELIEFS

ГРОБНИЦА КИПР КУРТ БАБА И НОВЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ТУРЕЦКИХ ВЕРОВАНИЯХ

Dr. Yaşar KALAFAT*

Özet:

İnceleme metninde, Kıbrıs'ta yatmakta olan Kurt Baba/Kutup Baba yatırını halk inanmaları bakımından ele alınmış, şahsın dönemi ve mezarının fizikî konumuna dair bilgi verilecek, kısa bir tanımlama yapıldıktan sonra; halk inanmalarında kurt kültürüne dair bazı açıklamalar yapılarak inceleme konusu olan Kurt Baba/Kutup Baba ile bu bulguların karşılaştırılmalarına geçilmiştir. Böylece tasavvufta yer alan kutup ve mitolojik boyutu da bulunan atalar kültürünün bir uzantısı durumunda olan baba kültürü üzerinde, yerel bulgulardan hareketle durulmuştur.

Sonuç olarak, Kurt Baba/Kutup Baba etrafında Kıbrıs'ta oluşmuş halk inanmalarının Türk kültür coğrafyasının sair yerlerinde yaşamakta olan aynı konulu inançlarla farklılık içermediği kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kudret helvası, kurt payı, Kurt Baba/Kutup Baba, Kurt Boğan, Kuduz Ocağı

Abstract

In this study, Wolf Father (Kutup Baba) entombed saint has been taken up on the basis of folkloric beliefs and information presented on the period of this person and physical condition of his tomb, followed by a brief definition and a number of clarifications made towards wolf cult in folkloric beliefs and comparisons between Wolf Father (Kutup Baba) and these findings. Thus, father cult has been focused on, which is an extension of the cult of ancestors, having also the dimensions of pole and mythology appearing in sufism.

* Halkbilim Araştırmacısı, Türk Halkbilim Araştırma Kültür ve Strateji Merkezi, yasarkalafat@gmail.com www.yasarkalafat.info. Ankara/TÜRKİYE

Consequently, a conclusion has been reached on the fact that the folkloric beliefs created in Cyprus related to Wolf Father do not differ from the similar beliefs experienced in other locations of the Turkish cultural geography.

Key Words: Power halva, wolf's share, Wolf Father (Pole Father) Wolf Choker, Canine Madness Source

*“Dağlarda tek tek ateşler yanıyordu.
Ve yıldızlar öyle ısıltılı, öyle ferahtılar ki
Sayak kalpaklı adam,
Nasıl ve ne zaman geleceğini bilmeden,
Güzel, rahat günlere inanıyordu
Ve gülen bıyıklarıyla duruyordu ki mavzerinin yanında,
Birden bire beş adım sağında O'nu gördü.
Paşalar O'nun arkasındaydılar.
O, saati sordu.
Paşalar “Üç” dediler.
Sarışın bir kurda benziyordu.
Ve mavi gözleri çakmak çakmaktı.
Yürüdü uçuşumun kenarına kadar,
Eğildi durdu.
Bıraksalar,
İnce uzun bacakları üzerinde yaylanarak,
Ve karanlıkta akan bir yıldız gibi kayarak,
Kocatepe'den Afyon Ovası'na atlayacaktı”.* N. H.Ran

Giriş

Türk kültür coğrafyasında kurt içerikli çalışmalar sürdükçe, kurtun farklı özellikleri ile ilgili derlenilen bilgiler de artmakta ve böylece kurt kültüründeki verileri daha sağlıklı anlamlandırmak da mümkün olabilmektedir. Bu konuda alandan derlenilen bilgiler ve takip edilebilen ilgili edebiyatla, her yeni dönemde bu konuda mitolojik katmanları biraz daha derinleştirmek, Türk kültür coğrafyası kesimleri arasında, kurt içerikli inanç ortaklıklarının yeni zenginliklerine şahit olmak mümkün olmaktadır.

Bu çalışmamızda; Anadolu Türk kültür tarihinin Kayaniler gibi oldukça eski dönemlerinde kurtla ilgili inançlar, bir kısmı müzeler ve bir kısmı hala tarihi eserler üzerinde bulunan Kurt Simgeler, Bu simgelerin el sanatlarına yansımaları, halk tasavvurundaki kurt imacının sözlü kültür verileriyle netleştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu gibi hususlardan hareketle Kıbrıs'ta yatmakta olan Kurt Baba/Kutup Baba üzerinde yoğunlaşılmaktadır. Ata kültüründen hareketle Kurt Baba/Kutup Baba'nın konumu incelenmektedir. Böylece kurt merkezli bir ayıştan yola çıkılarak Kıbrıs türk halk kültürünün bazı kodlar ve kültürlerden hareketle Türk kültür coğrafyasındaki yerine vurgu yapılmaktadır.

Metin

Anadolu Türk tarihindeki ilk kurt tespiti onların Türklükleri nispetinde Kayanîlerle ilgili olmalı. Bu teşhis Anadolu Türklüğü için kurt bağlantılı yeni tarihî bilgiler edinilinceye

kadar geçerli olabilir. Bize göre Kurt'un Türk kültür tarihine girişi Türk kozmogonisinin konusudur. ("Türk soyluların millet simgesi olan Kurt her dönemde kullanılmıştır. Bu simgenin en eski kullanımını Kayâni veya Med İmparatorluğunun kuruluş yıllarına kadar götürmek mümkün olmaktadır. İlk Kayaî Kralı kabul edilen Key Kubatd'ın bu lakap veya isminin anlamı Kurt demektir. Ayrıca Türk soylulara mahsus ay ve yıldız sembelleri, Beyaz Piramitler'de de vardır." Teşhisi, Anadolu Türk kültür tarihi bakımından ilginç olmalı. Kil tablet üzerine nakşedilmiş British Museum'da bulunan tarihi taplonun altında "Kurt ile bir Turanî" açıklaması bulunmaktadır.¹

Biz böyle bir tabloyu Proto Bulgar Türk coğrafyasında kaya üstü resimlerden resmetmiştik.²Çıldır-Ardahan Kurtkale'de Taş üzerine işlenmiş kurt silüyeti vardır.³Kars dokumaları üzerinde kurt başı motifi ile birlikte Oğuz damgaları vardır.⁴Bizim arşivimize üzerine kurt resimleri işlenilmiş Kıbrıs yapımı yastıklar vardır.

Orta Anadolu'da Kurt'un kutsal kabul edildiği haller de vardır. Kurda Allah tarafından gökten her öğün bir kuş gönderildiğine inanılır. Yitik evcil hayvanlar bulununcaya kadar kurdun ağzının imam tarafından ilgili dualar okunarak çakı bıçağı kullanılarak bağlanması kayıp hayvanlar çiftliklerine dönünce açılması şeklindeki yaygın uygulama⁵ Orta Anadolu'da da vardır.⁶ Kurtların Allah tarafından Kudret helvası ile beslenmesi inancı da bilinmektedir.⁷ Orta Anadolu halk inanmalarında **Kudret Helvası** açlığı giderici, şifa verici ve güçlendirici olarak bilinen özel bir besindir. Bazı yörelerde 7 günde bir özel olarak kurtlar için gökten gönderildiğine inanılır.⁸ Ağır kış şartlarında hayırseverlerin "**kurdun payı**" olarak uygun yerlere yiyecek bırakmaları da aynı inancın bir parçası olmalı. Kurt adının bazı hallerde canavar olarak geçmesinin yanı sıra halk inançlarında kurdun "**kutsal hayvan**" olarak algılanmasının izahı bu ilişkilendirmede aranabilir. Halk tefekküründe tabiat Arzullah'tır. Bu noktada Allah bütün sahipsiz bilinenlerinde sahibidir. Halk inanmalarından yola çıkılarak duruma bakılınca kurdun veya bazı kurtların adeta manevi itibar bakımından farklı olabileceği kanaati doğmaktadır. Bazı Allah adamlarının isim veya lakaplarının bu arada Kıbrıs'taki **Kurt Baba**'nın Kurt ismini alışı bu şekilde açıklanabilir mi?

¹ Mehmet Bayraktar, **Bilinmeyen Bir Türk Ulusu Kayaniler**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2012, s. 130

² Mehmet Bayraktar, **Bilinmeyen Bir Türk Ulusu Kayaniler**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2012, s. 130; Yaşar Kalafat, "Bulgaristan'da Türk Halk Folkloru Sempozyumu ve Bulgaristan Gezi Notları", **Prof. Dr. Haluk Karamağaralı Armağanı**, Ankara 2002 s. 153-184.

³ Kaynak kişi: Ali Murat Aktemur, "Çıldır Kaleleri", www.yasarkalafat.info

⁴ Osman Mert, "Kars Dokumaları Üzerinde yer alan Kültürel ve Epiğrafik Öğeler", **Uluslararası Kaşgar'dan Endülüs'e Türk İslam Şehirleri Sempozyumları, Gazi Kars Şehrengizi Bildiri Kitabı**, 29-31 Ekim 2011 s. 285-302.

⁵ Yaşar Kalafat, **Türk Halk İrfanında Kurt**, Ankara, 2008, Berikan, s. 45-55; İsmail Uçakcı, **Orta Anadolu Halk Kültürü**, Ankara Ticaret Odası yayını, Ankara, 2003, s. 99.

⁶ İsmail Uçakcı, **a. g. e.**, s. 99.

⁷ Yaşar Kalafat, "Yozgat Örnekleri İle Anadolu İnanç Coğrafyasında Kurt-Kudret Helvası", **Bozok**, S.8-9, Mayıs 2011, s. 8-13.

⁸ Burhanettin Baykurt, **Ankara Akıncı Ovası Tarihi ve Kültürü**, Ankara, 2003, s. 166.

Kurdun mutlak olana yakarışında özel dili ulumak olmalı⁹ Kurt hatta Boz Kurt Hz. Yusuf ile o kuyuda iken uluyarak anlaşılabilmektedir.¹⁰ İnsanattan Salur Kazan Dede Korkut Destanı'nda hayvanattan Kurtla konuşurken;

Karanlık akşam olunca günü doğan
Kar ile yağmur yağınca er gibi duran
Kara koş atlar gördüğünde kişnettiren
Kızıl deve gördüğünde bağıştıran
Akça koyun gördüğünde kuyruk çarpıp kamçılayan
Arkasını vurup berk ağlın ardın söken

Yurdumun haberini biliyor musun söyle

Karabaşım kurban olsun kurdum sana” demekte başının kurdun karşısında kara olduğunu ve kurda kurban edebileceğini açıklamaktadır.

Kurt’a Türk halk tefekkürü simgesel bir anlam yüklemiştir. Bunu daha ziyade doğal olarak sözlü kültür verilerinden hareketle tanımlayıp, izleyebiliyoruz. Bu simgenin içeriği farklı, Türk toplumlarında ve farklı dönemlerde farklılık göstermekten ziyade, halkın farklı kültür seviye ve zihniyet değişikliği ile izah etmek mümkündür. Kurt, kırsalda canavar olarak bilinse de Anadolu’da da Kıbrıs’ta da “sessizliğin ve atağın sembolidir.(..) Cesaretin, soğukkanlılığın, kurnazlığın, düşmanın zayıf tarafını bilmenin, haberleşmenin, sabrın ve ihtiyatın sembolüdür.”¹¹Börü, kurt bahadırın müspet sıfatlarından birisidir.¹² Kurdun bu özelliğini, onun yer aldığı bütün Türk destanlarında görmek mümkündür.

Alpamiş Destanında kurt’u kurt-totem bağlantısı bakımından etimolojik olarak inceleyen bir çalışmada ise, “Alpamiş Destanındaki ‘**Baysun**’ kelimesi eski Türk kavimlerinden biri olan Usun mitolojisi vasıtasıyla kurt yavrusu Aşına ile efsanesine dayanır. Etimolojik açıdan bu kelimenin tarihini şöyle açıklayabiliriz ‘Aşına-Usun-(bay) Usun-Bayan’, Özbek halkının terkiğini oluşturan Uysunlar da Usun kabilesinin evlatlarıdır ve köken itibarıyla kurt hakkındaki totemistik mitin müellifleri olan aşına kabilesiyle akrabadırlar.” Denilmektedir. ¹³Kurdun mitolojik boyutuna etimolojiden hareketle uzanan bu çalışma, çalışmamızdaki Kurt Baba’nın, ecdat-totem ilişkisine ışık tutacaktır.

Atalar miti ve göç mitleri itibarıyla ¹⁴(Kurt Babalara bu arada Kıbrıs’taki **Kurt Baba/Kutup Baba**’ya bakılabilir. Kutup, dinî terminolojide, dinî-manevi otorite hiyerarşisinde, zirvede bir statüdür. Döneminin kutbu olmak, dönemindeki doruktaki kimse olmak demektir. Bu bir anlamda yaşayan yol göstericilerin en yükseği demektir. Kurt Baba, zamanla yükselip kutup statüsü mü edinmiştir. Halk muhayyilesi, yol gösterici anlamındaki

⁹Yaşar Kalafat, **Türk Halk İrfanında Kurt**, Berikan, Ankara, 2008, s. 113–129.

¹⁰ Coşkun Mutlu, **Yusuf İle Zileyha (Sen Ettin Aklımı Zail)**, Ankara, 2012 s. 131–136.

¹¹ İbrahim Kafesoğlu, **Eski Türk Dini**, Ankara, 1980.

¹² Mehmet Çeribaş, “Kırgız Türklerinin Destancılık Geleneği ve Er Soltanay Destanı”, **Türk Edebiyat Araştırmaları**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Ankara, 2011.

¹³ Eunkyung Oh; Mamatgul Joreyev, “Alpamiş Destanında Baysın Kelimesinden Görünen Kurt Totemi”, **Türkiyat Araştırmaları**, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, S. 11, Güz 2011, s. 151–157.

¹⁴ F. Sema Barutcu Özönder, “Türkler Ne zaman Bir Millet idi? **Kök Araştırmalar**, Cilt 1, S. 2, Güz 1999, s.65–92; Bülent Bayram “Oğuz Epik Anlatıları ve Çuvaş Alp Hikâyelerinde Kutsal Kurt ve Tepegöz”, **Türk Dünyası İncelemeleriDergisi**, Yaz, 2006.

her iki kelimeyi birleştirip eş anlamda mı kabul etmiştir? Yoksa kutup ismi, halk söyleminde kurt mu oluvermiştir? Bu soruların cevabını, bizim yüzeysel gözlemimizden sonra, Harid Fedai tarafından ulaşması sağlanan Tuncer Bağışkan'ın ve Mahmut İslamoğlu'nun çalışmalarından öğrenebiliyoruz.

Kurt/Kutup Baba Türbesi, Lefkoşa'da Asmalı ile Kurt Baba Sokaklarının kesiştiği köşede tek mekânlı bir yapıdır. Yakın zamana kadar “**Üçler**” ve “**Kutup Baba**” olarak bilinirdi Zamanla Kutup Baba halk ağzında Kurt Baba dönüştü ve öyle bilinmeğe başladı. “Türbedeki üç mezarın Lefkoşe'nin Osmanlılar tarafından ele geçirilmesi sırasında sokak savaşlarında burada şehit düşen Bektaşî Şeyhlerinden ‘Kutup Baba’ ile iki müridine ait olduğuna inanılmaktadır.”¹⁵

“Yapının kuzeyindeki kapıdan, demir parmaklıkları bulunan basık kemerli üç pencere ile aydınlanan türbeye girilmektedir. Doğu-batı yönünde uzanan ve üzerleri ahşap sanduka örtülü olan bu mezarlar orijinal özelliklerini yitirmişlerdir. (...) Yakın geçmişimizde türbenin Kurt Baba Sokağı'na bakan pencerelerinin demir parmaklıklarına adak amacıyla yeşil çaput parçaları bağlanmakta ve mum yakılmaktaydı.”¹⁶ Mahmut İslamoğlu'nun Kurt Baba ile ilgili bir tespitine göre, Yatırın kabrine çok yakın bir yerde içki servisi de yapan bir kebabçı vardır. Kurt Baba birkaç defa kebabçının rüyasına girerek kendisini içki servisi yapmaması konusunda uyarır. Bunu fazla önemsemeyen kebabçı geceleri bütün tabaklarının sistemli bir şekilde kırıldıklarını görür ve içki servisi yapmamak için tövbe edip içki satmayı terk eder.”¹⁷

Kıbrıs'ta ismi “baba” lı olan tek yatır şüphesiz Kutup Baba değildir. **Kara Baba**, onun adını taşıyan Kara Baba Sokağı ve Kara Baba Çeşmesi ve benzerleri de vardır¹⁸. Kurt Baba ile ilgilanlatılarda yer alan “rüya motifi”, rüyada uyarılma yöntemi, adak bezi asma ve mum yakma geleneği de keza Türk kültürlü halkların halk inançlarındandır.

Halk inanç muhayyilesi Kurt Baba'lara da manevi hiyerarşide bir sıralama yapmıştır. Sivas'tan yapılmış bir tespitte Cem anında cemaati rahatsız eden kurdu dede saz çalarak gitmeğe ikna eder. Amasya'daki Kurtboğan namıyla bilinen yatır, ziyaretçileri rahatsız eden kurdu mezarından çıkardığı eliyle boğar, Güney Azerbaycan'daki bir özlü söze göre, “Kurttan kurtulduk gulyabaniye tuş olduk” denilmektedir. Halk inançlarında ulu canlar kurt donuna girebilirlerken, farklı örneklerde kurtları uyarabilmektedirler. **Gulyabani** gibi bazı kara iyeler kurttan daha amansız olabilmektedirler. Bu arada “**Kurtboğan**” ismi Doğu Türkistan, Uygur Türk kültür coğrafyasında çok yaygın kullanılan insan isimlerindendir.¹⁹ Nahçıvan Türk kültür coğrafyasından derlenilmiş bir rivayete göre; Nuh Tufanı'ndan hılas Olup/kurtulup kuruya/karaya çıkılması esnasında, Nuh'un Yasef'ten olan nevesi/torunu Türk gemiye bir gurdun/kurdun yaklaştığını/yaklaştığını görür ve orada hayatın olduğunu anlar ve sevinir. Türk, Boz Kurdu güdür/takip edip onun gemideki hayvanların kokusunu alıp yemek için geldiğini düşünür, kurt gemiden suyun derin olmayan kısmını takip ederek

¹⁵ Mustafa Haşım Altan, “Kültür Mirası Eserlerimiz ve Beklentilerimiz”, **Birlik Gazetesi**, 30 Kasım 1988 zikreden Tuncer Bağışkan, **Kıbrıs'ta Osmanlı Türk Eserleri**, 2005, s. 294–295.

¹⁶ Tuncer Bağışkan, **Kıbrıs'ta Osmanlı Türk Eserleri**, 2005, s. 294–295.

¹⁷ Mahmut İslamoğlu, Kıbrıs Türk Kültür ve Sanatı, Araştırma-İnceleme Yazıları Tebliğler, s. 148, zikreden Tuncer Bağışkan, **Kıbrıs'ta Osmanlı Türk Eserleri**, 2005, s. 294–295.

¹⁸ Hizber Hikmetağalar, **Eski Lefkoşa'da Semtler ve Anılar**, s. 27–35.

¹⁹ Yaşar Kalafat, **Türk Halk Tefekküründe Kurt 2**, Berikan, Ankara, 2009, s. 38–55.

ayrılıp karaya çıkar, bir yol bulduğunu anlayan Türk sevinir²⁰. Teyidi yapılamamış olan bu tespit de yazara göre, “kurt ongunun da hilaskar ve mifik obraz olmasını özünde aksettirir.”²¹

Kurda canavar da denilebilmesine rağmen onun yabaniliğinde de bir asaletin saklılığına inanılır. Rodop bölgesi Tatar Türklerinde **Kaşgırcı** dolaştırılır. İçi doldurulmuş Kaşgır/Kurt postu oluşturan alaylarla nağmeler okunarak kapı kapı gezdirilip, dolaşılacak kapılardan bahşişler alınır. Bu uygulama, biraz yağmur alaylarını andırır. **Kaşgır**’a sopalarla vurulur gibi yapılır ve yaptıkları fenalıklar dile getirilir. Bu gelenek yaşatılırken;

“Kaşgırcı keldi kapığa, burnunu dayadı yapığa
Berin şunun bahşışını, ketsin başka dayığa
Haydi, kaçın kızganlar, sizge de yarçiq tayar! Paaaaa!
Ala dağda buldum izini, gevede çığardım eki gözünü
Seni gidi kızıl közlü, seni gidi kâfir nankör! Paaaaa!” gibi nameler okunur.”²²

Sözlü kültür türlerinden seçilmiş bazı örnekler aralarında çelişki varmış gibi görünse de, kurdun zekice, planlı, sabırlı, zamanlı, kararlı, temkinli, hazırlıklı olmağı simgelediğini gösterir. “Kurt puslu/Dumanlı havayı sever”, “Kurt kocasa da avını avlar”, “Hırsızların piri kurttur”, “Kurt, kendi işimi kendim gördüğüm için boynun kalındır, demiş”, “Kurt olmasa çoban seçilmez”, “Sürüden ayrılanı kurt kapar”, “Kurtla koyun, kılıçla oyun olmaz”, “Kurt ölür unutulur fakat kurtluğu unutulmaz”, “Kurtla görüşürsen köpeğini yanından ayırma”, “Kurdun kurda zararı dokunmaz”, “Kurdu kurt ile kuşu kuş ile avlarlar”, “Kurtla ortak olan tilkinin hissesi, ya tırnaktır ya bağırsak”²³

Türk sözlü kültüründe kurtla ilgili tespitler başlı başına bir alandır.²⁴ “Kurdun eniği kurt olur, kurttan köpek olmaz”. “Kurt kocayınca köpeklerin maskarası olur”. “Kurdun kocasına koyun güttürürler, adamın kocasına çocuk baktırırlar”. “Kuzuya giden kurdu görür”. “Kurttan korkan çoban olmaz”. “Ölmüş eşek kurttan korkmaz”. “Kurt kulağından tutulmaz”. “Gönülsüz it, sürüye getirir kurt”. “Çoban eksik koyunların hesabını kurda yükler”. Atasözleri farklı kelimelerle de anlatılmış olsalar, Kıbrıs Türk sözlü kültüründe düşünce şekli olarak karşılıkları bulunan sözlerdir.²⁵

Kurtla ilgili halk sağaltmacılığındaki bilgiler diğer hayvanlarla ilgili olanlarla kıyaslanmayacak kadar çoktur. Bu inanç içerikli uygulamalar hem halk tababetinin insanlar için olan kesimi için ve hem de hayvanlar için halk baytarlığı/veterinerliği için geçerlidir.²⁶ Bu konuda yapılmış bir kısım yeni tespitleri de karşılaştırarak irdelemek konuya açıklık getirebilir. Aksamları ile diğer canlılara şifa verdiğine inanılan bir varlık hayırlı bir varlıktır. Onun ismi ile ulu zatların anılması doğal karşılanmalı.

²⁰ Esger Qedimov, “Şumerlerin ‘Bilqamış’, Destanı ve Azerbaycan Türklerinin Folkloru (Ders Vesaiiti), Bakı, 2011, s. 49.

²¹ Esger Qedimov, a.g.e.

²² Emel Alev, “Ayvan Aleminde Kaşgır”, **Kalgay**, S. 66, Ekim-Kasım-Aralık 2012, s. 27.

²³ Burhanettin Baykurt, **Ankara Akıncı Ovası Tarihi ve Kültürü**, Ankara, 2003, s. 166.

²⁴ Yaşar Kalafat, “Sözlü Edebiyatımızda Bursa Yöresi Örnekleri İle Kurt I”, **Bursa II. Halk Kültürü Sempozyumu**, Cilt II, Bursa, 2005, s. 415–423.

²⁵ Burhanettin Baykurt, a. g. e., s. 167.

²⁶ Yaşar Kalafat, “Kurt İle İlgili Türkeçarelerde/Halk Tababetinde İnanç ve Uygulamalar”, **1. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi, 10. Ulusal Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı, Uludağ Üniversitesi Deontoloji ve Tıp Tarihi**, (20–24 Mayıs 2008) C.I-II, s. 1532–1538.

Anadolu büyülerinde kurt kanı kullanılır. Hakkâri Türkmenlerinde ve anadili Kürtçe olan Türklerde, **Bağlı Damat**'ın bağının çözülmesi için çiftlerin birleşmeleri kurt postu üzerinde yapılır. Toros Türkmenlerinde **kurt kanı** bağlı erkeğin ve eşinin cinsel organına sürülür. Gaziantep-Nizip ve Bilecik'te bağlı çiftlerin bağının çözülmesi için **Kurt Baba Tepesi**'ne çıkılır ve orada bir gece kalınır.²⁷

Koyunları sürekli bırakan/düşük yapan çobanlar koyun ağılına **kurt ölüsü** gömerek bu hastalığın önünün alınacağına inanırlar. Keza kurdun ciğeri kurutulup koyunlara yedirilerek kelebek hastalığının tedavisinde kullanılır.²⁸ Bu tespitten hareketle Kurt Ogunun halk inançlarında tabu olma özelliğini sürdürdüğünü söyleyebiliriz.

Bir diğer tespite göre, kurt eskiden peygamber Efendimizin çoban köpeği imiş. Bir gün kuzulardan birisini yiyince, “artık rızkını dağlarda ara” diyerek, Hz. Muhammed (s.a.v.) onu dağa götürüp azıtmışlar.²⁹ Kurdun Hz. Ali'nin(r.a.) köpeği olduğu şeklinde anlatılar da vardır.³⁰ Anlatılardaki bu manevi itibar kaç hayvana nasip olmuştur. Öyle olunca da Kurt ismi ulu zatlara bir şekilde isim olması doğaldır.

Halk tefekküründe kurdun yerini belirleme adına onunla ilgili özlü sözlerden hareketle bazı irdelemeler yapılabilir. Özlü sözler, onun simgesel kullanımına açıklık getirebilirler. Kurt rızkını aramak için bir gecede 7 dağ gezermiş”, “Kurt yavruladığı mevkiinin hayvanlarına zarar vermez”, “Kurdun intikamı yavrularına zarar verilmesi halinde çok çetin olurmuş.” “Hangi dağın Kurdu öldü” mitolojik bulgu arama adına, gibi sözler üzerinde durulabilir. Her dağın bir kurdu olduğu, o kurdun o dağdan sorumlu ve o dağın yetkilisi olduğu ve çevre halkının adeta ongunu olduğu, orman yangını gibi hallerde dağı en son o kurdun terk ettiği gibi inançlar vardır.³¹ Bu inançla bir kurdun gecede 7 dağ dolaşması ve “Kurt köyünü değiştirir huyunu değiştirmez” sözü arasındaki anlam-uyum bağlantısı aranabilir. Bir yere giderken kurt görmenin uğur sayılmasının yanı sıra kurt izine basmanın ise sakıncalı oluşu arasındaki bağıntı da irdelenebilir. At izine basmak uğur alametidir. Buradan hareketle izi takip edilen kurt anlayışı ile tekin olmayan kurt anlayışı tabu anlayışı kapsamında düşünülebilir. Kurdun izi, izlenilerek selamete çıkıldığı inancının varlığı bilinmektedir.³² Ayrıca; Kurt köpekten burnunu o da kurttan gözünü, Kurt köpekten belini, oda kurttan boynunu istemiş, şeklinde inançlar vardır. Köpek kurdun gelişini kokusundan o da köpeğin iyisini havlayışından anlar. Kurt dişinin zehirli olduğuna dair inançlar bize Güney Azerbaycan'daki **Kurt Baba/Kuduz Ocağı**nı hatırlattı. Kurt ısırıldığı insan ve hayvanı kudurturken, kuduran canlının şifası da Kurt Baba kutsal mekânında idi.

²⁷ Uğuroğlu Barlas, **Anadolu Dügünlerinde Büyüsel inanmalar**, Halk Eğitim Yayınları, Karabük, 1974. s. 53, 87, 95.

²⁸ Burhanettin Baykurt, **a. g. e.**, s. 167.

²⁹ Burhanettin Baykurt, **a. g. e.**, s. 167.

³⁰ Yaşar Kalafat, “Osmanlı'dan Günümüze Sivas Alevilerinde ‘Kurt’ Kültü”, **Osmanlı Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri** (21–25 Mayıs 2007), Sivas Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Sivas 2007, s.67–77.

³¹ Yaşar Kalafat, “Yaşayan Eski Türk İnançları İtibariyle Türk Mitolojisi ve Prof. Dr. Bahaeddin Ögel”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S. 8. 2009.

³² Ergin Ayan, “Tarihi Kaynaklar Işığında Börte Çine ve Alan Kuva Efsaneleri 1”, **Orkun Dergisi**, S. 85, Mart 2005, s. 34–36.

Sözlü kültürün diğer türlerinde de Kıbrıs ve Anadolu Türklerinde doğal bir aynılık vardır. Kurt insan ismi Türk kültür coğrafyasının her kesiminde gözlenebilirken ³³ bu adlandırma bilinen ilk döneme kadar uzanabiliyordu. Kurt adı Azerbaycan Cem Cemaati'ndan **Çamur Han**'ın oğlu **Kurt Han**'da görülebilirken ³⁴ Sarıkamış'ın şirin nahiyesi **Karakurt**, Şehit Halil Karakurt'a da soyadı olmuştur. ³⁵ Kıbrıs Kurt Baba Türbesi'nin önünden geçen sokak, Kurt Baba Sokağı ve köşe de **Kurt Baba köşesi**'dir*.

Sonuç

Kıbrıs'ta yatmakta olan Kurt Baba, esas ismi itibariyle Kutup Baba'dır. Baba ve Dede ön eki, Türk kültürü halkların inanç kültüründe derin ve geniş bir yer tutar. Kutup Baba etrafında oluşan halk inanmaları Türk kültür coğrafyasının ortak inançlarındandır. Bu tespiti mitolojik verilerden de onaylatarak yaşayan halk inançlarıyla örnekleyebiliyoruz.

KAYNAKLAR:

Ali Murat Aktemur, “Çıldır Kaleleri”, www.yasarkalafat.info

Emel Alev, “Ayvan Âleminde Gaşgır”, **Kalgay**, S. 66, Ekim-Kasım-Aralık 2012

Mustafa Haşim Altan, “Kültür Mirası Eserlerimiz ve Beklentilerimiz”, **Birlik Gazetesi**, 30 Kasım 1988 zikreden

Ergin Ayan, “Tarihi Kaynaklar Işığında Börte Çine ve Alan Kuva Efsaneleri 1”, **Orkun Dergisi**, S. 85, Mart 2005, s. 34–36.

Tuncer Bağışkan, **Kıbrıs'ta Osmanlı Türk Eserleri**, 2005, s. 294–295.

Hasen Mahmut oğlu Bayatı, **Cami-Cem Ayin**, Bakı, 2011,

Mehmet Bayraktar, **Bilinmeyen Bir Türk Ulusu Kayanîler**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2012, s. 130

Bülent Bayram “Oğuz Epik Anlatıları ve Çuvaş Alp Hikâyelerinde Kutsal Kurt ve Tepegöz”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, Yaz, 2006.

Burhanettin Baykurt, **Ankara Akıncı Ovası Tarihi ve Kültürü**, Ankara, 2003, s. 166.

Uğur Barlas, **Anadolu Düşünlerinde Büyüsel inanmalar**, Halk Eğitim Yayınları, Karabük, 1974.

Mehmet Çeribaş, “Kırgız Türklerinin Destancılık Geleneği ve Er Soltanay Destanı”, **Türk Edebiyat Araştırmaları**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Ankara, 2011

Mahmut İslamoğlu, Kıbrıs Türk Kültür ve Sanatı, Araştırma-İnceleme Yazıları Tebliğler, s. 148, zikreden Tuncer Bağışkan, **Kıbrıs'ta Osmanlı Türk Eserleri**, 2005, s. 294–295.

İbrahim Kafesoğlu, **Eski Türk Dini**, Ankara, 1980.

³³Yaşar Kalafat, “Dedem Korkut Kültür Elleri Adlanma”, **Prof Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı**, Ak Çağ, Ankara 2008, s.520–541.

³⁴Hasen Mahmut oğlu Bayatı, **Cami-Cem Ayin**, Bakı, 2011, s. 32.

³⁵ Gürsoy Solmaz, “Cumhuriyetin 1. Yıl Kutlamalarına Giderken Şehit Edilen Halil Karakurt Bey, **Serhat Kültür**, Ekim 2003, s. 17.

*Kaynak kişi: Harid Fedai, Araştırmacı, Yazar, Edebiyatçı.

Yaşar Kalafat, “Bulgaristan’da Türk Halk Folkloru Sempozyumu ve Bulgaristan Gezi Notları”, **Prof. Dr. Haluk Karamağaralı Armağanı**, Ankara 2002 s. 153–184.

Yaşar Kalafat, “Yozgat Örnekleri İle Anadolu İnanç Coğrafyasında Kurt-Kudret Helvası”, **Bozok**, S.8–9, Mayıs 2011, s. 8–13.

Yaşar Kalafat, **Türk Halk İrfanında Kurt**, Berikan, Ankara, 2008, s. 113–129.

Yaşar Kalafat, “Sözlü Edebiyatımızda Bursa Yöresi Örnekleri İle Kurt I”, **Bursa II. Halk Kültürü Sempozyumu**, Cilt II, Bursa, 2005, s. 415–423.

Yaşar Kalafat, “**Kurt** İle İlgili Türkeçarelerde/Halk Tababetinde İnanç ve Uygulamalar”, **1. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi, 10. Ulusal Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı, Uludağ Üniversitesi Deontoloji ve Tıp Tarihi**, (20–24 Mayıs 2008) C.I-II, s. 1532–1538.

Yaşar Kalafat, “Osmanlı’dan Günümüze Sivas Alevilerinde ‘Kurt’ Kültü”, **Osmanlı Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri** (21–25 Mayıs 2007), Sivas Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Sivas 2007, s.67–77.

Yaşar Kalafat, “Dedem Korkut Kültür Elllerinde Adlanma”, **Prof Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı**, Ak Çağ, Ankara 2008, s.520–541.

Yaşar Kalafat, “Yaşayan Eski Türk İnançları İtibariyle Türk Mitolojisi ve Prof. Dr. Bahaeddin Ögel”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S. 8. 2009.

Osman Mert, “Kars Dokumaları Üzerinde yer alan Kültürel ve Epiğrafik Ögeler”, **Uluslararası Kaşgar’dan Endülü’s’e Türk İslam Şehirleri Sempozyumları, Gazi Kars Şehrengizi Bildiri Kitabı**, 29–31 Ekim 2011 s. 285–302.

Coşkun Mutlu, Yusuf İle Zileyha (Sen Ettin Aklımı Zail), Ankara, 2012 s. 131–136.

Eunkyung Oh; Mamatgul Joreyev, “Alpamış Destanında Baysın Kelimesinden Görünen Kurt Totemi”, **Türkiyat Araştırmaları**, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, S. 11, Güz 2011, s. 151–157.

F. Sema Barutcu Özönder, “Türkler Ne zaman Bir Millet idi? **Kök Araştırmalar**, Cilt 1, S. 2, Güz 1999, s.65–

Esger Qedimov, “**Şumerlerin ‘Bilqamış’**, **Destanı ve Azerbaycan Türklerinin Folkloru** (Ders Vesaiiti), Bakı, 2011, s. 49.

Gürsoy Solmaz, “Cumhuriyetin 1. Yıl Kutlamalarına Giderken Şehit Edilen Halil Karakurt Bey, **Serhat Kültür**, Ekim 2003, s. 17.

İsmail Uçakçı, **Orta Anadolu Halk Kültürü**, Ankara Ticaret Odası yayını, Ankara, 2003, s. 99.

Kaynak kişi: Harid Fedai, Araştırmacı, Yazar, Edebiyatçı.

EVOLUTION AND DEVELOPMENT OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY AND ITS ROLE IN LEARNING PROCESS

BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN GELİŞME VE KALKINMASI VE ONLARIN ÖĞRENME SÜRECİNDE ROLÜ

ЭВОЛЮЦИЯ И РАЗВИТИЕ ТЕХНОЛОГИИ ИНФОРМАЦИИ И КОММУНИКАЦИИ И ЕЕ РОЛИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

Hamzehbeigi Kohneshahri Taiebeh REZA*

Abstract

This essay will briefly review the Technology and afterwards, will discuss the Information and Communication Technology (ICT) as one of the effective technologies on the process of learning. Proceeding with studying the evolution and development of ICT, it will be examined in two different categories according to role of technology in learning; 1) Technologies used in societies before development of the Information Society and 2) Technologies used in the Information Society.

Key Words: Technology, Information and Communication Technology (ICT), Learning, Internet, Multimedia

Özet

Makalede; kısaca öğrenme süreci için en etkili teknolojilerden biri olarak bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) görüşmek üzere Teknoloji gözden geçirilmektedir. Bu çalışmada BİT, teknolojinin devamlı olarak gelişme ve kalkınması rolüne göre iki farklı kategoride ele alınmaktadır: 1) Bilgi Toplumunun gelişiminden önce toplumlarda kullanılan Teknoloji ve 2) Teknolojileri, Bilgi Toplumunda kullanılan teknolojiler.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji, Bilgi ve İletişim teknolojileri (BİT), araştırma, İnternet, multimedya

* Ministry of Education Organization For Educational Research And Planning/IRAN

Introduction:

The word “Technology” was invented in 17th century of two words: “Techno” means codes and skills of craftsmanship, and “Logy” means systematic knowledge. Generally, technology means benefiting knowledge and employing handmade products by humankind in order to achieve goals and purposes. Although, Technology in specifically means using scientific data in practice. In other words, it means employing knowledge in various practical ways.¹

The term Technology is used to describe the findings which help us in recording, processing, recovering, transferring and receiving data. This term includes transferring through fax, distant communication, telephone, calculators, publication and carving (Behan and Holmes, 1998).

The term Information Technology (IT) was invented in 1980s according to three domains: Technology, Information and Communication and ICT, which enables users to gather, process and sending information to others¹. In fact, the term ICT can be referred to all types of technology that are employed in gathering, processing, transferring and saving data electronically. This definition of ICT includes technologies such as Radio, Television, Video, DVD, Mobile phones, Fax, Satellites, Computers and other related technologies, namely Videoconferences, Emails and weblogs (Page. 175).

Iran’s Secretariat of the High Council of Informatics defines IT as such: “IT is a set of methods, hardware and software, and communication equipments that gather, save, load, transfer or present data in various forms” (1, Salehi, 1999).

In this inclusive definition, usages of IT are listed as gathering, save and load, process and transferring data, using different methods and equipments. Yet ICT is not something new.¹ Mankind was always benefiting devices of communication in order to deliver his message to other individuals. In ages past, communication was face to face and drums and smoke were devices. By invention of oral language, communication improved and therefore, we see that communication has a history simultaneous to human being. The reason that caused us pay more attention to the concept of communication is manifestation of computers and communication systems such as: Radio, Telephone, Satellite and Internet that caused the forever lasting modification of humankind who always needs more developed equipments for communication (Pages. 180,181).

Communication Media in Societies prior to Information Society

Cave drawings, tablets made of stone, wood and clay, and paintings on animals’ skin and bones are considered as the primitive communication media. Although images are more clear than words and oral descriptions, but they are less useful in expressing ideas or showing the abstracts. Need for more communication, made a system of letters and images called Hieroglyph. Yet it was not the proper

answer. So alphabet were created as an unlimited and flexible device for expression and presentation of language, as well as for record and transfer of messages; a role that is certainly undeniable. In fact, alphabet facilitated representation of language and concepts within. Alphabet minimized the barriers of understanding, while it was easy to learn and easy to use.

Until 1889, written documents were kept as scrolls made of papyrus or sheets made of skin and after that, smaller sized sheets made of leather were used. It was easier to produce, it had more durability and common people were able to use it. At the beginning of 5th century paper was invented in China and took place of skin and leather sheets. With invention of publication industry, books were distributed among people. A book can include texts, images, drawings, charts, maps and pictures (Page. 211) ² and it has advantages such as: portability, easy to keep and read, inexpensiveness, and ability to mention sources of information in it (Mahdavi, 2000) ³, and its disadvantage is that a book cannot be changed.

Audio cassette is another form of media with characteristics namely: low price, easy to produce and use, re-recordable, and portable. (Page. 66)

Radio can be employed to communicate with an individual or a group of people. As a mass media², Radio has lots of advantages. Many people have access to it, it's rather cheap and exists in most of houses, it is easy to use and producing a radio program is less expensive than TV program or computer software. Although radio doesn't have visual impact of TV, but programs of radio are very engaging and can be used for educational or informative purposes or as entertainment. Employing a radio in a class, students are able to listen to a native talking instead of their teacher.

Along the growth of technology, analog radio changed into digital radio², and provided radio stations with international audience, which caused a great improvement in quality of programs. Today, digital audio enables sending texts or graphic information which will be shown on small monitor of radio. This changes the radio into an educational tool, especially in courses of study such as: Foreign Languages, mathematics or biology which crave for visualization. Using this kind of radio changed it into an effective tool for learning and improving the quality of access to learning (2, Page. 227). Other advantages of audio media can be counted as: facilitating reminding and memorizing, ease of use, being more attractive than published content⁴, and of its disadvantages we can point that radio is not interactive⁴ and it is like a one-way road (Page. 102).

Electrical telegraph was invented in early 19th century which was the instant distanced connection system. After that, telephone was created which played a lethal role in development of media and recording audio.

Then it was cinema. Motion pictures were created in 1890s for the first time.

Adding audio to silent movies in 1927 caused the evolution of this newborn, yet powerful media. Cinema is undoubtedly a tool for education which can improve the process of learning.

Television was the biggest media of 20th century and for over 30 years it was the most powerful media. The cost of producing TV program² is 10 times more than radio program and of course TV has its unique visual impact. TV² was used for educational purposes for years all over the world. The oldest and the most popular type of TV programs are the free programs for a special group of audience, which attempts to teach them new skills (Page. 301).

Using TV for direct learning in elementary school, middle school and high school in 1970s was supposed to be useful. It was considered that by using TV as a learning tool in developing countries, problems of low quality education can be solved.²

Cho and Skram believe that the major problem of TV is that this tool is totally one-way, it is not able to create conversations in class, and it cannot answer the questions of students. The other problem is that there are difficulties in combining it with routine activities of a class. (Page. 13)

If students cannot ask questions or participate in a dialogue, efficiency of TV as a learning tool will not be certain (⁵, Page. 46).

Relation of learning through TV with other learning components should be clarified. For example, what is the share of TV in learning process? How other media will be employed in class? Under what circumstances a TV will be used in classroom? (5, Page. 50)

Videocassettes are used for watching recorder programs and it can be a formal or informal learning tool.⁵ Video images⁶ can show opportunities of real life, better than description of teacher or books. So it will catch the attention of students. When a topic is presented in the classroom, teacher is able to use video images in order to complete the points, or illustrate the relation of other subjects to the topic. Low cost of Audio-Visual equipments makes these devices popular and common. For instance, educational messages or learning information can be presented this way.

Technologies employed in Information Society

Producing and using electronic media has reached to its peak in information society. Communication devices that benefit from electronic systems are called electronic media and some of them are listed below:

Computer: The Second Revolution of communication

In 1800 Charles Babbage designed a machine called "Digital Machine" including lots of modern computer components such as: Input, Output, Storage

Unit and controllers. Therefore, he was named “Father of the Computer” (Page. 22).

Another pioneer in computer industry is Philip Don Estridge, best known as initiator of IBM personal computers. J. Presper Eckert is among other pioneers who had an undeniable role on development of computers in 20th century (2, Gates, 1997).

Computers have advantages and disadvantages in learning process that can be listed as below: Computers are multilevel; it means students with different learning capacities can use computer accordingly.⁷ Computers can simulate examinations and evaluations for students in calm environment with no stress or worries (7, Page. 37). Computers⁷ don’t get tired like teachers and using them will increase self-confidence of students in practices and expensive simulations such as flight, mine explosion, building plan, repairing home appliances, etc. Learning with computers will create a dynamic academic environment that encourages students to research. Simultaneous usage of audio, text, images, animations and internet will provide students with vast pieces of information. Studies have shown that learning practical skills with computer will increase durability of learning by 30% (Jariani, 2002) (7, Page. 38).

Exchanging information with others is possible through computers and this causes increase of general knowledge of students. This is ideal when students use interactive technologies such as videoconference, so they do not get out of their classroom while communicating with other people of earth (7, Page 28). DVDs, Computer softwares and Internet can bring all sort of information from all corners of earth to the classroom (2, Page 47).

Students are usually eager to find the answers and the ease of access of these technologies will satisfy students’ curiosity through using computers.²

Using computers according to their high cost of equipments is a limitation that is not easy to overcome and most schools will face financial problems in this case. Of other limitations is the need for experts in schools to employ computers properly. In fact, other than hardware and software, expert personnel are needed to use this technology in schools. Lack of domestic software with high standards and decreasing the reaction between student and teacher are other disadvantages.⁷

Computer Networks

Network began in 1960s and its basis is sending digital signal from one computer to another. Computer network includes a connection between two or more computers that are able to exchange information.⁷

Network is designed to gather people with various opinions and share their opinions together. The widest network is Internet which is known as the biggest communication media (Lewdon and Lidon, 2001).⁷

Satellites

Among the most important communication tools are satellites which are growing day by day. Satellites have more advantages than other traditional communication tools, namely: Extent of coverage, reflexivity, and high capacity of message mounting (Mowlana, 1992). Satellites are able to transmit a lot of signals and messages to all over world, needless of cable or wires. Using educational programs transmitted by satellites has quite a history in countries such as India and China and universities in West Indians and South Pacific. They used satellites to transmit messages containing audio and visual speeches all over the regions. Satellites are proper tools for educational purposes.⁷

Multimedia

Late 1980s and early 1990s was the time that multimedia stepped into existence, including visual, audio and published contents². Multimedia is an interactive media, i.e. its audience are active and can answerback a message. Components of multimedia are videos, animations, graphics, text and audio (Saeidi, 2004).

Educational trend in employing multimedia is to improve students according to each individual's talent and skill through watching movies, animations, listening to audio and reading texts. Using multimedia causes better presentation of learning concepts, more deeply and more complete. Benefitting texts, audio, graphics, animations and video, multimedia is much more attractive among students than other forms of learning. Multimedia provides students with opportunities to research and use what they have learned for real problems in life (Page. 209).⁴ Multimedia also helps students to understand the concepts which are hard to follow (Page 41). Moreover, multimedia makes expensive, time consuming or dangerous experiences possible in virtual environment and will extend the boundaries of school.⁴

Multimedia is the right device to show how a phenomenon works, For example: we can use multimedia to show how supply and demand affects each other, or how information flows in a digital device (2, Page. 280).

Also, multimedia is the suitable tool to teach abstract concepts. Because complicated concepts are simplified through illustrations, movies and etc. and while teachers attempt to employ multimedia, everything seems easy.¹

Internet

Or so called International Net, is the widest network, which stated to work with initiation of Arpanet in 1969 as the origin of Internet (Slevine, 2001). Internet is a network including set of computer networks that are connected through cables, optical fibers, and satellite. Internet is a network which connects all people on the planet (Condatt, 1994)

Positive features of this technology in educational purposes are:

- Ease of access to information and updating
- Plenty of resources
- Ease of contact and online negotiations
- Activity of students and interaction between them and experts in exchange of information
- Increase of students' role in process of learning, Increase of flexibility, independence and courage to learn
- Overcoming the limitations of classroom and increasing equipments of E-learning⁸

But, for using the internet other than sufficient equipments, you have to enlighten students of proper way of using the internet and teach them adequate skills.⁸

Email

Or electronic mail first was used in 1965 in Massachusetts institution by researcher of technology and they sent a message through network (8,Page. 22).

Email is an important supplementary part for the classroom education. Homework, papers and data are transferred, classroom education will be improved and home education will be more private and more interactive (4, Page. 149).

Videoconference

Videoconference is a real-time face to face communication, using cameras, microphones, and internet connection.⁷ It can be considered that development and improvement of learning by means of videoconference, ease of learning through E-learning, electronic sessions, accessing plenty of resources and documents, facilitation of group activities with no concerns for geographical regions and physical distances of members, accessing whole lot of information and having chances for extending the learning are advantages of internet. (Sarrafizadeh, 2004)⁹

Social Networks

Social network is a term, dedicated to a website that provides the chance for its members to communicate and share⁹ their ideas about life with their friends. In fact, social networks are media for social interaction which use techniques of accessible and extendable contacts.

Social networks are a kind of mass media that a message can be sent to a lot of people. Among popular social networks are Twitter, Facebook and MySpace which are combinations of different communication tools such as: email, instant messages, video chat, banners and etc. and texts, pictures or movies can be shared.⁷

Creating a social network should be in accordance with needs of students and teachers and will enable the education system to:

- Ease of access to teachers
- Connecting students and teachers in order of removing distance factor
- Effective exchange of knowledge
- Understanding the needs of students
- Developing creativity
- A place for brainstorming that provides ideas and information
- Improving the level of Intellectuality

Conclusion:

It is obvious that in passage of time, ICT has been used in education. Because studies have shown that using modern technologies will improve the efficiency of learning.¹⁰ Moreover, experts of employing educational technology emphasize on using new educational media in systematic process of learning, because learning is not an accidental event, but it is the direct result of experiences and opportunities of education. So, using ICT in education system has been always important, yet radio was common in a time and in another computers are. The point is that with manifestation of new technology, the older one does not diminish. The new one will complete the old one, but it will not replace it.

REFERENCES

- 1- Seid Abbas Razavi ,2007 , New subjects on Educational Technology, Pub. Ahvaz Shahid Chamran University.
- 2- Draxler Alexandra, Wadi D. Hadad , 2005,Technologies for Education, Potentials, Parameters and Prospects, , Pub. Ney
- 3- Rastegarpour Hasan, Abdolahi Nieda , 2005,ICT Development Strategies, page 180
- 4- Zoophan, Shahnaz, 2004, The Application of new Technologies on Education, page 295
- 5- Armzi Jaims V., S.D. Norman ,1974, An Inquiry In To The Uses Of Instructional, , Pub. Franklin
- 6- Jarice Hanson, Uma Narula, 1990, New Communication Technologies In Developing Countries, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Pages 73-74,255
- 7- Rastegarpour Hasan, Abdolahi Nieda, 2005,ICT Development Strategies , Pub. Danesh Mardom
- 8- Online material retrieved from <http://e-coms.blogfa.com/page/jozvel>
- 9- Online material retrieved from http://www.ehow.com/info_8075542_list-communication-tools.html
- 10 - Online material retrieved from http://www.ehow.com/info_8157562_types-ict-communication.html
- 11- Online material retrieved from <http://communicationage.blogfa.com/post-28.aspx>
- 12- Online material retrieved from <http://www.vblite.org/types-of-information-technology.html>

İRAN HÜQUQ QANUNLARINA GÖRƏ CİNAYƏT VƏ CİNAYƏTKARLARIN XARAKTERİ

İRAN HUKUK İLKELERİNE GÖRE SUÇ VE SUÇLULARIN ÖZELLİKLERİ

THE CHARACTERISTIC OF CRIMINALITY AND CRIMINALS WITH LEGALITY PRINCIPLES IN IRAN

ОСОБЕННОСТЬ ПРЕСТУПНОСТИ И ПРЕСТУПНИКОВ В ПРИНЦИПАХ ЗАКОННОСТИ В ИРАНЕ

Soheila BAYBORDİ*

Özet:

Kriminolojide üç ana grup vardır: Suç, suç işleyen ve ceza. Bütün hukuki düzenlemeler bu üç grup üzerinden gerçekleştirilir. Suç, yasalara aykırı bir eylemdir. Bir eylem, başka zamanda ve yerde suç sayılırken yine başka zaman ve yerde suç sayılmaz. Suç, göreceli bir kavramdır. Sosyal olmayan davranışların nedeni hukuktaki boşluklardır. Farklı nedenlerle sosyal ortamlarda suça sebep insanlardır.

Sosyal çevre, aile, rastlantılar, seçici veya kendiliğinden oluşan ortamların bileşimidir.

Genel olarak yaygın suç kapsamı birbirine benzemez. Burada; coğrafya, iklim, sosyal-lik, ekonomik durum, aile yapısı, kültürel koşullar, özel yeterlilik gibi subjektif nedenler dikkate alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kriminoloji, suç, ceza, yasalara aykırılık, sosyal ortamlar

Summary

From viewpoint of criminology, crime, criminal and gory constitutes three main groups. The performance or abandonment of act that make the problems in discipline and comfort of society and law defined the payoff for them are crime. This crime is voluntary act against the law. The crime is relative social phenomenon, because many acts in particular time and location are crime whereas in other time and location aren't crime. The

* Department of Theology, Science And Vesearch Branch, Islamic Azad University, Astara/IRAN

juridical vacuum cause accession of unsocial behavior. The social environments with different reasons lead the humans into the crime. The social environments divided into the family, randomness, selective and levy environments. In general the range of outbreak crime isn't similar and this range impressible from the geography, climatic, sociality, economic, family, cultural conditions and take of subjective adequacy.

Key Words: Criminology, criminal, punishment, against the law, social environments,

I Cinayət anlayışları:

İran İslam cəza qanunun ikinci maddəsinə əsasən, hər hansı bir cinayətin törədilməsi və ya törədilməməsindən asılı olamayaraq, qanunla cəza müəyyən olubsa o, cinayət hesab edilir. Beləliklə, hər hansı bir şəxsin ictimaiyyətə ziyanverici və qeyri-adi davranışı hüquqi mətnlərdə əksini tapmayıbsa, işi törədən təqib olunmalı deyil (1375-ci il hicri-şəmsi, islam cəza qanunun 575-ci maddəsi) (Golduziyan İ.R. 2009: 65-66).

1.1 Cinayət və cinayətkarın xarakteri:

Sosioloq Durxeimin fikrinə görə: “hər hansı bir əməl cəza ilə müvafiq olsa, cinayət hesab olunur. Belə ki, hər bir əməl və ya o əməlin yerinə yetirilməməsi, sosial inzibati qaydaları və rahatçılığı pozarsa, qanuna görə cəza müəyyən edilsə, bu hal cinayət hesab olunur. Durxeimə görə cinayətkar o zaman məhkum olunur ki, onun törətdiyi hal cinayət hesab olunsun. Qanun baxımından, cinayət elə bir əməldir ki, hər bir ölkənin ümumi cəza hüquqi halları ilə fərqli olsun və cinayətkar o kəsdir ki, müəyyən bir zamanda onun əməli dövlət hüququ ilə zidd olsun.

Cinayətkara yanaşmanın üsulları:

1. Hüquqi və qanuni yanaşma: Cinayət, qanun əleyhinə könüllü bir əməldir ki, müdafiə olmadan bağışlanmayır, cinayətkar həbs olunmalıdır və hökumət tərəfindən cəzalandırılmalıdır.

2. Hüquqi-sosial yanaşma: Qanunvericilik tədbirlərinin boş olması, anti sosial davranışın baş verməsinə səbəb olur. Cinayət hüququnun müəyyənləşdirilməsi iki meyarla təyin olunur. Birincisi: sosial qaydaları pozan və ya ona təcavüz edən davranışlar üçün, ikincisi hüquqi qaydaları pozaraq, törədilən iş üçün cəza. Başqa sözlə, sosial baxımdan hüquq pozuntularına görə cəza demək olar ki, cəmiyyətdə normal fenomendir. Çünki, ictimaiyyətdə cinayətkarın törətdiyi düşmənçilik və nifrət hissləri əsasında müəyyən olunur. Əlbəttə düşmənçilik və nifrətin dərəcələri müəyyən ictimaiyyət daxilində insanlarda fərqlidir.

3. Mədəniyyətlərarası yanaşma: Hər bir qrupun davranışı bir sıra meyarlara malikdirlər ki, bu norma adlanır. Bu normalar mütləq hüquqi əsaslarla tənzimlənməyib. Lakin qrup üzvü olan hər bir kəs normal və ya anormal cinayət əməli edirsə, bu normalar hər bir icmanın mədəni dəyərləri ilə müəyyənləşdirilir.

4. Böhtəni yanaşma: Bu yanaşmaya görə cinayətkar o kəsdir ki, o, başqaları tərəfindən günahlandırılır. (Sütüdə H.İ. 2001:2). Bu yanaşma hesab edir ki, davranışlar bir başa cinayətdən kənarlaşmayır, lakin, bu mədəni qrupların davranışları kütləvi cinayət hesab edilir.

5. Dünyəvi yanaşma: Bu yanaşmanın prinsiplərinə görə bütün şəxslərin gərək sosial təminatı olsun və vətəndaş hüquqları, rifah özəllikləri, təhsil, səhiyyə və s. ilə təmin edilsin

və cinayət hüququnda bu hallar nəzərə alınsın. Bu hüquqların inkarı və ya ondan yayınmaq cinayət hesab edilsin.(2, s.128-130).

1.2. Kütləvi nisbilik fenomeni: Qeyd etmək lazımdır ki, cinayət bir sosial fenomendir və olduqca nisbi anlayışdır, çünki cinayət baş vermə zamanına və yerinə görə bəzi ölkələrdə cinayət halı hesab edilir, bəzilərinə isə cinayət hesab edilməz. Məsələn: İslam dinindən öncə qız körpələrinin diri-diri basdırılması ərəb qəbilələri arasında həyata keçirildiyi halda bu əmələ görə heç bir cəza nəzərdə tutulmurdu. lakin İslam dininin qəbulundan sonra bu əməl günah sayılmışdır. Afında və Çukçi qəbilələrində maviilik, Spartada oğurluq cinayət sayılmasa da, bu hallar bir çox cəmiyyətlərdə cinayət hesab edilmiş. Valideyin qətl Fici adalarında, ata qətl Eskimoslarda, qız öldürmək qədim Çində cinayət kimi tanınmayıb. ABŞ-da qırmızıdərililərin, bir çox məzlum yoxsulların əcnəbilərin mülkiyyətlərini qarət etmələrini oğurluq və pis hal hesab etməmişlər, lakin sosial mütəfəkkirlər bu şərhlərin heç birini qəbul edilməmişdir. Eskimos qadınları əgər ərlərindən daha güclü bir kişi tərəfindən oğurlanarsa, cəzalanmaq əvəzinə o kişi (qadını oğurlayan) eskimos camaatı tərəfindən alqışlanır. Çünki, o kişi az təminatlı bir ailəni məhv etməsini bacarıb. Lakin demək olar ki, hər yerdə cinayətə münasibətdə cəmiyyətin baxışı eyni deyildir(Şeyxavəndi D.A. 2000: 8-82).

1.3. Cinayət, cinayətkar, cinayətkarlıq: Kriminologiyada cinayət, cinayətkar və cinayətkarlıq fenomenləri üç əsas qrupa bölünür. İctimai qaydaları pozan və həmin hərəkətə görə cəza müəyyən olunan əməl cinayət adlanır. Hər bir cinayətin formalaşması üçün şəxsə təsir göstərən səbəblər var ki, bu onu münafişə və dözümsüzlüyə sarı aparır. Bu təsirlərin nəticələri səhvin törədilməsidir və səhvi törədən şəxs cinayətkar adlanır. Cinayətkarlıq bir qrup cinayətlərdir ki, müəyyən zaman və məkanda törədilir. Jambo-Merlene görə: "cinayətkarlıq bir fenomenidir ki, cinayətkar nəzərə alınmadan da araşdırma aparmaq olar. Bu halda cinayətin kütləvi sıxlığı, müxtəlif cinayət növlərinin əhəmiyyəti, cinayətlərin sosial dəyişikliklərinin zamanı, məkanı, irqi, dini və başqa xüsusiyyətləri diqqətlə tədqiq edilsin (Gölduziyan İ.R. 1999:236-237).

Bu istiqamətdə Lak - Saynın fikirlərinə diqqət edək: "cinayətkarlıq bir sosial mikrobdur. Bu mikrobd cinayət üçün münbit şərait olmayınca baş vermir və heç bir cinayət törədilmir. İranda cinayətkarlıq, bütün cinayətlərə deyilir. Elə cinayət var ki, cinayətkardan qisas yəni, ölüm-ölüm tələb olunur. Bəziləri diyətlə, yəni, maddi cəzalanmaya sövq edilir. Bəzi cinayətlər var ki, şəriətdə miqdarı müəyyən olunan hədd cəza qanunları ilə cəzalandırılır. Təziri cəza qanunları isə miqdarı şəriətlə deyil, hakim tərəfindən müəyyən edir (Tacdar Ə.H. 2009:3).

II Cinayətin mənşəyi:

Cinayətin mənşəyini araşdırarkən sosial mühit mütləq nəzərə alınmalıdır.

Sosial mühit, müxtəlif səbəblərin təsirindən insanları cinayət törətməyə səbəb olur. Buna görə də, mövzunu araşdırmaq üçün, sosial mühiti bir neçə istiqamətdən təhlil etmək lazım gəlir. Sosial mühiti bir neçə qrupa bölmək olar: ailə mühiti, təsadüfi mühit, seçilmiş mühit və təbii mühit. Hər bir mühitin öz daxilində cinayətin törədilməsində böyük rol var.

1. Ailə mühiti: Ailə elə bir mühitdir ki, şəxs orada doğulur və bu mühitdə onun şəxsiyyəti formalaşır. Bu mühit sosial yayınmaqları ilə o cümlədən, cinayətin törədilməsi ilə birbaşa əlaqədardır. Nəzərə almaq lazımdır ki, ailənin dağılması, uşaqların evdən, məktəbdən yayınmasına səbəb olur. Bu hal onların boş-boş dolanmasına və sonda müxtəlif mənfi işləri törətmələrinə gətirib çıxarır. Beləliklə, demək olar ki, uşağın sosial mühitdə

formalaşma prosesləri ailədən başlanır. Ailə ictimaiyyətin kiçik bir üzvüdür. Uşağın doğulub, böyüdüüyü ailə mühitinin onun mənəvi və cismi təkmilləşməsində mühüm rolunu var. Ona görə də bu mühit saf tutulmalıdır.

2. Təsadüfi mühit:

Təsadüfi və ya müvəqqəti mühit, məktəb, iş və əsgərlik zamanına deyilir. Bu mühitlər həyatın bir mərhələsidir və öz növbəsində insanın formalaşmasında və tərbiyəsində, onların normal sosial həyata uyğunlaşmasına, yayınma hallarına və cinayətin törədilməsinə təsir edir.

3. Seçilmiş mühit:

Seçilmiş mühit elə bir mühitdir ki, onu şəxs özü seçir. Buraya: ailə qurmaq, iş yeri seçmək, istirahət mərkəzləri seçmək və s. daxildir.

4. Tətbiqi mühit:

Tətbiqi mühitdə şəxsin azadlığı məhdudlaşır və şəxsin özünün bu barədə qərar vermə ixtiyarı yoxdur. Bu mühitə misal olaraq həbsxanaları, tərbiyə və islah mərkəzlərini və s. göstərmək olar.

III Mühit amilləri:

Cinayətin törənməsində mühit amillərinin rolu danılmazdır. Belə ki, şəraitdən asılı olaraq cinayətin səviyyəsi müxtəlif olur. Cinayətin səviyyəsi coğrafi, iqlimi, sosial-iqtisadi və iş şəraitindən, habelə ailə vəziyyətindən, tərbiyə aldığı mühitdən, fərdlərin düşüncələrindən və insanlararası münasibətlərdən asılıdır.

1. Şəhər həyatı və kənd sakinlərinin şəhərlərə səbəbsiz miqrasiyaları:

Şəhər həyatının cəlbediciliyi kənd sakinlərinin şəhərlərə səbəbsiz və mənasız miqrasiyalarına yol açır. Bu miqrasiyalar çox ağır nəticələrlə sonlanır. Miqrasiyaların kütləliliyi bir çox problemlər yaradır. Çünki, bu səbəbdən əhalinin sayı kəskin artırdığından zorla məskunlaşma, qeyri-qanunu mənzil tikintisi nəticəsində şəhərlərin əsas mərkəzi məhv olur və onun əvəzində xarabalıqlar, yoxsul və aşağı səviyyəli məhəllələr yaradılır ki, bu amil öz növbəsində sosial münasibətlərdə, qeyri-əxlaqi davranışlarda və cinayətin törədilməsində mühüm rol oynayır. İri şəhərlərdə əhalinin həddən artıq artması nəticəsində şəhər sakinləri arasında həyəcan, çəşqinlik, narahatlıq, qorxu, təşviş yaranır. Belə ki, tez-tez vətəndaşlar arasında münaqişə baş verir. Bu şəhərlərdə cinsi yayınmaq, narkomanlıq, sərxoşluq, qaçaq mal alveri, mənfəət axtarışı və qeyri-sağlam münasibətlər, iqtisadi gərginlik daha çox artır. Şəhərlərdə ailələr təcrid olunmuş şəraitdə özünə qapanır, üz-üzə səmimi münasibətlər şəhər sakinləri arasında aşağı səviyyədədir. Kənd sakinlərinin şəhərə miqrasiyaları, kəndin yoxsulluğunu şəhərə köçürür və lazımsız işlərin törədilməsinə səbəb olur. Kənd sakinlərinin şəhərdə məskunlaşması əvvəlcədən planlaşdırılmadığından şəhərlərə miqrasiyaları ilə, bir çox problemlərlə üzləşirlər ki, onlardan biri də işsizlikdir. İşsizlik nəticəsində cəmiyyətə zidd və qeyri-qanuni işlərə, o cümlədən narkotik maddələrin alverinə, vasitəçiliyə və s. bu kimi neqativ işlərə gətirib çıxarır ki, bunlar ictimaiyyətdə cinayətin yayılmasına yardım edir.

2. Təcrid:

Təcrid, gecəqondularda yerləşmək anlayışdır ki, bu qeyri-ənənəvi yaşayış və ya xoşagəlməz mühiti olan məhəlləyə aiddir. Çarlz-Abramz gecəqondu yerlərini belə izah edir: “Şəhərin və ya tikintinin tibbi xidmətlə təmin olunmayan, yaşayış məntəqəsində yüksək əhali sıxlığı yaşanan, lazımı rahatlığın olmaması və təbii fəlakətlər üzündən risklərin olması və b. səbəblərlə seçilən ərazi xarabalıq və ya xaraba yaşayış yerləri adlanır”.

Beləliklə, demək olar ki, təcrid və ya gecəqonduda yaşayış, cinayətə yol açan faktordan biridir. Böyük şəhərlərdə yaranan sosial təbəqələşmə nəticəsində təntənəli yaşayış tərzii ilə onların durumu kəskin fərqlənir. Şəhərdə carı yaşayış xərclərinin ağırlığı və eyni zamanda onların gəlirinin xərclərindən aşağı olması səbəbindən və ehtiyaclarını ödəmək üçün qanunsuz yollara əl atmağa məcbur olurlar. Belə ərazilərdə insani dəyərlərin və sosial cəkingənliyin itirilməsi səbəbindən bir sıra hərəkətlər, o cümlədən, oğurluq, narkotikaya meyillilik, qadağan mal və insan alveri, fahişəlik və başqa bu kimi neqativ hallar inkişaf edir.

3. Yoxsulluq və işsizlik:

Yoxsulluq və işsizlik hallarının cinayətin törədilməsində rolu böyükdür. Bəzi sosioloqların fikrinə görə, yoxsulluq və işsizlik, yoxsul fərdlərdə əskiklik hislərini yaradır və bu da cinayət törətməyə sövq edir. Məsələn, bir çox qızların yüngül həyat tərzii yaşama-larına məhz sosial durumları səbəb olur. Bəzi qızlar şəhər dəbində olan gözəl, zərif paltarlara sahib olmaq, dəbdəbəli həyat tərzii yaşamaq üçün belə yüngül həyat tərzii seçirlər. Edvar-Glover yazır: Bütün günü çalışan yoxsul ailələrin qızları nəzarətsiz qaldıqlarından 10 yaşından sonra cinsi məsələlərdən hali olurlar. Cinsi yetkinliyin əvvəlindən bu barədə öz həmyaşıdları ilə söhbət edir, əlaqə yaradırlar. Cinsi yetkinlikdən sonra utancaqlıq və təvazökarlıq hissi tanımadan, bu cinsi əlaqələri yaşamaq üçün lazım olan vasitələrdən biri hesab edirlər (Şeyxavəndi D.A. 2000:148-150).

Bu deyilənlərdən belə nəticəyə gəlmək olar ki, cinayət sözü layiqsiz, ədalət və doğruluq ilə zidd hərəkətlərin törədilməsinə istinad olunur. Sosial mühit, müxtəlif səbəblərin təsirindən insanları cinayət törətməyə gətirib çıxarır. Ailənin dağılması, uşaqların evdən, məktəbdən yayınmasına və onların avara həyat tərzii sürməsinə, nəhayətdə isə müxtəlif mənfi işləri törətmələrinə səbəb olur. Şəhərə miqrasiya edən kənd sakinləri yeni bir mədəniyyət ilə qarşılaşırlar. Həyat tərzində mövcud olan müxtəliflik yeni məskunlaşma nəticəsində şəxsiyyətlərinin az və ya çox itməsinə səbəb olur və bunun da nəticəsində şəhərin ekzotik mühütlərində cinayət törədirlər. Beləliklə, sərvət bölgüsü qeyri ədalətli olan cəmiyyətdə, hər gün qeri-bərabər sosial təbəqələşmənin şahidi olacağıq. Bu şərait, cəmiyyət arasında yaşayış vəziyyətlərinin kəskin səviyyədə fərqlənməsinə səbəb olur və dağıdıcı təsir edir, o cümlədən cəmiyyətdə cinayətin baş verməsi və yayılmasına səbəb olur (Sütüdə H.İ. 2001:34).

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Tacdar Ə.H. 2009.Cinayət nədir ? Cənubi xorasan vilayətinin həbsxanalar baş idarəsinin təhsil və təhlükəsizlik tədbirləri. Khorasangprisons.ir.
2. Sütüdə H.İ. 2001. Sosial patoloji: (Sosial kənarlaşma), İran, Tehran, Araye Noor nəşri.
- 3.Şeyxavəndi D.A. 2000. Sosiologiya kənarlaşma: (İctimai məsələlər),İran, Tehran, İrannomanəşri.
4. Gəlduziyan İ.R. 1999. Ümumi cinayət hüququn gərəkləri. İran,Tehran, Mizan nəşri.
5. Gəlduziyan İ.R. 2009. Xüsusi cinayət hüququ, İran, Tehran Universiteti.

GELENEKSEL KÜLTÜRDE VE ÂŞIKLARIN DİLİNDE NAZAR İNANCI

EYEBEAM BELIEF IN TRADITIONAL CULTURAL AND IN THE CULTURE OF THE POET-SINGERS

ВЕРА В СГЛАЗ В ТРАДИЦИОННОЙ КУЛЬТУРЕ И НА ЯЗЫКЕ АШУГОВ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet YARDIMCI*

*“Nazar insanı mezara, deveyi kazana sokar.”
Hz. Muhammed*

Özet

Nazar veya nazar değmesi, halk arasında yaygın bir inanıştır. Bakışla gönderilen olumsuz enerjinin canlı ve cansız varlıklar üzerinde hastalık, kaza vb. durumlara sebep olması durumudur.

Nazar, Türk kültüründe ve inançlarında nesiller boyu önemli bir olgu olarak var olmuştur. Nazar inancı bazıları tarafından hurafe olarak algılansa da oldukça yaygın bir inanıştır.

Makalede; halk arasında yaygın olan bu inancın kökeni, İslam dini bakımından durumu, diğer Türk yurtlarındaki “kem göz” inancı, bunların tarihi durumu anlatılmaktadır. Ayrıca Türk âşıklarının nazarla ilgili düşünceleri, şiirler örnek verilerek ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nazar, inanış, âşıklar, nazar değmesi, kötü göz (kem göz)

Abstract

Eyebeam or being affected by evil eye is a widespread belief observed in people. It is a negative energy extended through looks directed to living and lifeless creatures causing sicknesses, accidents etc.

Eyebeam has been an effective phenomenon in Turkish culture and beliefs. Despite the fact that some people perceive eyebeam as superstition, it is a common belief.

In this article, views are presented in connection with the root of this belief, its standing in terms of Moslem religion, belief of the “evil eye” in other Turkish homelands

* Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi, Emekli Öğretim Üyesi. İzmir/TÜRKİYE

and their historical condition. Furthermore, thoughts of Turkish poet-singers related to eyebeam are presented.

Key Words: Eyebeam, belief, singer-poets, being affected by evil eye, bad eye (evil eye)

Halk arasında yaygın bir biçimde görülen inançlardan biri olan nazar ya da nazar değmesi, bakışla gönderilen olumsuz enerjinin canlı ve cansız varlıklar üzerinde hastalık, kaza vb. durumlara neden olması hâlidir. Nazar, Türk kültüründe ve inançlarında nesiller boyu önemli bir olgu niteliği taşımıştır. Nazar inancı, kimileri tarafından hurafe olarak algılansa da oldukça yaygın bir inanıştır.

Belli bir özelliği ile öne çıkan kimi insanlara, özellikle de küçük çocuklara, güzel görümlü besili hayvanlara, yeni arabalara, hatta özenle yapılmış gösterişli ev eşyalarına zarar veren; bakışlardan fırlayan; çarpıcı, etkileyici hatta öldürücü güç olarak yorumlanan nazar, kaynağı tarihin derinliklerine kadar uzanan bir halk inancıdır. Nazarın insanoğlundan kaynaklanan bir kara iye olduğu inancı tüm Anadolu’da mevcuttur. Nazar inancının ardındaki gücün bakışın ruhla bütünleşmesi olduğu düşünülür.

Nazar, insanlardaki beyin gücünün bir noktaya odaklanmasıyla oluşan bir enerji yoğunlaşmasıdır. Bu enerji, genellikle çok yakın mesafeleri etkileyebilirken bazen de uzaklardaki birini hedefine alıp ona zarar verebilir. Nazar, eşyaları kırıp dökebilirken koca bir arabayı, bir kamyonu kazaya uğratıp hurdaya çevirebilecek güçtedir.

Nazar değmesi ile ilgili olarak kabul gören görüşlerin başında gözdeki yansıma gelir. Eğer karşınızdaki birinin gözlerine dikkatle bakarsanız gözlerinde kendi görüntünüzün yansıdığını görebilirsiniz.

Eski insanlar sudan yansıyan görüntülerinin kendi ruhları olduğuna inandıkları için karşısındaki insanın gözleri içinde kendi küçük görüntülerini görünce tehlikede olduklarını, ruhlarının karşısındakinin gözleri içinde hapsediğini sanmışlardır. Bu duygunun genel bir inanca dönüşmesinin Sümerlerden kaynaklandığı sanılmaktadır. Çünkü Sümerlerin inançlarına göre bazı insanlar bakarak suları kurutabilme gücüne sahiptir.

Nazar, İslamiyet’ten evvel var iken, kısmen İslamlaşan ve ayrıca İslamiyet’te de yeri olan özel bir kavramdır (Bayrı 1972:106). Sonradan bu inanç, bir bakışla yaşayan şeyleri de kurutabilme yönünde gelişmiştir. Örneğin, nazar değen çocukların ishal olup vücutlarının sıvı kaybetmesi, annelerin ve süt veren hayvanların sütlerinin kuruması, meyve ağaçlarının kuruması vb. Görüldüğü gibi, bunların hepsinde de sıvı kaybı ve kuruma vardır.

İnsanlar arasında kem gözlü lakabıyla anılanları duymuşuzdur.

Kem gözlü bir kişinin yeni alınan bir arabaya çok dikkatli bakmasından bir kaç saat sonra arabanın kaza yaptığını duymuş ya da görmüşsünüzdür. Nazar, korkunç bir silah gibidir. Bu silah için ruhsat almaya gerek olmadığı gibi, nazar adlı bu silahla işlenen hiç bir suçun cezası da yoktur.

Dünyanın bütün topluluklarında yaygın olarak görülen nazar inancının kökeni, Neolitik çağlara kadar uzanmaktadır. Eski çağların kalıntıları arasında çeşitli şekillerde yapılmış nazarlıkların bulunduğu bilinmektedir.

Taşıyana iyilik getirmek, onu dış etkilerin zararından korumak için kullanılan nazarlıklar, Arapça *hamalet* sözünden bozularak alınmış ve etnolojide *amulet* adıyla yer almıştır.

Hiç kimse, içinde bulunduğu kültürden bağımsız davranamaz. İnanç da yarattığı kültürün bir parçası olup kişilerin günlük yaşamını, davranışlarını etkileyen ve başkalarından öğrenme yoluyla kazanılan düşüncelerdir.

İnanç, doğa olaylarının nedenini tam bilmemekten doğan özel bir yorumdur. Bu nedenle toplumun her kesiminde nazar olgusu, yaygın olan inançlar arasında görülür.

Başta insan olmak üzere, bütün canlı yaratıklarla bunların dışında kalan maddi manevi büyük ya da küçük her türlü değere herhangi bir kimsenin ihtiras ve hasetle tutuşmuş olarak daha doğrusu kin, nefret ve kıskançlıkla bakmasından doğan kötü sonuçların hepsine birden nazar değme denir.

Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Yusuf kıssası anlatılırken Hz. Yakup'un oğullarını Mısır'a gönderdiği sırada "*Oğullarım, şehre hepiniz bir kapıdan girmeyin. Ayrı ayrı kapılardan girin ki size nazar değmesin.*" biçiminde geçen *nazar* sözünün aslı Arapçadır. Türkçeye asıl anlamından farklı biçimde geçmiş ve Türkçede göz değmesi karşılığı olarak *nazar değmesi*, *nazara gelme*, *nefesi dokunma*, *kem göz*, *kem nazar* biçimlerinde kullanılmıştır.

Yunanlıların *matımsa* dedikleri ve İslam ülkelerinde de yaygın olan nazar inancına Araplar *elayn* (göz ya da isabet), İranlılar *bed nezer* (kötü göz), Hintliler *sihir* adını vermişlerdir. Bu çarpıcı gücün Türkiye'deki adları "*nazar*, *göz*, *göz değmesi*, *göze gelme*, *pis göz*, *kötü göz*, *kem göz*"dür (Örnek 2000:167).

Diğer Türk yurtlarında ise nazarın hepsi aynı anlama gelmek üzere şu sözlerle ifade edilmiştir:

Azerbaycan Türkçesinde	: <i>Bäd nâzâr, göz dâymäk, nâzâr dâymäk</i>
Başkurt Türkçesinde	: <i>Küz tiyiv</i>
Kazak Türkçesinde	: <i>Köz tiyüv, köz ötiüv</i>
Kırgız Türkçesinde	: <i>Nazar tüşüü, köz tiyü</i>
Özbek Türkçesinde	: <i>Köz tegiş, köz teğdi, köz tegmāk</i>
Tatar Türkçesinde	: <i>Küz tiyü</i>
Türkmen Türkçesinde	: <i>Göz değmek</i>
Uygur Türkçesinde	: <i>Köz tägmāk</i>

Nazar, bakışlarında zararlı güç bulunan bazı insanların bu özellikleriyle bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla canlı üzerinde hastalık, sakatlık, hatta ölüm; nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi şeklinde açıklanmaktadır. (Boratav 1997:103-104)

Nazar, *kalp nazarı*, *göz nazarı* ve *dil nazarı* olmak üzere üç gruba ayrılır. Bu bağlamda gözle (bakmakla), dille (söylemekle) ve kalple (beğenme, hoşlanma) beğenilen, hoşlandığı belirtilen canlı ve cansız varlıkların kazaya uğramaları inancı söz konusudur (Araz 1991:167-169).

Nazardan etkileneceğini hisseden kişi kendini güvende hissetmez; nazar karşısında güçsüz ve zayıf olduğunu düşünerek yaslanacak, dayanacak bir yer arar. Koruyucu olduğunu düşündüğü nesnelerden medet umar. Nazarlıkların koruyucu gücüne sığmır. Nazarlık, nazarı uzaklaştıran, etkisiz bırakan bir koruyucu olarak çeşitli biçimlerde kullanılır. Genellikle de dinî inanca dayalı, totemizmle ilgili motiflerden oluşur (Gökbuget 1979:7).

Bu olumsuz etkidten korunmak için tüm halklar kendilerine göre bazı pratikler uygulamışlar ve kimi yöntemler geliştirmişlerdir.

Türkiye'de nazarla ilgili el, göz vb. şekillerde yapılan objelere nazarlık denmektedir. Nazarı uzaklaştırdığına ve etkisiz kıldığına inanılan bu objeler yaygın olarak kullanılmak-

tadır. Zararlı dış etkileri uzaklaştırmak ve taşıyana iyilik getirmek için kullanılan bu objelerin yani nazarlıkların sadece biçimleri değil, yapıldıkları maddeler ve renkleri de önemlidir. Çünkü bu maddelerin özünde gizli kuvvet taşıyan bir özellik olduğuna inanılmıştır. Doğadaki objelerin parlaklık, gizil güç gibi özellikleri karşısında şaşırان ve korkan insan, tüm kötülüklerin ve iyiliklerin bunların içinde olduğunu düşünerek bu objelerle barışık olmuş ve onları kendi hizmetinde kullanmanın yollarını aramıştır.

Nazar inancını Neolitik çağlara kadar götürmek mümkündür. Balta şeklinde yapılmış olan nazarlıklar (amuletler) Girit'te, Mısır'da, Malta'da, Fransa'da ve Britanya'da Bronz çağının kalıntıları arasında bulunmuştur.

Eski çağlardan itibaren Batı'da ve Doğu'da nazarın kötü etkisine inanış ve buna karşı tedbir alma düşüncesi köklemiştir.

Eski Mısır'da avlanmış vahşi hayvan dişleri, aslan pençeleri amulet (nazarlık, koruyucu güç simgesi) olarak taşınmıştır. Ayrıca bazı hayvan figürleriyle el ve göz şeklindeki amuletler de kullanılmıştır.

Eski Mısır'da görülen amuletler İslam kültürüne de geçmiş, el ve göz figürleriyle İslami kültürde yerini almıştır.

Yahudiler de kötülüğü uzaklaştırmak için koruyucu olarak kabul ettikleri el resmini duvar ve kapılarına yapıştırmış veya üstlerinde taşımışlar ve buna *Tanrı'nın eli* demişlerdir. Müslümanlar bu ele *Fadime Ana'nın eli*, Ön Asya Hristiyanları *Meryem Ana'nın eli*, İran halkı ise *Abbas'ın eli* gibi adlar vermişlerdir (Üçer 1981:113). El şeklinde nazardan koruyucu figürleri Mısırlılar, Fenikeliler, Yunanlılar ve Romalılar yaygın olarak kullanmışlardır.

Türk kültüründe de el figürü oldukça geniş bir alana yayılmıştır. Çatalhöyük'te yapılan kazılarda Neolitik devre ait bir mezar tapınağında el figürleri bulunması, Pençe-i âl-i abâ'nın (Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin) beş parmaklı el figürüyle sembolize edilmesi bunların başında gelmektedir.

İlkel kavimlerde ruhun merkezi olarak kabul edilen göz, günümüzde de ruhun aynası olarak düşünülmekte ve göz şeklinde olan amuletlerin yaygınlık kazanmasına neden olmaktadır.

Bizde "*nazar değmesi*" adı verilen inanç, kimi halklarda "*şeytan göz*" veya "*şeytan bakışı*" olarak adlandırılır.

Bebegine yeni elbiseler giydiren bir anne, çarşıya gidip alışveriş yapar. Bu arada bir başka kadın gelir ve bebeği sever. Eve gittiklerinde bebek ishal olur. İşte, anneye göre bebeğine o kadının nazarı değmiştir. Dikkat ederseniz burada bebeği seven kadının art niyeti yoktur. Zaten söz konusu olan genellikle nazarı değen kişinin kötülüğü değildir. Nazar, kötü niyetli ve kıskanç bakışlardan doğabileceği gibi aşırı sevgiden de kaynaklanabilir.

Kişi sevdiği bir insana, eşyaya, elbiseye vb. nazar edebilir fakat sevgiden oluşan nazarın daha çok çocukların üzerinde etkisi olduğuna inanılır. "İnsana sevdiğinin nazarı daha çok değer." sözü, halk arasında yaygın olarak kullanılan bir sözdür.

İradeye bağlı olsun veya irade dışı olsun, meydana gelen nazarlar tehlikelidir. Ama halk arasında yaygın olanı iradeye bağlı olan nazardır. Her insanın bir nazar etme gücü vardır. Ancak etkisi bakımından insandan insana farklılık gösterir. Halk arasında nazarlarıyla tanınan potansiyel kem gözlüler de vardır.

"Göz değmesi" ya da "nazar değmesi" mecazi olarak "Kötü niyetli bir adamın uğursuzluk getirmesi sonucu bir felakete uğramak, hasta olmak, bir belaya maruz kalmak" anla-

mında kullanılmaktadır. Anadolu'nun hemen her yerinde görülen bu inanışın dinî bir dayanağı olmadığı gibi, akli ölçülerle izahı da mümkün görünmemektedir.

Eski Türk dinî inançlarından bir miras olduğunu zannettiğimiz bu inanış ne yazık ki halk yığınlarını çok büyük çapta etkilememektedir.

Kişinin dünyaya açılan penceresi gözdür ve göz her türlü iyi ve kötü düşüncelerin ilk çıkış noktası olarak kabul edilir. Bu yüzden bakışlardan, kötü gözlerden korunmak amacıyla emici özelliği olduğuna inanılan mavi renkli taşlar eskiden beri kullanılagelmıştır ve günümüzde, çeşit çeşit nazar boncukları olarak son hâlini almıştır.

Nazarlıklarda, nazar değmesini önleyen bir simge olarak kullanılan göz resmi, göz biçiminde boncuk ya da bu amaçla hazırlanmış her türlü tılsımlı nesne, en yaygın olarak İ.Ö.V. yüzyıldan başlayarak siyah figür tekniğiyle yapılmış, kuliks göz kapları adı verilen Eski Yunan içki kâselerinin üstünde yer alan abartılı büyüklükteki gözlerin, tehlikeli ruhların şarapla birlikte ağızdan içeri girmesini engellediklerine inanılıyordu (Ana Britannica 1986:428).

Nazar bitkilerde ve cansız varlıklarda kuruma, kırılma, yıkılma gibi belirtiler gösterir. İnsanlarda görülen başlıca nazar değmesi halleri ise baş ağrısı, bulantı, halsizlik, göz karması, aşırı esneme gibi şikâyetlerdir.

Bu belirtilerin başladığı günün öncesinde kişinin kimlerle görüştüğü araştırılıp kimin nazarının değiştiği tespit edilmeye çalışılırken bir yandan da “Fatıha, Felâk ve Nâs” sureleriyle birlikte nazar duası okunur. Bu okuma esnasında nazarı defetmeye çalışan kişi gayri ihtiyari esner. Bu esnemenin sıklığı ve derinliği nazarın büyüklüğünü ortaya koyar ve dua etki etmezse “üzerlik tütütme”, “kurşun dökme” gibi pratikler uygulanır.

Nazardan korunmak için uygulanan pratikler yöreden yöreye farklılık göstermekle birlikte bunların genelleşmiş olanları da çoktur.

Bunların başta geleni “nazar boncuğu”dur. Genelde nazar boncukları göz şeklinde olur. Göze aynı zamanda boncuk da denmektedir. Bakan kimse, önce bunları görünce gözlerinden çıkan zararlı şualar bunlara isabet eder. Böylece, nazar boncuğunu takan kimse kötü nazarlardan korunmuş olur.

En yaygın korunma yollarından biri olduğuna inanılan nazar boncuğu çok çeşitli şekillerde yapılmıştır. Ayrıca geniş bir kullanım alanı da vardır. Genelde mavi renkli olan ve üzerinde göz sembolü bulunan takı, insanların kem gözlerinden korunmak için evlere, iş yerlerine, arabalara, yeni alınan bir eşyaya, yaygın olarak da küçük çocukların yakalarına hatta bazı hayvanların boyunlarına bile takılmaktadır.

Bazı nazar boncuklarının üzerinde değişik yazılar yer alır. Buna en güzel örnek, sünnet olan çocukların yakasına takılan boncuktaki “Maşallah” yazısıdır.

Genelde Anadolu'da nazar boncuklarının üzerine yazılan “Maşallah” evlerin girişlerine, kapı üstlerine, odalara, araçlara, iş yerlerine, bebeklerin yakalarına ve göz değebilecek her şeye ve her yere yazılır. Ayrıca “maşallah” kelimesi, Arapça Mâşa–Allah yani “Allah ne güzel dilemiş, ne güzel yaratmış” anlamına gelse de halk arasında “nazar değmesin” anlamı kazanmıştır.

Genellikle kişi güzel bir eşya, hayvan ya da karşısındakinin üzerinde hoşuna giden bir şey gördüğü zaman ona nazar değmemesi için “maşallah” der. Bakılan şeye nazar etmemek için bakan kişinin yapacağı tek şey “Tü tü tü maşallah!”, “Kırk bir kere maşallah!”, “Allah nazarlardan saklasın” şeklindeki sözleri söylemesidir. Yine nazarla ilgili olarak istenmeyen bir olay duyulduğunda tahtaya *el ile tokmak* gibi üç kere vurulması da kötülük-

ten, nazardan korunmak; kötü ruhların duymasını önlemek amacıyla yönelik eski bir şaman inanışıdır.

Halk arasında özellikle mavi gözlü ve gök gözlü insanların nazar gücünün daha kuvvetli olduğuna inanılır. Ancak yeşil gözlü ve çakır gözlü kişilerin nazarının değdiği de söylenir.

Bunların yanı sıra Şanlıurfa'da uzun çeneli, Mardin'de ise kısa boylu insanların nazarı da yaygındır. Kendisinde nazar gücü bulunanların kötü niyetli, aç gözlü, kıskanç, görünümü saf ancak içi kötü, gözü başkalarında olan kişiler olduğu belirtilir (Çıblak 2004:103-125).

Nazarlıkların kullanma şekilleri insan, hayvan, arazi ve yapılarda kullanım amacıyla göre değişmektedir. İnsanın boynuna asılan, koluna, yakaya ya da omzuna takılan, beşiğe takılan, evin içi ya da dışına asılan, hayvanların boynuzlarına ya da boyunlarına bağlanan, ağaçların kollarına asılan ve tarladaki kazıklara geçirilen nazarlıklarımız bulunmaktadır.

Nazardan korunmak için okunan dualardan Fatiha Suresi, Ayete'l-Kürsî, Felâk Suresi ve Nâs Suresi dışında iki türlü yöntem uygulanmaktadır.

Bunlardan birisi korunmak istenen kişi, mal ya da eşya üzerine boncuk, boynuz, kafatası gibi “dikkat çekici bir şey” takarak bakanın “bakışlarını saptırmak”, bir diğeri de bakılanı “kusurlu göstererek gözlerden kaçırma”tır.

Bu kısımda insanları, hayvanları, doğayı ve çeşitli nesneleri nazardan korumak üzere uygulanan nazar pratiklerini belirlemeye çalıştık.

I. İnsanları Nazardan Koruma Pratikleri

Halkımız çocuklara, gösterişli insanlara, pehlivanlara, özel yetenekli kimselere daha çok nazar değeceğini düşünerek bazı pratikler geliştirmiştir. Anadolu'nun çeşitli yörelerinde yaygın olarak uygulanan pratikler:

A. Çocuklarla İlgili Pratikler

a. Yeni doğmuş çocukların nazara karşı çok zayıf ve güçsüz olduğu herkes tarafından bilindiği için nazardan korunma amacıyla çocuk herkese gösterilmez. Genellikle çocuğun üzerine kırmızı tülben örtülür ki nazar değip al basmasın.

b. İrili ufaklı *mavi boncuklar* genellikle yine kendi ölçülerinde

olan göz motifli nazar boncuğuyla birlikte bir halkaya dizilip bebek beşiğinin çeşitli yerlerine bağlanır. Bu düzenek küçük boncuklardan olmak kaydıyla kız çocuklarına *bileklik* olarak da uygulanır.

c. Birkaç diş *sarımsak ve tavuk kemresi* bir beze sarılarak nazar boncuğuyla birlikte çocuğun omuz kısmına takılır.

ç. Kırsal kesimde çocukları nazardan korumak için onların fazla bakımlı olmasına dikkat edilmez; çevredekilerin nazarı değmesin diye çocuğun yüzü gözü kir içinde bırakılır. Hatta eve misafir gelirken gelecek kişinin nazarı değeceğine inanılıyorsa kundaktaki bebeklerin ve çocukların yüzlerine “kazan karası” ya da baca islerinden alınan “kurum karası” çalınır.

d. Tekirdağ'da, çörek otu ile sarımsak başının 41 kere okutulan mavi boncukla birlikte omzuna takılmasıyla çocuğun nazardan korunduğuna inanılır.

e. Antakya'da nazarı önleyeceğine inanılan mavi boncuk, nazar taşı, iğde dalı, açık bir el şekli biçimindeki nazarlıklar çocuğun yakasına ya da kundağına iliştilir.

f. Yeni doğan çocukların bazıları bir süre sonra zayıflar, halsiz düşerse buna *aydaş olmuş* denir. Aydaş olmak, genellikle çocukların nazara uğramasına bağlanır. Aydaş olan çocuk, annesi ve aydaşlama işinde annesine yardım eden *aydaş ebesi* denen kadınla dört yol ağzında bir leğen içinde dualar okunarak yıkanır. Çocuğa giysileri ters giydirilerek arkalarına hiç bakmadan eve getirilir. Kıyafeti üç gün ters giydirilerek çocuğun nazardan kurtulacağına inanılır.

g. Nazar değmemesi için erkek çocuklarının saç kızı çocuğu gibi uzatılır.

h. Adana ve çevresinde, gezmeden dönünce çocuk çok ağlıyorsa nazar değmiş demektir. Çocuğun üstündekiler çıkarılır, leğene ıslatılır. Söyleyenin ağzı taş gibi olsun diye de üzerine taş konulur (Başçetinçelik 2009:100).

B. Yetişkin Kişilerle İlgili Pratikler

a. Mersin'de kapı tahtasından alınan birkaç kıymık, üzerlik, soğan, sarımsak kabuğu, kurt tırnağı bir beze sarılıp elbisenin bir yerine yerleştirilir.

b. Gelin eve getirilince evin duvarına yumurta vurularak kırılır.

c. Ev halkına zarar vermesin diye nazarı kuvvetli kişiler oturduğu yerden ayrıldıktan sonra, onun kalktığı yere tükürülür.

ç. Sık sık nazara uğrayan kişiler, leyleğin dışkisından bir parçayı yedi adet kahve tanesi ile bir bezin içine sarar ve yanında taşırsa onların nazara uğramayacağına inanılır (Gönüllü 1990:3).

d. Yetişkin kişiler için nazara karşı uygulanan pratiklerden biri kurşun dökmedir. Kurşunun nazarı giderdiğine, insanın düşüncesini toplamasına yardımcı olduğuna, onu fikri ve zihinsel yorgunluktan koruduğuna inanılır. Kurşun dökme inanç ve uygulamalarına eski Türklerde de rastlanmaktadır (Araz 1995:178).

e. Nazara uğrayanların baş ucuna süpürge asılır.

f. Nazar değdiği sanılan kişiye nazar duaları okunduktan sonra o kişinin üzerinde bir bıçak dolaştırılır. Böylece nazarın kesileceğine inanılır.

II. Hayvanları Nazardan Koruma Pratikleri:

a. İrili ufaklı mavi boncuklar genellikle yine kendi ölçülerinde olan nazar boncuğuyla birlikte bir halkaya dizilip küçük ya da büyükbaş hayvanların boynuz ya da boyunlarına takılır.

b. Hayvana nazar değmesin diye ürünü kusurlu göstererek onları kem gözlerden sakındırmak için, sağılan ineğin ayran ya da yoğurdandan komşuya ve hısım akrabaya gönderilirken bu ürünlerin içine küçücük bir parça odun kömürü atılır.

c. Hayvanları nazardan korumak isteyen Diyarbakırlılar killi toprağı çamurla karıştırarak hayvanların alınlarına sürerler.

ç. Atların gemine göz boncuğu bağlanır.

d. Atların boynuna mavi boncuklarla örülmüş, üzerine küçük ziller iliştirilmiş tasma takılır.

e. Nazar değen hayvanın altında yumurta kırılır, hayvana okunmuş yem yedirilir.

III. Doğayı Nazardan Koruma Pratikleri:

a. Bağ ve bahçelerde özenle yetiştirilen *meyve, sebze ve tahılların* kem gözlerden saklanması için, cılk yumurtalar ya da özel olarak ucu kırılıp içi kullanılmak üzere boşaltılmış yumurtanın kabukları bütün hâllerıyla bahçelerde ince çubukların tepesine geçirilerek orta yerlerine dikildiği gibi bahçenin çalı kazıklarının tepesine de takılır.

b. Oldukça büyük olan *sığır kafatasları* özellikle mısır ya da ekin tarlalarının ortasında uzun bir sıırın tepesine asılır.

c. Ağrı'da tarlaya köstebek dadanırsa muska yazdırılır (Taner 1984:125).

ç. Ekine nazar değmemesi için tarlanın yedi köşesine yedi küçük kuyu kazılır. Tanrının adı yedi defa yazılarak her kuyunun içine konup üzerine yedi defa toprak atılır (Taner 1984:128).

d. Nazardan korumak ve aynı verimi tekrar alabilmek için çok iyi verim vermiş tarlanın sap ve başakları alınıp ufaltılıp saman haline getirilip tarlaya verilen ilk suya katılır.

IV. Çeşitli Nesneleri Nazardan Koruma Pratikleri

a. Evleri nazardan korumak için kırsal yörelerde, önceleri elde yetiştirilen koçların haşmetli olan boynuzları, evlerin iç ya da herkes tarafından görülebilen giriş kısmına özenle asılırdı.

b. İrili ufaklı mavi boncuklar nazar boncuğuyla birlikte bir ipe dizilip ev, samanlık, ahır gibi yapılarda da nazarı önleyici fetiş olarak kullanılmaktadır.

c. At nalı, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde eşiğe; Adana'da ise evin veya iş yerinin duvarına asılır.

ç. Adana'da evlere beyaz soğan asılır.

d. Misafir gittikten sonra nazarı çatlasın diye ateşe tuz serpilir.

e. Van çevresinde arabaların dikiz aynasına ve evlerin duvarlarına üzerlik asılır.

f Antakya'da kaplumbağa yavrusu kabuğu dış kapının üzerine asılır.

g. Yeni ev yapılırken göz değmesin diye evin temeline iğne, tuz ve kömür konur.

ğ. Çukurova'nın pek çok yerleşim biriminde çaltı ağacının nazarı engelleyeceğine inanıldığından çobanlar değneğini, çiftçiler de övendere denilen çubuklarını çaltı ağacından yaparlar.

h. Hasat başlamadan önce seçilen en güzel başaklar saplarından süslü bir şekilde nazarlık olarak örülerek duvara asılır.

ı. Kadınlar ekmek pişirip sacı indirince üstüne kül atarlar. Kül atılmazsa bereketin gideceğine ve nazara uğranacağına inanılır.

i. Halk arasında bir adı da nazar otu olarak bilinen üzerlik otu meyveleri (tohumlar) süslü şekillerde dizilerek evlere asılmaktadır.

j. Mevsiminde çiçeği üstünde iğde dalı oda duvarına asılırsa evdeki nazarın gideceğine inanılır.

k. Yeni alınan ya da yeni taşınan eve ilkin ayna ile girilir. Ayna evde bir yere asılır ve hep orada kalır.

Nazar Sonrası Yapılan Uygulamalar

a. Tekirdağ, Mersin, Sivas, Tokat, Malatya, Antakya, Bergama ve yurdun pek çok yöresinde nazar değdiği zaman kurşun döktürülür.

Nazar değmesine karşı kurşun dökme halk arasında bilinen eski geleneklerdendir.

Yurdun çeşitli yörelerinde de uygulanan bu işlem her bölgede uygulanan farklılıklar göstermektedir. Her kişi kurşun dökemez. Kurşun dökrebilmek için urasa yapan kişi olmalı yani ocaktan olunmalıdır. Ocak, belirli bir hastalıkla uğraşan aile demektir. Bu ailenin tedavi ile meşgul olan ferdine kadın olsun erkek olsun ocaklı ya da ocak denmektedir. Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı'nın da belirttiği gibi ocaklı "Orta Asya Şamanı"nın günümüze ulaşmış biçimidir. Nazar ocağı, sarılık ocağı, dalak ocağı, yürük ocağı, sıtma ocağı, siğil ocağı gibi her hastalığın bir ocağı olup her ocağın da hastalığın cinsine göre değişik bir uygulama yöntemi bulunmaktadır. Kurşun dökten kişi nazar ocaklı olup Çukurova'daki uygulanış biçimi şu şekildedir:

Kurşun dökme için mutlaka gerekli olan bazı malzeme vardır ki bu malzemeyi ocaklı çoğu kez kendisi getirir bazen de kurşun dökürecek kişi kendi temin eder. Bu malzeme: Üç tane kaşık, tuz, soğan, kalbur, dikiş iğnesi, böğürtlen ya da gül dalı, bir parça ekmek, üzerlik, ayna, su, hastanın üstüne örtülecek kırmızı bez ve kurşun.

Bu malzeme temin edildikten sonra ocaklı, kurşun dökme işlemini şu şekilde yapar: Hastanın üzerine kırmızı örtü gerilir. Bir kişi hastanın başının üzerine kalburu tutar. Ocaklı bu kalburun içine Üç kaşığı koyar. Kaşıklardan birinin içine tuz, ikincisinin içine üzerlik doldurur. Ekmek, soğan, ayva ve gül dalı da kalburun içine bırakılır. Bir tas içerisine su doldurulur. Bu suyun içerisine de dikiş iğnesi ile anlık parası denilen demir para bırakılır. Su dolu kap kalburun içine bırakılır. Bu sırada da uzun saplı bir kurşun eritme tavası ile kurşun ocakta eritilir. Eriyen kurşun hastanın başında tutulan kalburun içindeki su tasının içine dökülür. Bu sırada kurşun dökülen kişi esnerse ve kurşun göz göz olursa ona nazar değişti kesinleşir.

Nazar duası ile birlikte dökülen kurşun kabın içinde çeşitli şekillere girer. Ocaklı bu şekillere bakarak nazarla ilgili yorumlar yapar. Kurşun dökme işlemi biri hastanın başına, diğeri vücuduna üçüncüsü de evinin eşiğine olmak üzere üç defa tekrarlanır. Bazı yerleşim birimlerinde vücudun baş, ayak ve gövde kısmına üç eşige bir olmak üzere dört kez tekrarlandığı da görülmektedir.

Kurşun dökme işi bittikten sonra dökülen kurşunlardan küçük bir parça hastanın kapısının üzerine asılır. Hastanın yanına mangaldaki ateşten bir parça ateş tavası ile getirilip üzerine ocaklı tarafından kalburun içindeki yüzerlik atılır ve tütsü yapılır.

Kaşıktaki tuzdan da bir miktar yalıtılır. Kalburdaki ekmek hayvanlar için bir köşeye bırakılır. Kaptaki kurşun dökülen su ile yüzü yıkanır. Artan su ise ocaklı tarafından ayak basılmayan bir yere dökülür. Antakya'da ise tastaki su, bir köpek üzerine dökülür. Köpek silkelenirse nazardan kurtulacağına inanılır. Arkaya bakmadan eve geri dönülür. Bu şekilde kurşun dökme işlemi yapılmış olur.

b. Yurdun pek çok yerinde, nazarı değen kişinin üzerinden bir şey alınıp tütsü yapılırsa ona iyi geleceğine inanılır.

c. Nazarı değen kişinin ayak tozu, hastanın başına sürülür.

ç. Nazar duaları okunur.

d. Sıcak külün içine hamur ufalanıp dökülür. Hamur ısınınca şişer, patlar. Bu durumda nazar değen kişinin gözünün hamur gibi şişeceğine ve nazarın gideceğine inanılır.

e. Anadolu'nun pek çok yerinde nazara uğramış kişinin başında tuz çevrilir. Bu uygulama ocak diye bilinen yaşlı kadınlar tarafından yapılır. Kadın, bir miktar tuzu bir tava içine koyar. Tava ateşte ısıtılır. Isıtılan tuz, nazar değen kimsenin başı üzerinde içi su dolu bir

kabın içine dökülür. Tuz ne kadar çok ses çıkarırsa o kadar nazar değmiştir denir. Bu uygulama ile nazarın yok edileceğine inanılır (Kuşat 2003:23).

f. Şap ateşe atılır, değişikliğe uğraması beklenir. Şapın uğradığı değişiklik nazar edenin cinsiyetinin belirlenmesini sağlar.

g. Bergama'da da nazarla hastalandığı sanılan kimsenin başına içinde su olan bir kap konur, iri kavrulmuş tuz suya atılır. Bu sudan hastanın eline ayağına sürülüp hastaya yalattırılır. Sonra bu suya konan ekmek, bir köpeğe verilerek nazarın köpeğe geçeceğine inanılır. Sonra bıçak nazar duası ile birlikte hasta üzerinde gezdirilir. Böylece nazar kesilmiş olur. Ardından bıçak dışarı atılır. Keskin ucu dışa gelirse dışarıdan, içe gelirse içeriden nazar geldiğine inanılır.

h. Adana yöresinde, içine üzerlik otu konulan bir tava, ağzı kapalı olarak ateşe tutulur. Üzerlik tohumları patlamaya başlayınca tava ocaktan indirilip kapağı açılır ve böylece çıkan dumanın nazara uğramış kişiye doğrudan yönelmesi sağlanır. Bebekler veya küçük çocuklar tütsünün üzerinden geçirilir ya da tütsü kabı etraflarında dolaştırılır. Daha sonra bu kap evin içinde gezdirilerek kalan son dumanla ev tütsülenir. Evin tütsülenmesiyle nazarın ortadan kaldırılmasının yanı sıra evin bir tarafında saklanmış olan cinlerin de tütsü sayesinde evden kaçacağına inanılır.

Adana'da üzerlik tütürülmesi sırasında:

“Azara bozara kem gözler karara”

“Hazara huzara öküüz gelmiş pazara

..... ‘e nazar edenin iki gözü bozara” ,

üzerlik ateşe atılırken:

“Gelsin üzerlik gitsin nazarlık

Üzerlik binbir erlik”

Üzerliğin ateşte yakılması sırasında ise:

“Çatır çatır çatlasın

Çatırtısı patlasın

..... ‘e nazar edenin

İki gözü patlasın”

biçiminde tekerlemeler söylenir (Akalin 1993:247-260).

Zile’de ise üzerlik tütürülürken:

“Yüzerlik, yüz bin erlik, yüz bin dilden, yüz bin gözden sen helas eyle; arsun, kürsün eğer nefes koyup gitmezsen, sıcak ekmek vermeyenin vebali senin olsun. Elemttere fiş, kem gözlere şiş.” biçiminde tekerleme okunur.¹

1. Tarsus'ta nazar değen kişiye kömür sürdürülen sudan üç yudum içirilir.

Çeşitli Türk Topluluklarında Nazardan Korunma Pratikleri

Başkurdistan'da çocukların üzerine deniz kabuğu takılır. Bu şekilde kötülüklerden, nazardan korunduğuna inanılır.

Karabağ Türkmenlerinde ağıl kapısının önüne nazardan korunmak için bir sırk dikilir ve üzerine kurt başı asılır.

¹ Mehmet Yardımcı arşivi.

Kazaklar arasında yaygın şekilde, parlak ve büyük takı takarak nazardan korunulacağına inanılmaktadır. Bu nedenle küçük yaşlardaki kız çocuklarına parlak küpe, kolye, bileklik gibi takılar takılır.

Kırgızistan'da evlerin duvar ve tavanlarına **ardıç asılır**. Cin ve nazardan korunmak için asılan ardıçlar tütsü gibi yakılır ve evlerin içlerine ve etrafına kokusu dağıtılır. Ardıcın bu tür kullanımına Hakas ve Saha (Yakut) Türklerinde de rastlanılır. Türkmenistan'da yeni ev yapılırken temeline iğne, tuz ve kömür atılır ki evi kem gözlerden korusun.

Ayrıca Türkmenistan'da "alaca" diye bilinen yün örgü bir kordon vardır; siyah ve beyaz koyunlardan elde edilmiş yün ipliklerden örülmektedir. Çok incesi bileğe, biraz kalını bele bağlanır. Alacanın nazara, sinir bozukluklarına ve romatizma hastalıklarına da iyi geldiğine inanılır. Türkmenistan'da ünlü kilim dokuyucuları kilimlerin saçakları arasına nazardan koruması için alaca yerleştirir.

Özbekistan'da ve Kumuk Türkleri arasında özellikle bebekleri nazardan korumak için başına nazarlık olarak kurt dişi, sarımsak ve iğne konularak muska yapılır. Bu şekilde, yeni doğmuş olan bebeğin nazardan korunacağına inanılır.

Kullanım Alanlarına Göre Nazarlıklar ve Nazar Motifleri

A. Çeşitli Eşyalar Üzerinde Kullanılanlar

a. Göz Motifi

Gözün etkisiyle doğan nazarın, yine gözün etkisiyle etkisiz hâle getirileceği düşünülerek halı, kilim, at heybesi ve özellikle mavi boncuklar üzerine göz motifleri işlenir.

b. El motifi

Nazardan korunmak ve kem göz denilen kötü bakışın etkisini yok etmek için heybelere, halı, kilim ve her türlü eşyaya uygulanan el motifi aynı amaç için tarak motifi olarak da işlenmektedir.

c. Midye kabuğu

Kurt dişi, kurt ağzı gibi adlarla bilinen deniz hayvanlarından midye kabukları nazara karşı kullanılan objelerden olup nazar motifleri arasında sayılmaktadır.

ç. Çengel motifi

Anadolu'da kilim, halı vb. dokumalarda kem gözün etkisini yok etmek için kullanılan yaygın bir motiftir.

B. İnsan Üzerinde Kullanılanlar

a. Başta Kullanılanlar

Tepelik, alınlık, küpe vb. üzerine mavi taşlardan nazarlıklar konarak nazarın kötü etkisinden korunulur.

b. Boyunda Kullanılanlar

Altın başta olmak üzere değerli olduğu gibi koruyucu olarak da bilinen taşlar, kolyeler ve muskaların nazardan koruduğuna inanılır.

c. Kolda Kullanılanlar

Kimilerince, kullandıkları pazubentlerine işlenen mavi taşların ve nazar boncuklarının nazarın etkisini yok ettiğine inanılır.

ç. Omuzda Kullanılanlar

Genellikle çocukların omuzlarına iğneyle takılan nazarlıklardır.

d. Parmaklara Takılanlar

Çeşitli taşlardan oluşan genellikle mavi tonlu yüzüklerdir.

e. Bele Takılanlar

Bele takılan kemerlerin tokasında kullanılan motiflerin ve boncukların nazardan koruduğu inancı yaygındır.

f. Ayakta Kullanılanlar

Ayak bileklerine takılan ve nazar boncuklarından; el, tarak, kaplumbağa, baykuş figürlerinden oluşan halhalların ayaklara nazar değmesini engelleyeceğine inanılır.

Âşıkların Dilinde ve telinde nazar

Geleneksel kültürümüzde yaygın olarak bilinen nazar olgusu âşıkların dizelerine bütün yönleriyle yansımıştır.

*Akıl beri gel beri gel
Her gönüle nazar eyle
Ağız söyler, kulak dinler
Öten dile nazar eyle
Ceyhunî'yem gevher kâni
Hak sendedir özün tanı
İptida yokla sen seni
Sonra ele nazar eyle*

diyen Ceyhunî'de sözlük anlamıyla bakma, bakış, göz atma anlamıyla yer vermiş;

*Bu dehrin eyledim nazar
Her biri bir derde giriftâr ancak
Kemale erince hâr ile gülzâr
Bülbülün âdeti âh ü zâr ancak*

diyen Zileli Kâmil de nazar kavramını *bakış* anlamıyla ele almıştır.

Nazarı, kötü gözden çok, *ibretle bakış* anlamında ele alan bir şiir de Levnî'nin:

*Akıl ermez bu feleğin işine
Türlü gâilesin alma başına
İbretle nazar kıl lorı kuşuna
Evvel ölçer sonra yutar demişler*

biçimindeki deyişidir.

*Sana olmuş Hak'tan nazar
Bahriler dünyada yüzer
Şah diye inleyip gezer
Yavrusun kaptın mı geldin
Ferhat Paşa bir erdir
Onda Hak nazarı vardır
Acem'in erleri kördür
Gülbendin çektin mi geldin*

biçimindeki söyleyişiyle de Öksüz Dede, manevi bir gücün simgesi olarak görmüştür.

*Ol mâh cemâli görmeyeliden
Nazar eyle hâk-ı zulmette kaldım
Visalin idine ermeyeliden
Hayıf bana künc-i firkatte kaldım*

diyen Gevherî ise, şiirinde ay yüzlü sevgiliyi görmeyeli sıkıntıda olduğunu, buluşma-
yalı ayrılık acısı çektiğini vurgulayıp *bakmak, görmek* içeriğiyle nazar kavramını dizelerine
aktarmıştır.

Bir nazar kıldım ol şaha

*Saçı sümbül, yüzü mâha
Gönül Yusuf gibi şaha
Düşüp zindana yaslanmış*

gibi söyleyişle Âşık Ömer de, sevgiliye hayranlığı nedeniyle nazar edip zor bir du-
ruma düşürdüğünü vurgulamıştır.

*Bugün ben yârimi gördüm
Tazelendi eski derdim
Ol siyah kâkülün gördüm
Mâh-ı tâbâna yaslanmış
Bir nazar kıldım ol şâha
Saçı sümbül yüzü mâha
Gönül Yusuf gibi şâha
Düşüp zindana yaslanmış*

deyişinde Âşık Ömer, yüzü güzel sevgiliye bakarak nazar ettiğini, onu zor bir duruma
düşürdüğünü belirtmektedir.

Nazar değmemesi için insan bazen önem verdiği kimsenin güzelliğini saklamak ister.
Kul Himmet Üstadım'ın:

*Oturmuş kâtipler hüsnünü yazar
Kaldırma nikâbın değmeye nazar
Arafat dağında salınıp gezer
İsmail'in servi boyu ne güzel (Yalıncaklı 1995:54)*

biçimindeki deyişinde İsmail'in güzelliğine nazar değmemesi istenir.

*Oturmuş hocalar ismini yazar
Söyleyemem ağıvâre değmesin nazar
Giymiş kuşanmış rahatça gezer
Nazlı yârim düğmelerin çözdü mü*

diyen Karacaoğlu da sevdiği kıza hitap ederken kızın güzelliğinin herkesin dilinde ol-
duğunu ve yabancılara sevdiğinden çok bahsedemeyeceğini, bahsederse sevgilisine nazar
değeceğini ifade etmektedir. Yine Karacaoğlu nazar konusunu şiirlerinde sık sık ele almış,
güzelliği nedeniyle sevgilisine nazar değmesini istememiş,

*Maşallah deyin de değmesin nazar
Bilezik takmaya kolları güzel
Korkmaz kara kuştan serbestçe gezer
Silkinir vadiye çıkar sabahtan (Sakaoğlu 2004:526)*

biçiminde şiirleriyle sevgilisini nazardan esirgeme yollarını işlemiştir.

Köroğlu, kuvveti, kahramanlığı, fiziksel görünümü nedeniyle nazar değmemesi için:

Heybetinden aslan korkar
Düşmanları yarar yırtar
Aç kurt gibi adam kapar
Nep maşallah deyin beyler (Seçmen 1983:209)

biçiminde seslenerek “maşallah” demelerini istemektedir.

Halk arasında nazar inancının bu denli güçlü olması *nazara gelmek, nazar etmek, nazar değmek, nazardan sakınmak, nazar kılmak, nazar eylemek* gibi çeşitli ifadelerin doğmasına neden olmuştur. Halkın duygu ve düşüncelerini ifade eden âşıklar bu ifadeleri şiirlerinde ustaca kullanıp nazar olgusunu bütün yönleriyle dile getirmişlerdir.

KAYNAKÇA

AKALIN, Şükrü Halûk (1993), “Üzerlik”, **II. Uluslar arası Karacaoğlan ve Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri**, Adana: Arif Ofset, 1993:247-260.

Ana Britannica, (1986), C. I.

ARAZ, Rıfat, (1995), *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, No: 108.

BAŞÇETİNÇELİK, Ayşe (2009), *Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm*, Adana: Altın Koza Yayınları.

BAYRI, M. Halit, (1972), *İstanbul Folkloru*, İstanbul: A. Eser Yayınları.

BORATAV, Pertev Naili, (1997), *100 Soruda Türk Folkloru*, 4.baskı, İstanbul: Gerçek Yayınları.

ÇIBLAK, Nilgün (2004), “Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, 2004/15:103-125.

GÖKBUGET, Mine (1979), “Anadolu’da Göz ve Nazar İnançları”, **Türkiyemiz**, 1979/29:32.

GÖNÜLLÜ, Ali Rıza (1990), “Alanya’dan Derlenen Nazardan Korunma Pratikleri”, **Erciyes**, 1990/ 147:31.

KUŞAT, Ali, (2003), *Türk Toplumunda Nazar Olgusu ve Psikolojik Bir Yaklaşım*, Kayseri.

ÖRNEK, Sedat Veyis, (2000), *Türk Halk Bilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

SAKAOĞLU, Saim, (2004), *Karacaoğlan*, Ankara: Akçağ Yayınları.

SEÇMEN, Hüseyin, (1983), *Köroğlu, Yaşamı, Sanatı, Şiirleri*, İstanbul: Deniz Yayınları.

TANER, Nuri (1985), “Ağrı’da Tarla Sulama ve Ekin Biçmeye İlişkin İnanmalar”, **Halk Kültürü**, 1984/4: 123-137.

ÜÇER, Müjgân (1981), “Anadolu Folklorunda Fadime Ana”, **II. Türk Folklor Araştırmaları Yılı**, 1981:113.

YALINCAKLI, Hasan, (1995), *Kul Himmet Üstadım, Hayatı, Şiiri ve Menkıbeleri*, Ankara: REM Baskı.

INTERNET ADDICTION AND ITS IMPACT ON STUDENT'S BEHAVIOR IN BAKU AND TEHRAN

İNTERNET EĞİLİMİ VE ONUN BAKÜ VE TAHRAN ÖĞRENCİ DAVRANIŞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

ИНТЕРНЕТ-СКЛОННОСТЬ И ЕЕ ВОЗДЕЙСТВИЕ НА СТУДЕНТА ПОВЕДЕНИЕ В БАКУ И ТЕГЕРАНЕ

Faranak QUDSİ*

Abstract

Internet is a phenomenon that in the last decade of twentieth century emerged and soon became most widely, fastest and most efficient tools for broadcasting information. Growth of internet in the whole world was explosive, while like other modern communication tools leads to concern. In other words it is both constructive and destructive. Internet addiction or behavioral dependency to internet is one of the new social pathologies in human society. This research is done with correlation approach and by distributing questionnaire between (14 to 18) students from Baku (Azerbaijan) and Tehran (Iran) at 2013. our method is cluster sampling. Total sample is 432 person that among them 220 person is from Tehran and 212 person is from Baku.

Statistic of internet usage by regard to time and number of user is as follows: 185 person (42.8 %) is between 0 to 4 hours, 92 person (21.3 %) is between 4 to 8 hours, 102 person (23.6%) that didn't answer to this questionnaire. In this research we use internet addiction questionnaire from Yung and health questionnaire from Goldberg and for analysis of independent and dependent variables we use from Pearson correlation test. Obtained results shows that between internet addiction, physical health variables, anxiety and depression variables among internet users who are student in both countries there are a meaningful relationship but between internet addiction and social functioning of students there is a weak correlation.

Key Words: Internet addiction- physical health- anxiety -depression - social function

* PhD student of Social Psychology, Teachers university of Pardis Modares, Sanandaj/IRAN

Özet

İnternet - yirminci yüzyılın son on yılında ortaya çıkan ve kısa sürede bilgi ağı içinde en yaygın, en hızlı ve en etkili araçları haline gelen bir fenomendir. Diğer modern iletişim araçları anksiyete yol ise tüm dünyada internetin geniş alanı sahiblenmesi patlayıcı olmuştur. Diğer bir deyişle, bu hem de yapıcı ve yıkıcı bir durumdur. İnternet'e internet bağımlılığı veya davranışsal bağımlılık - insan toplumunda yeni sosyal bir patolojidir. Bu çalışma 2013 yılında korelasyon yaklaşımı yöntemi ile yapılmış ve 14 - 18 yaş arasında Bakü (Azerbaycan) ve Tahran (İran) öğrencilerinden bir örnekleme gruba anket dağıtmıştır. Tam örnek; 432 kişi arasında olmuş, bunlardan 212 kişi Bakü'den ve 220 kişi Tahran'dan seçilmiştir.

İstatistik zamanı sayısına göre internet kullanımı aşağıdaki gibi kullanıcı oranıdır; 0 ile 4 saat arasında 185 kişi (% 42.8), 4 - 8 saat arasında 92 kişi (% 21.3), 102 kişi (% 23.6). Bu anket kullanıcı sayısına göre yanıt vermedi. Bu çalışmada biz, "Yungun" soru meylı online anketi ve "Goldberg"ın sağlık anketi ve eğilimi kullanımı ve korelasyon sınamak, bağımsız ve bağımlı değişkenleri analiz etmek için Pearson anketi kullandık. Sonuçlar İnternet bağımlılığı, fiziksel sağlık değişkenleri, anksiyete ve her iki ülkede de öğrenci internet kullanıcıları arasında depresyon değişkenler arasında, anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir, ancak İnternet bağımlılığı ve sosyal işlevsellik öğrenciler arasında zayıf bir korelasyon var.

Anahtar Kelimeler: İnternet bağımlılığı, fiziksel sağlık, anksiyete, depresyon, sosyal işlevi.

Introduction

New technologies bring with themselves some positive and negative changes. Internet as one of the new technologies in current era due to its special interests , has been taken in to consideration. Some special specifications of internet are online access, simplicity of work, low cost, anonymity of users and ... which cause interest for people around the world, but with a lot privileges and capabilities it creates a lot of problems. Internet addiction is one of these problems. Internet addiction was introduced by Yang for the first time. This disorder has been used with different titles such as behavioral dependency to internet, internet abuse, problematic use of internet, Excessive use of the Internet which internet addiction in the recent writings of Yang et al has been frequently used. This disease is sometimes called "virtual addiction".

(Jahangir 1383:24) This kind of addiction cause isolation from family and those who are around user. Behavioral addictions such as Internet addiction can cause damage to health, relationships, emotions and eventually spirit and mind of a user. Children, adolescents and young adults are the groups that make up most Internet users. Most of those who seek to establish an amateur internet relationship are at the same groups. They use a lot from internet , however they are also

vulnerable to serious damages result from it. This paper aim to investigate the effects of internet on student`s behavior.

Problem statement

Internet has been used in 1960 in order to facilitate researches in military and academic institutions. The first computer network was launched at the end of 1969 in America. After spreading internet in universities and universal research centers between 1988 and 1988 the explosive growth of internet began in the world. During these years, the proportion of households with computer increased from 18% to 34% and among families with children also increased to 49%. Expanding its services including advertising boards, chat rooms, library Software and ... result to multiplicity and diversity of users in network (Giddens2001:35). Along with rapid development of internet technology, excessive use of internet also propounded which Internet addiction was considered by experts. Internet addiction is a psychological disorder which is related with toleration and isolation of a person who deals whit internet. Affective disorders and intercepting social ties is due to internet addiction. Those who are addicted to internet focused all of their minds to internet and are unaware of their daily routine works.

(berenner et al ¹1997:72) concluded that feelings of hostility in Children`s resulting from video games and computer games has a meaningful relation with increasing of children`s blood pressure. (Bllard & Wiest 1996) , (Krut and Tan1994:63) in an investigation from 36 young people found out that those who directly played game showed physiological symptoms such as increased heart rate, feeling of hostility and aggressive thoughts. While the controlled group showed less from above symptoms.

Among those who regularly use the internet, 62% are referred to pornographic and sexual websites and find sexual arousal which 37% have reported Masturbation (Griffiths2000:33). believed that video games and computer games , are an internet like epileptic seizure. When somebody look at monitor for a long time some kind of waves emitted from the screen and overcome the brain`s wave so it causes epilepsy. In addition (Yung 1996:53) proved that 58% of students had a significant reduction in their study habit, Their grade drops, they absent from classes, Inadequate Achievement in courses and some other problem like these. With respect to internet addiction doing practical research is necessary so that in addition to benefiting from internet we can reduce negative effects of it and provide improvement of youth health. This paper seeks to answer the question that what is the impact of internet addiction on the students of Baku and Tehran?

General purpose: investigating the relation of internet addiction and public health of students in Tehran and Baku

Details purposes:

1- Investigating of internet addiction with physical health of students in Tehran and Baku

- 2- Investigating of internet addiction with anxiety of students in Tehran and Baku
- 3- Investigating of internet addiction with depression of students in Tehran and Baku
- 4- Investigating of internet addiction with social function of students in Tehran and Baku

Assumptions

- 1- Internet addiction is related with the physical health of students in Baku and Tehran
- 2- Internet addiction is related with anxiety of students in Tehran and Baku
- 3- Internet addiction is related with depression of students in Tehran and Baku
- 4- Internet addiction is related with social function of students in Tehran and Baku

Method of research

This research is done with correlation approach and by distributing questionnaire between (14 to 18) students from Baku (Azerbaijan) and Tehran (Iran) at 2013.our method is cluster sampling. Total sample is 432 person that among them 220 person is from Tehran and 212 person is from Baku.Statistic of internet usage by regard to time and number of user is as follows: 185 person (42.8 %) is between 0 to 4 hours, 92 person (21.3 %) is between 4 to 8 hours, 102 person (23.6%) that didn't answer to this questionnaire .In this research we use internet addiction questionnaire from Yung and health questionnaire from Goldberg and for analysis of independent and dependent variables we use from Pearson correlation test.

- 1-Internet addiction is related with the physical health of students in Baku and Tehran

Table 1- the relation between Internet addiction and physical health

		physical health	Internet addiction
Internet addiction	Pearson correlation	1.000	.280 (**)
	Sig.(2-tailed)	.	.000
	N	400	174

physical health	Pearson correlation	.280 (**)	1.000
	Sig.(2-tailed)	.000	.
	N	174	186

By regard to the results of this table as sig=/.000 and as it is smaller than 0/05 assumptions is accepted. It means there is a meaningful relation with internet addiction and physical health

2-Internet addiction is related with anxiety of students in Tehran and Baku

Table 2- the relation between Internet addiction and anxiety

		anxiety	Internet addiction
Internet addiction	Pearson correlation	1.000	.306 (**)
	Sig.(2-tailed)	.	.000
	N	186	179
anxiety	Pearson correlation	.306 (**)	1.000
	Sig.(2-tailed)	.000	.
	N	179	414

By regard to the results of this table as sig=/.000 and as it is smaller than 0/05 assumptions in level./95 is accepted. It means there is a meaningful relation with internet addiction and anxiety of Students

3-Internet addiction is related with depression of students in Tehran and Baku

Table 3- the relation between Internet addiction and depression

		depression	Internet addiction
Internet addiction	Pearson correlation	1.000	.373 (**)
	Sig.(2-tailed)	.	.000
	N	186	177
depression	Pearson correlation	.373 (**)	1.000
	Sig.(2-tailed)	.000	.
	N	177	414

the results of this table as $\text{sig} = .000$ and as it is smaller than $0/05$ assumptions in level $.95$ is accepted. It means there is a meaningful relation with internet addiction and depression of Students

4-Internet addiction is related with social function of students in Tehran and Baku

Table 3- the relation between Internet addiction and social function

		social function	Internet addiction
Internet addiction	Pearson correlation	1.000	.064 (**)
	Sig.(2-tailed)	.	./ 401
	N	186	174
social function	Pearson correlation	.064 (**)	1.000
	Sig.(2-tailed)	.401	.
	N	174	409

By regard to the results of this table as $\text{sig} = 0/401$ and as it is more than $0/05$ assumptions is rejected. It means there is not a meaningful relation with internet addiction and social function of Students

Conclusion

The results of this research shows that $7/9\%$ of respondents have 8 to 12 hours free time out of 24 hours and are working with internet. According to yang and homer those students who spend more than 38 hours a week or 8 hours a day are considered as an addict. Research finding is intended that internet addiction with physical health (correlation coefficient $0/280$) and with anxiety (correlation coefficient $0/306$) and with depression(correlation coefficient $0/373$) of students of Baku and Tehran has a meaningful relation. These results with the findings research of (Jahangir1383:62) studies of (Lim2004:43) (kraut et al1998-1999:52) and Yang are consistent. Excessive use of the Internet is associated with stress and loneliness. Those who are addicts have symptoms of obsessive behavior, mental state of mania, depression and anxiety. Many addicts as they chat online state that internet cause some pains in lower back, cervical and legs. Fingers because of typing have too much pain. Their diet is also impaired. Because of this interval of eating and it's time may be changed. Another component is anxiety which is symptoms such as insomnia, bad mood stress and pressure. Many of them believe that internet, extricate them from concerns and stresses in real world and carry them to a world where there is no stress and anxiety so they think that this interval gives them peace of mind. Results of this research showed that internet addiction

has a meaningful relation with social function but this is inconsistent with the findings of others. The more time that people spend on internet, reduce rates of familial relationship. According to the results, it can be said, however, that the internet is a very useful phenomenon in the field of scientific and education, but also have adverse effects

Internet is neutral technology. Negative and positive effects of it depend on the aim of user. It is obvious that training and clarification in this field is very effective.

REFERENCES

- 1- Griffiths M(2000). Does Internet and computer addiction exist.P:33
- 2- Young, K. S. (1996). Internet Addiction: the emergence of a new clinical disorder. [On- Line] Available at [http:// www. pitt . edu /~ksy/apa/ html](http://www.pitt.edu/~ksy/apa/html). Paper presented at the 104th annual meeting of the American Psycho-logical Association, Toronto.P:56
- 3- Giddens, A.,Sociology, fourth edition, policy press,(2001)adox: Asocial technology that reduces social involvement and psychological P: 35
- 4-Turner, J.C, (1982) Towards a Cognitive redefinition of the social group. In. H. Tajfel (ed) social identity and inter group relations Cambridge , Cambridge university press,.P:16
- 5- Kraut, R. patterson, M landmark, r. kiesler s. mukopadhyay, T, 8 scherlis, w (1998) Internet paradox: Asocial technology that reduces social involvement and psychological.P:94-52
- 6- Brenner, E.m, slavery, p, (1997). Emotion Regulation during childhood, Developmental, Interpersonal, and Individual considerations, In peter sodavey, 8 David y. slayter (Eds), Emotional Development and Emotional Interlligence: Educational Implication (168-183) Basic Books.
- 7-Lim'jin-Sook and et al.(2004) A learning system for ntenet Addiction Prevention P:96 Proceesding Of the IEEE international Conference Advanced learning Technologies (LCAIT)
- 8-Jahangir,(1383) Psychological trauma Internet,rah avarid nor p:24-62

THE NEED TO PROTECT THE ENVIRONMENT AGAINST POLLUTION

KİRLİLİĞE KARŞI ÇEVREYİ KORUMAK İHTİYACI

ПОТРЕБНОСТЬ ЗАЩИТИТЬ ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ ПРОТИВ ЗАГРЯЗНЕНИЯ

Zahra Karganroodi Moghaddam HOSSEİNQIZI *

Abstract

In general, a set of legal documents (international treaties and domestic laws of States) relevant civil liability claims arising from nuclear incidents represents the international community's willingness and intent to regulate activities that may have adverse effects to humans or the environment.

Key Words: Environment, Atomic pollution, Nuclear tests, Nuclear wastes.

Özet

Genel olarak, yasal belgelerin bir dizi (uluslararası anlaşma ve devletlerin iç mevzuatları) hukuki sorumluluk iddialarına karşılık gelen, mutlaka harekete geçmek için niyet ve istek önemlidir. Yoksa nükleer olaylar ortaya çıkar. Bu isteğin insanlara, çevreye ve uluslararası topluma olumsuz etkileri olabilir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, atom kirliliği, nükleer testler, nükleer atıklar.

Introduction:

This paper examines the need to protect the environment against pollution and understanding of professionals' considerations on practical understanding of the human condition in the global ecosystem. Radioactive material is one of the human environmental contaminants. Today, radioactive material has been considered due to the increasing use of nuclear materials. Pollution from these substances may be

* Postgraduate Student of International Law Department of Baku State University/AZERBAIJAN

due to the peaceful use of nuclear energy. Such as Nuclear waste disposal, nuclear power plants, or as a result nuclear war and atomic bombs have created. Under the provisions of sections and according to the provisions of the treaties related to this, Unnecessary and avoidable damage to the environment directly or indirectly is prohibited.

Four Geneva Conventions of 1949 support environment in the material 35, 53 and 147 of its Fourth Convention. Use of nuclear weapons due to them urgent and long-term effects such as genetic lesions violates the principles of international humanitarian law. Plan adopted by the International Law Commission on International Liability of States in 1976, air and seas pollution is widely regarded as the international responsibility [1]. International Court of Justice about the General Assembly request and the World Health Organization have a comment as follows about legality of use of nuclear weapons.

"The threat or use of nuclear weapons is generally contrary to the rules of international law and applicable in armed conflicts and when countries necessarily use the military instrument should consider environmental issues and they shall meet the requirements of necessity and proportionality. In this paper, we first define the Atomic Pollution, its types and effects. Then we investigate international efforts to prevent this type of pollution and briefly describe the organizations and the duties and powers of the IAEA. Finally, the measures taken by some countries about the environment against nuclear contamination will be discussed.

Why should humanity keep his environment?

Does human has created to destroy nature? The Professionals considerations to practical understanding of the state of humanity are based on the global ecosystem. Ecosystems are units which are the result of interaction of plants, animals and physical and chemical composition of the environment. Throughout the food chain in the ecosystem is a dynamic equilibrium. And in general, any organism is part of the environment like other organisms [2]. So we must understand that the land is not for human occupation. But we humans are part of an interdependent world. IBN SINA states: The human and world have same mystery and are with each other, human is not created to destroy nature. So there is unity between man and the universe. And the relationship between man and the universe is not hostile. And the ultimate creation of man is not overcome and oppression on the world.

Today, governments about cases related to the environmental aspects, to design claim to traditional principles have used land rights, such as good neighborliness, integrity and fair use which are derived from Roman law. Principles 21 and 22 of Declaration of the Stockholm Conference and Article II Declaration of Environment and Development Conference in 1992 are related to the Cross rules. International environmental law is a set of Rules of international law which aimed at preventing pollution and protecting the environment and its real growth has

started since 60. Nowadays, this field of rights has become a strong element in change of international law.

Definition of nuclear pollution:

Henri Becquerel in 1896 by the film blackening in the presence of radioactive realized radioactive uranium property. And Madame Curie discovered property of radium radioactive in 1898. Wilhelm Conrad RONTGEN in 1895 by the paper tube showed that, MOSHALEH energy can also be produced artificially by machines [3]. It took many years, until the sixteenth July 1945 in Mexico ALAMOGORDO America, atomic age began. In this history, mankind could split the uranium atom and uses its energy in medicine, industry, agriculture and researches. After a rapid reduction of fossil fuel, coal, oil, gas reserves and rising prices of them, a large number of nuclear reactors to generate electricity from the power plants were built. Risk of human contact with radioactive rainfall caused by nuclear weapons increased. And the health of people affected. Radioactive radiation resulting from the changes taking place within the atom and becomes the other atom. If the new atom is radioactive, in turn, is converted into a different atom and changes continues until the last atom, is not radioactive. There are both natural and artificial radioactive materials. Some of ionizing radiation such as gamma and X-rays are electromagnetic beams, while others of ionizing radiation, such as alpha particles, beta particles, neutrons and protons are moving with great speed. Gamma permeability is high and can pass through the air and caused damages in deep tissues. Permeability beta is more harmful for health, theses radiations damages living cells, these effects are divided into two categories, personal and generational. Personal effects only is limited to living the life cycle, while generation effects appear on future generations.

Atomic pollution effects:

The generation effect: The generation effects of radioactive radiation are based on change of Mutation speed of germ cell genes. Any changes in gene mutation, is harmful. Geneticists generally believe that 1. Greater than the permission threshold of ionizing radiation is not required to make harmful effects and any amount of radiation is harmful. 2. Most of cell damages are irreversible. 3. Unusual changes for children of parents who have been exposed to radioactive radiation, is the result of genetic damage. 4. Mutations cause shortening the life of increasing susceptibility to disease, reducing fertility, and usually wearing and indistinguishable effects.

Personal Effects: Radioactive materials enter the body in different ways. Such as inhaled radioactive particles suspended in the air - consumption of contaminated food - absorption through the skin - enter through skin wounds. Any radioactive polluter after entering the body is placed in especially member. Soil pollution and groundwater and surface water pollution is resulting from indiscriminate disposal

Extraction of nuclear waste from nuclear Radioactive pollutants of arms industry that has injuries in long-term. Nuclear Contamination may be is result from the use of nuclear weapons, nuclear testing, the Lack of safety of nuclear reactors in total effects on human, flora, fauna health. An explosion of nuclear tests has the risks for people, agriculture, livestock, land, space and human resources. Any plutonium core which be split, It is divided into many parts which are called FISHER process [4]. Protection of natural ecosystems requires that radiations from nuclear activities are discussed and detailed identification. And protection of human beings against nuclear radiation is guaranteed.

Common Nuclear Rules and Systems:

Here, common nuclear rules and systems in developed countries are discussed shortly.

1 - The Austrian Nuclear system:

Nuclear rules of this country Includes all necessary regulations for nuclear safety in the fields below, including protection against radiation, reactor safety, nuclear material and facilities protection against interference with or misappropriation of third parties [5]. The Non-Proliferation of Nuclear Weapons Treaty was adopted in Austria in 1969. According to the treaty, the agreements about implementing regulations of the International Atomic Energy Conservation between the Energy Agency and the Austrian Government were signed. Provisions relating to nuclear material and facilities protection against wage and intervention of third parties in the amendments are listed in the Nuclear Safeguards Control Amendment Act.

2 – The French nuclear system:

The nuclear law does not originate from a single nuclear right in France, Thus, many of the rules governing nuclear activities in France are as part of the general provisions relating to environmental protection, water, air pollution and public health. Several rules have been developed by necessity in the field of nuclear, For example, the following can be mentioned: Responsibility law for Nuclear Damage, The law related to the criteria and procedures for the licensing of nuclear activities and facilities and the law of protection and control of nuclear materials that has recently been adopted [6].

A) Protecting workers and the public against ionizing radiation mechanisms:

The act of protection against Radiation is mainly based on the principles which have been prescribed by the International Commission of Radiological Protection.

B) Nuclear facilities:

Nuclear facilities need to have a special license then the license application is submitted to the Office of Nuclear Facility Safety Center. Activities related to

nuclear wastes need to have an official license and are subject to environmental protection regulations, public health regulations and Labor Law.

4. The Canadian Nuclear Systems:

With the Atomic Energy Control Act of 1946, the Parliament of Canada declared the use of nuclear energy consistent with the interests of the nation and placed it under the exclusive jurisdiction of the state. Currently Canada's nuclear regulatory system due to the aforementioned legislation and subsequent regulations determined that it highlights the method related to approval and monitoring of all nuclear activities.

A) Protecting workers and the public against ionizing radiation mechanisms:

Atomic Energy Control Regulations has set the permissible limit in terms of amount of radiation exposure to workers and the public. These rules have paying particular attention to the recommendations of international organizations, including the Commission of Radiological Protection and the United Nations Scientific Committee about the Effects of Atomic Radiation.

B) Nuclear facilities:

Atomic Energy Control Regulations which developed due to the Article IX of atomic Control Act set the legal framework for the operation of nuclear facilities. Waste Disposal Control Act and regulations in the ocean based on the 1972 London Convention gives authority to the Minister of the Environment which issue the appropriate license in consultation with the Atomic Energy Control Board.

5 – The Iran nuclear System:

A) Contamination with radioactive materials:

Since pollution from radioactive materials is subject to certain regulations and protection of this type of pollution is performed under the Atomic Energy Organization of Iran, therefore we discuss measures to be taken in this regard. According to the Radiation Protection Act adopted April 8, 1989, any activity in any level of Iran about radiation generator sources (either natural or artificial), including imports and exports, customs clearance and distribution, production, manufacture, possession, acquisition, exploration, extraction, transportation, transfer requires a business license and permit from the concerned department of employment of the Atomic Energy Organization of Iran.

Any change in rights status or ray generator sources (both qualitative and quantitative), is not possible without a legal license again of the IAEA. According mentioned law, obtaining Occupational licensure is necessary (Article III). Provided that theses activities are not below the standard set by the organization (Article III of the Rules of Procedure of the Executive).

According mentioned law, the organization is responsible for protection of workers, the general public and future generations and the environment against harmful effects of radiation. Therefore, the organization has supervision and

inspection on implementation of the regulation and licensees are required to work in your career field provided the required facilities for supervision and inspection of organization. In order to prevent and protect pollution of nuclear materials, Legislator of Iran in the eighteenth article predicted fines and penalties for offenders, and offenders. Where committed shall in accordance with the conditions and possibilities of crime and offenders and rebuke and chasten degrees of threat and degrees of punishment be sentenced the punishment monetary penalties and imprisonment. Ministries, institutions, establishments and public companies and other organizations and institutions, police and all law enforcement agencies should have good relationship with the organization in Implementation of Protection Act against radiation. This organization has created and replaced the nuclear center of Tehran University according to the 04/16/53 law. This organization has aims and objectives, including the use of Atomic energy in industries - agriculture and services. According to the sixth rule of mentioned law, the Atomic Energy Organization of Iran has three pillars that include: Atomic Energy Council, and the Atomic Energy Commission and Head of the organization. Adoption of rules and regulations related to the protection against nuclear radiation and determination of how supervision about this issue, are duties of the Council. Also, the organization has several deputies including Department of Conservation and Nuclear Safety that consists of three parts.

1 - The issues about protection against radiation that is responsible for Formulation of radiation protection programs aimed at reducing the amount of radiation.

The mentioned management is composed of three parts.

A) The inspection department whose job is to monitor and control the amount of being exposed to radiation of employee.

B) The environment department whose job is to determine the level of pollution to radioactive materials and also is responsible for procurement, collection and evaluation of meteorological information and radiological analysis of air, water, soil and food, the analysis of human, animal and agricultural data and to determine critical groups path and identify the type and quantity of the RADIOCOLLOID in samples.

2 - Department of Nuclear Safety system

3 - Nuclear emission control management [7].

Iran given that the membership of International Atomic Energy Agency and the membership of the relevant Convention, it is obliged to adapt the internal rules with undertakings entrusted in the conventions for the protection of atomic pollution, because, pursuant to Article IX of the Civil Code, theses provisions are applicable in law in Iran.

The Islamic Republic of Iran allocated all its investments in nuclear energy to its peaceful uses and accepted nuclear inspection programs of agency completely [8].

6 – The Japan's nuclear system

Japan is the first country which has experienced nuclear attack during World War II through the America. After the war, the use and development of nuclear energy for peaceful purposes was limited and it was used for power generation, industrial researches and medical treatments, however, given that Japan has few natural energy resources, this country's reliance on nuclear energy as an alternative source of energy is quite evident and clear. Japan has 53 operating nuclear reactors are not yet a member of any of the nuclear liability conventions, however, Japan's nuclear liability law [9] generally follows the rules of the conventions. The Japanese will support government financial losses of over U.S. \$ 520 million in America [10].

In general, a set of legal documents (international treaties and domestic laws of States) relevant civil liability claims arising from nuclear incidents represents the international community's willingness and intent to regulate activities that may have adverse effects to humans or the environment. Currently, there are 400 nuclear power plants in the world which more than two thirds of them are not under the Vienna Convention and the Paris. Country's accession to international conventions will promote services and advanced technology and will effectively help international trade [11].

REFERENCES

- 1 - Convention of Paris, Ziaie Beigdeli, M. R. Public International Law, published in 1385, pp. 256
- 2 - Aryanpour, material, air pollution and radioactive materials worldwide. Proceedings of the Symposium on Air Pollution, published 1350, page 43
- 3 - Shariat Panahi, 1373, Principles of Environmental Health. Tehran University Press, pp. 155
- 4 - Taghizadeh Ansari, M., 1374, Environmental Law, p 158
- 5 - Official Jornal of the Eutopean communities, legislation, No 159 of 29 Jane (1996, P.1)
- 6 - Khatatan - Outlook on nuclear laws and systems in various countries, Journal of Nuclear Energy, pp. 16 and 17.
- 7 - Taghizadeh Ansari. Environmental Rights in Iran, Page 47
- 8 - Ghavam. Criminal Protection of the Environment, page 12
- 9 - Charles Rousseau, law of armed conflict - translation: Dr. Seyed Ali Hanjani, 1369, p 30
- 10 - Glossary of Political and Strategic terms, translation: Mir Hossein Raieszadeh Langroodi, 1373, p 333
- 11 - Mousavian, S. H. Additional Protocol and the strategy of the Islamic Republic of Iran, published in 1386, pp. 423

AZERBAIJAN'DA OKUL KÜTÜPHANELERİNİN GELİŞME TARİHİNDEN

HISTORIES OF DEVELOPMENT OF SCHOOL LIBRARIES

ИСТОРИИ РАЗВИТИЯ ШКОЛЬНЫХ БИБЛИОТЕК

Dr. Yusuf GAZİYEV*

Özet

Makalede; Azerbaycan'da okul kütüphanelerinin gelişme tarihinden ve eski dönemde Moğol İstilasası zamanı (670-1240 yıllar) okulun dışında okuma kültüründen söz ediliyor.

VII. yüzyılda Kafkas Albaniyasının dini merkezlerinde okul kütüphaneleri mevcuttu. Bu kütüphanelerde 5 türde edebiyat vardı: 1) Dini kurumların edebiyatı, 2) Hukuki edebiyat, 3) Tarihi salnameler ve kronoloji edebiyatı, 4) Bedii edebiyat, 5) Gramatik edebiyat. Bunu ise dini merkezler, ruhani şahıslar ile bürokratlar hazırlıyordu.

VII. yüzyılların sonundan başlayarak Azerbaycan'da Alban dini merkezlerindeki okullar, camilerdeki okullar, medreselerdeki okullar (darülfünunlar) faaliyet göstermeye başladı. Bu kurumlarda (camilerde, evlerde, kervansaraylarda) kütüphaneler kurulmaya başladı.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Moğol İstilasası, kütüphaneler, VII. Yüzyıl, Kafkas Albaniyası

Summary

The article is called «On development of school libraries and home reading in Azerbaijan (670-1240 years) in the period from ancient times till Mongol invasion».

* AMEA, A.A.Bakıhanov adına Tarih Enstitüsü'nün Elemanı, Emektar Öğretmen/
AZERBAIJAN

School libraries were in Albania attached to the churches in VII century in Caucasian Albania. 5 type of literature were at those libraries: 1) religious literature; 2) literature for lawyers; 3) historical chronicle and chronological literature; 4) belles-letters; 5) grammatical literature. The churches prepared confessors and officials.

Since the end of VII century mosque schools, Moslem religious schools and schools as higher school type (darulfun) acted alongside with churches in Azerbaijan, libraries (in mosques, personal homes, caravanserai) were founded attached to them.

Key Words: Azerbaijan, Mongol invasion, school libraries, VII century, Caucasian Albania

Azerbaycan eski zamanlardan kültür, eğitim, öğretim merkezi olmuştur. Kütüphanelerin tarihi kitapla, okulla, kültür tarihi ile sıkı sıkıya bağlıdır. Azerbaycan halkı kendi maddi ve manevi kültürünü yaratmış, Doğu ve tüm dünya halkları kültürünün gelişmesine katkıda bulunmuştur. Azerbaycan'da kültür tarihi gibi kitap ve kütüphane tarihi de uzak geçmişlere dayanıyor. Milattan çok önce Zerdüş dininin esas kitabı olan "Avesta" vatanımız Azerbaycanda yazılmıştır. MS 7-11.yüzyılların ürünü olan meşhur "Dede Korkut" destanı ve diğer anıt ve kitabeler Azerbaycan'ın çok eski zamanlardan kültür incilerine sahip olduğu kanıtıyor.

Eski abidelerimiz zamanın gençlerinin gelişmesi için örnek teşkil etmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Bu eserlerde gençlere av avlamaktan başlayarak, en korkunç ve güçlü kahramanlarla vuruşta galip gelmek, güreşmek, yay çekip ok atmak, kılıç dövüştürmek vb. fiziksel ve askeri terbiye tebliğ olunmuştur. Buradan anlaşıyor ki, bu eserler ve anıtlar belli yerde yerleştirilip muhafaza edilmiş ve kütüphane, kitap ve kültür tarihi kahramanlık ve vatanseverlik tarihi ile iç içe olup nesilden nesle nakledilmiştir.(1)

Azerbaycan'ın bir çok görkemli eğitimcileri ve filozoflarının yarattığı kütüphaneler hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Örneğin, Atabey Muhammed'in veziri olan Hâce Ebulkasım Rebibeddin'in kütüphanesi kendi döneminde çok popüler olmuştur. Fakat Moğol işgali döneminde imha edilmiştir. XIV yüzyıl Azerbaycan'da kütüphanelerin gelişme dönemi sayıla bilir. Örneğin, XIV yüzyılın başında Reb-i Reşidi'de 1000 nüsha Kuran-i Kerim ve 60 nüsha kitabı olan kütüphane mevcut olmuştur.

Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın (XV.yy) zamanında Reb-i Reşidi mahallesinde inşa edilmiş "Maksudiyye mederesesi"nin hocası Reşideddin'in yazdığı kitaplar o zamanki mektep ve medreselerin kütüphanelerinin kitap fondunu teşkil ederek ders kitabı olarak da kullanılıyordu. Onun sadece "El-Ehyavel-asar" isimli eseri 24 ciltten oluşuyordu. Bu kitapta astronomi, tarım, bal arısı yetiştirmek, bağcılık, hayvancılık, gemicilik, maden işleri, metallerin temizlenme yöntemleri ve

eritilmesi vb. alanlar hakkında bilgi veriliyordu (bkz: 2).

Alban okullarının kütüphaneleri hakkında kısa bilgi:

Mehraniler sülalesi döneminde Albaniya'da Bizanslılar tarafından uygulanan Hristiyan dini 313 yılında devlet dini olarak kabul edildi. Eski Alban tapınakları restore edilip Hristiyan-alban kiliselerine dönüştürüldü. Belirli dönem geçtikten sonra milletin kendini anlama süreci başladı ve V yüzyılın başlarında Albaniya'da 52 harften oluşan Alban alfabesi tertip edildikten sonra kilisenin hizmetinde olan ayan ve ruhani çocuklarının eğitim alması için okullar açılıyor, orijinal eserler yazılıyor, kitapların yüzü çıkarılıyor, okullar yanında kitaplar toplanıyordu (bakınız: 3).

V-VII yüzyıllarda Alban alfabesi yaygınlaşmış ve okullarda bu dilde eğitim yapılmıştır. Alfabe ile dini, bilimsel ve sanatsal eserler yaratılmıştır. V-VI yüzyıllara ait Alban takvimi de bu alfabe ile tertip edilmiştir.

Kaynaklar gösteriyor ki, Albanya'da okullar bünyesinde büyük miktarda destan ve beş tür edebiyat mevcut imiş: a) din edebiyatı, b) hukuk edebiyatı, c) tarihi salname ve kronolojik edebiyat, ç) bedii edebiyat, d) gramer edebiyatı. Kiliseler ve okullar yanında öğrenciler belirtilen 5 bilim alanına ait kitaplardan mütalaa ediyorlardı (bkz: 4).

Alban maarif ve kültürü orijinal bir biçimde geliyor, ülkenin tarihini yazmaya teşebbüs gösteriliyor, hem de komşu uluslarda mevcut olan bir çok kitaplar, özellikle gramer ve dini kitaplar Alban diline tercüme edilerek okullarda öğrencilere okutuluyordu. Okullar yanında kitaplar toplanıyordu. Öğrenciler yukarıda belirtilen 5 bilim alanına ait kitapları mütalaa ediyorlardı. Onlardan ruhani ve memur hazırlanıyordu.

Bilindiği gibi VII yüzyılın ortalarında, 654 yılından Azerbaycan Arap fetihlerine maruz kaldı. Araplar Azerbaycan'da Zerdüş ve Alban kitaplarını, yazıt ve elyazmalarını mahvediyor, tapınakları ve diğer dini anıtları dağıtıyorlar. Alban okulları Arap işgali döneminde dağıldı ve kitaplar imha edildi. Artık Alban alfabesi VIII yüzyılda ortadan çıkmıştır.

Mektep ve medrese kütüphanelerinin oluşması:

Azerbaycan'ın Araplar tarafından fethi sona erdikten sonra nüfusun ekonomik durumu çok zor duruma düştü. Arap işgalinin ilk döneminde Albanya'da feodal ilişkilerinin gelişmesi gecikse de, sonraları güçlendi. Koşullu toprak sahipliği - igtâ, müslüman dini kurumlarının toprak sahipliği - vakıf yaygınlaştı. Naturel vergiler üstün idi. Ana vergi haraçtı. İslâm'ı kabul etmeyen nüfustan cizye (*cire* - *YG*) alınıyordu. Kölelik ukladı da mevcut idi.

İslâm'ı kabul etmeyenlere vergiler daha az idi. Bununla beraber zengin ailelerin 16 Arap askerini yemekle temin etmesi gibi zorunlu yaşam başladı. Mehraniler hanedanının son varislerinden olan Alban çarı Cavanşir çıkmaza

girmişti. Durumdan çıkmak için tek yolu İslam'ı kabul etmekte buldu. O, 670 yılında Şam'a gidip İslam dinini kabul etti, dönüp Albanya'ya geldiğinde İslam dinini devlet dini ilan etti. Bununla İslam'ı kabul eden her bir ailenin vergi rüsumunu 3 kez azalttı. Düzen yerlerin nüfusu İslam'ı kabul etti. Ancak dağlık yerlerde (Karabağ'da ve Şeki bölgesinde) Hristiyanlık kaldı ve kiliseler bünyesinde okullar faaliyetine devam etti.

Arap hükümdarlığı Azerbaycan'ın ekonomik ve kültürel gelişmesini bir süre geciktirmişti. Fakat sonraları Azerbaycan'la Ön ve Orta Asya arasında ekonomi ve kültür alanında etkileşim güçleniyor. Tarım ve ticaret gelişiyor. Azerbaycan kültürü "Müslüman kültürü" altında yoğun ilişkiler içine giriyor.

Araplar Azerbaycan'ı fethettikten sonra (VII yüzyıl) İslam dinini tebliğ etmek amacıyla camiler inşa ediyor, camiler yanında müslüman okulları - mektep ve medreseler teşkil ediyorlardı (5). Bu okulların bünyesinde kütüphaneler oluştu. Bu tip okullarda Azerbaycanlı çocukları Arapça Kur'an okuyor, elementar hesap ve yazı alışkanlıkları öğreniyorlardı. Artık XI yüzyılın başlarında Azerbaycan'da Müslüman okullarının yeni yüksek tipi - medreseler kuruldu. Medrese kütüphanelerinde ilahiyat kitaplarından başka dünyevi bilimler-astronomi, tıp, felsefe, mantık, matematik ve sair fenlere dair kitaplar toplanıyordu (bkz: 3, s. 141-143, 170-171; II, 21, s. 9-17, 20 - 29).

XIX yüzyıla kadar halkın tek eğitim kurumu olan mektep ve medreselerin tarihi eski Doğu kültürü ile, öncelikle Arap ve Fars eğitim sistemi ile ilgili idi. Arap Doğusunda eğitim sisteminin temelini oluşturan okul ve medreseler yaygındır. Bağdat şehri tüm müslüman aleminde büyük kültürel merkez idi: Mansur'un, Harun er-Reşid'in ve Mumin'in Halifeliliği döneminde sadece Bağdat şehrinde 30 içtimai kütüphane faaliyet gösteriyordu. Burada kendi döneminin görkemli alimleri yaşıyor ve yaratıyorlardı.

Bu dönemin bilim ve kültürünün gelişimini değerli eserlerle zenginleştirmiş Araplarla birlikte, İran, Azerbaycan, Orta Asya ve diğer ülkelerin halkları da mühüm role sahipti. X yüzyılın gezgin şairi Abdü'l-Ferec İsfahani ünlü "Kitabu'l-Agani" ("Türküler kitabı") kitabında Halife'nin saray şairleri içerisinde birkaç azerbaycanlının ismini zikrediyor. Ortadoğu halklarının, özellikle Azerbaycan halkının temsilcileri Bağdat'a okumaya gidiyorlardı. Onlar vatana döndüklerinde maarif, kültür işleri ile uğraşıp okullar açıyor, kütüphaneler düzenliyor, saraylar, camiler inşa ettiriyorlardı.

Mektep, medrese ve yüksek okullar (darülfünunlar) hakkında kısa malumat:

İslam'ın kabulünden sonra Azerbaycan'da tüm müslüman aleminde olduğu gibi iki tür okul vardı: ilkokul ve ortaokul. İlkokul mektep adlandırılıyordu.

Mektep kelimesinin dilsel anlamı yazma öğretilen yer demektir ve Arapça ketbün (yazmak) kelimesinin zarf kipidir. Okulu yöneten öğretmene mektebdar veya sadece öğretmen deniyordu. Okulda okuyan çocuklar öğrenci veya küttab adlandırılıyordu.

Orta-yüksek okula "medrese" deniliyordu. Burada ders veren öğretmene müderris ve ders okuyan çocuklara öğrenci, ya tülabb denilirdi. Çoğu medreselerde öğrenciler ancak orta seviyede ilim alıyorlardı. Başkentlerde ve birinci sınıf şehirlerin ana medreselerini (örneğin, Tebriz'in Surhab ve Erdebil Darü'l-irşad medreselerini) başarıyla bitiren öğrenciler yükseköğretim diploması ve hatta bilimsel derece almaya nail oluyorlardı.

Okullar öncelikle camilerde organize ediliyordu, daha sonra -XVI yüzyılda eğitim işi nispeten genişledikçe camiler yetersiz kaldığı için evlerde, kervansaraylarda, müsafir evlerinde ve her yerde, mümkün olan yerlerde, okul açıyorlardı. Bunlar da ders için çok da uygun yer değildi. Öğrenciler evden getirdikleri halı, palaz, kilim veya hasır üstünde oturuyorlardı. Öğretmen biraz yüksek minder üzerinde oturuyor ve kusur işleyen çocukları cezalandırmak için hazırladıkları eşyaları (sopa, kırbaç) yanında tutuyordu. Okula kendi işlerini yapabilen (6-7 yaşlı) çocuklar kabul ediliyordu.

Okulların aksine medreseler için ayrıca binalar inşa ediliyordu. Bu binalarda sınıf odası, dermanhane, öğrencilerin yaşayışı için küçük odalar (ikikişilik ve üçkişilik hücreler), aşevi, medrese bünyesinde cami vb. inşa ediliyordu.

Medreseye öğrenci hazırlamak için onun nezdinde mektep de inşa ediliyordu. Bu okulun öğrencilerine medresenin gözetiminde ders veriliyordu. Bu okullar 4-5 yıllık olup, onu bitiren öğrenciler diğer mektepleri bitirenlerden önce medreseye kabul ediliyorlardı.

Bazı medreselerde öğrencilere sadece burs veriliyordu, diğer medreselerde ise talebeler burs, barınma, ev ekipmanları ve iki-üç vardiya yemekle temin ediliyorlardı.

İleri gelenler çocuklarını okula göndermeyi kendi şan-şerefleri için eksiklik olarak algılayıp, onları evde okutuyorlardı.

Ortaçağda Azerbaycan'da eğitim-öğretim metodları alanında yazılmış en önemli eser Azerbaycan alimi, Merağa Rasathanesinin kurucusu Hâce Nasirüddin Tusi'nin (1201-1274) "Adabu'l-Muteellimin ve'l-Muhesselik" ("Öğretmenlerin ve eğitim alanların görgü kuralları") kitabı olmuştur. XIII yüzyılda yazılmış bu eser Safeviler döneminde (1502-1736) gelişmiş ve bazı din adamları ona bir takım Şiiilik önermeleri sokmuştur. Bu eklentiler ise Hâce Nasirüddinin kişisel dünya bakışına uygun değildir. Örneğin, eserin birinci bölümünde, astronomi fenni zararlı bir bilim olarak gösterilmiştir. Oysa Hâce Nasirüddin Tusi kendisi en mahir astronomi âlimi idi.

12 bölümden oluşan eserin içeriği kısaca şöyledir:

I bölümde bilimin öneminden söz ediliyor. Yazara göre, "bilimin görevi zorunlu ve hayati meseleleri öğrenmekten ibarettir."

II bölümde belirtiliyor ki, öğrenciler cehaleti yok etmek ve "dini ihya etmek için" ders okumalıdır.

III bölümde deniyor ki, öncelikle dini, ilmi, sonra ise yaşam için gerekli olan

(net) bilimlerden birini öğrenmek gerekir. Aynı bölümde denir:

"Öğrenci kendisine âlim, nazik, hoşahlak ve seçkin öğretmen seçmelidir. Eğitim almak için öğrenci bir şehre gelince öğretmen seçiminde acele etmemelidir. Öğrenci ders başladığı zaman sebepsiz yere medreseyi ve ders kitabını değiştirmeyecek. O, kendisi için en temiz ve marifetli öğrencilerden arkadaş seçmelidir.

Öğrenci ders saatinde öğretmeni dikkatle dinlemeli, ona saygı duymalı ve ondan biraz uzakta oturmalıdır ".

IV bölümde gösteriliyor ki, "Eğitim almak için, etkin ve çalışkan olmak gerekir. Öğrenci sabah hangi saatte ders öğrenmeye başlamasını ve ayrıca akşam ne zaman onu bitireceğini belirlemelidir. Öğrenci ders saatinde uyuklamamak için çok yemekten ve içmekten vazgeçmeli ve kendi sağlığına dikkat etmelidir.

V bölümde deniyor: "Öğretmen öğrencinin bilimsel gücüne ve düşünce yeteneğine uygun seviyede ders geçmelidir. Ders hacmi ne kadar az ve tekrar çok olursa, geçilen konu öğrenci tarafından o kadar iyi benimsenilir ".

VI bölümde deniyor: "Ders öğrenmekte seri ve inatçı olmak gerekir. Herkes zor ve anlaşılmaz bir bilimsel sorunu açığa kavuşturduktan bu çalışmasından büyük bir hazz alır. "

VII bölümde deniyor: "Eğitim süresi sınırlı değildir. İnsan beşikten kabre kadar tahsil alabilir. Ancak eğitim için en uygun devir delikanlılık dönemidir. Seher vakti ve ayrıca akşam çağları ders öğrenmek için uygun zamandır. Öğrenci bir konuyu okurken yorgunluk hissettiğinde, diğer konuya başlamalıdır ".

VIII bölümde yazılıyor: "Öğretmen öğrenciye karşı sevecen olmalı ve öğretmekte haset etmemelidir. O, çalışmalı ki, öğrencisi gelecekte büyük âlimlerden birisi olsun ".

IX fasılda gösteriliyor: "Öğrenci öğretmenin yanına gelirken beraberinde kağıt, kalem ve mürekkep getirmeli ve öğretmenin sözlerini kayda alınmalıdır. Çünkü yazılan şeyler yok olmaz. Talebe yalaka olmamalı, ancak o, öğretmeni ile tatlı dille konuşmayı unutmamalıdır. "

X bölümde deniyor ki, "Öğrenci pazar yemeyi yememelidir. O, az yemeli, namaz kılmalı ve Kur'an okumalıdır. İyi arkadaşların sözlerine kulak asmalı ve kötü arkadaşların davetini reddetmelidir ".

XI bölümde deniyor ki, "Zihinsel ve idrak gücünü güçlendirmek için öğrenci bal veya şeker katılmış yemekler ve günde 21 kırmızı meviz (iri kuru üzüm) yemelidir. Çünkü bu yemekler safranı ve balgamı azaltır. Balgam ve safra ise zihinsel tahribe yol açıyor".

XII bölüm rızkı ve ömrü artırmak hakkındadır, ancak burada bilimsel bir malumat yoktur.

Ortaçağda Azerbaycan'da kullanılan metodik eserlerden birisi de "Müniyyetül-mürît fi adabü'l-murîf ve'l müstefid" ("Fayda veren ve kullanılan görgü kurallarına müşidin amacı") eseridir. Eser Şeyh Zeyneddin Ameli tarafından 1547 yılında

yazılmış ve birçok değerli metodik talimatlara sahiptir.

Eserde belirtiliyor ki, "öğretmen vakarlı, temkinli ve temiz giyimli olmalıdır. Ancak çok gözalıcı elbise giymemelidir. O, öğrenciye anlatmak için en kolay yol seçmeli ve dersi basit dil ile anlatmalıdır. Ders sonunda öğretmen öğrenciye soru sormak için imkan vermeli ve onun anlamadığı veya zorlandığı konuları aydınlatmalıdır."

Ayrıca eserde deniyor: "Öğrencinin soruları yersiz ve namünasip olursa, ona gülmek ya da hakaret etmek gerek değildir".

Öğrencinin kendi hocasına saygı duyması konusunda yazıyor: "Öğrenci öğretmenine saygı duymalı ve onun ahlakından ve tavrından örnek almalıdır. O, öğretmene soru vermekten çekinmemelidir. Sabah saatlerinde ders ezberlemek, gündüz vakti uyumak ve akşam çağı ise okumak avantajlıdır. Öğrenci ders okurken önemli meseleleri kayda alınmalıdır. Bilgiyi kayda almak, onu kul etmek demektir".

XVI-XVII yüzyıllarda Azerbaycan'daki okul ve medreselerin sayısı hakkında Evliya Çelebi'nin "Seyahatname" eserinde malumat verilmektedir: 1647 yılında Tebriz'de 600 ilköğretim (okul) ve 47 medrese mektepleri olmuştur. Şamahı'da 40 erkek okulu ve 7 medrese vardı. Medreselerde bütün bilimlerden ders okutuluyordu. Erdebil, Merağa, Gence gibi bilim merkezi olan şehirlerin ve sair vilayetlerin eğitim ocakları dikkate alındığında, neredeyse, XVII yüzyılda Azerbaycan'da azından 1200 ilkokul ve 100 medrese (orta ve yüksek okul) vardı. Ortalama her mektepte 50 kişiden bir kaç 100 kişiyedek öğrenci, her medresede ise birkaç yüz binden fazla öğrenci eğitim görüyordu. Isfahan Çaharbağ medresesinde öğrenci sayısı bin kişi idi. (Bak: 6).

Mektebe kabul edilen çocuklara öncelikle alfabeyi öğretir, sonra ise Kuran'ın son cüzündeki küçük sureleri öğretiyorlardı. Alfabeden ve Kuran'ın son surelerinden hazırlanan 25-30 sayfalık dersliye "Cüzve" deniyordu ("Cüzve" Kur'an'ın cüzü, bölümü demektir).

Cüzveni bitirdikten sonra öğrenciler Kur'an'ı ve herhangi bir kitabı okumaya başlarlardı. Bu kitaplar belli bir ders kitabı değildi ve öğrenci evde bulunan herhangi bir kitabı alıp okula getiriyor, ondan ders alıyordu. Matbaa olmadığı için kitapların sayısı azdı ve öğretmen tayin ettiği kitabı bulmak mümkün olmuyordu. Öğrenci ve hatta çoğu zaman ders veren öğretmen bu kitabın metninin anlamını bilmiyor ve çocuk anlamadan ders ezberliyor ve belirli yazılı talimatı yerine getiriyordu.

Gerek okullarda, gerekse medreselerde hattın güzelliğine ve ölçü üzere yazılmasına hayli önem veriliyordu. Özellikle ayrıca fen gibi öğreniliyordu ve yazışma yarışları organize ediliyordu.

Medreselerde öğrencileri ders okumaya teşvik etmek için "şiiirleşme" isimli bilimsel tartışma, matematiksel problem çözümü, muammaların çözümü, dini tartışma, dini avazlar ve spor yarışları (özellikle yüzme) düzenleniyordu.

Genellikle eğitimini bitiren öğrenciye icazename (yüksek okulu bitirmek veya doktora diploması) vermek için ondan ayrıca sınav alınmıyordu. Müderris kendi çalışkan ve disiplinli öğrencilerini tanıyor ve onların bilgi düzeyini önceden, yani ders zamanları onların bilimsel mübaheselerinden, okuyup kurtardıkları kitaplar hakkında yazdıkları izah ve ilavelerden biliyordu.

Kendini ispat eden ve icazename almaya layık olan öğrenciye müderris, onun değerli kitaplarının sayfası üzerinde kendi hattı ile icazename yazıyordu.

Ortaçağda Azerbaycan'da ve tüm Müslüman dünyasında eğitim üç müessesede - mektep, medrese ve ali tipli üniversitede yapılmıyordu. Medreseye kabul edilmesi için öğrenci orada hazırlanıyordu. Mektepler camilerin bünyesinde, mektebdarların (okul sahibi, okulun rehber ve teşkilatçısı) evinde veya diğer kamu bina ve evlerde bulunuyordu. Mektepde okuyanlar medreselerde okumak için hazırlanıyordu. Okul bazen "dar-ül-eğitim" de adlandırılıyordu. Hakani'nin şiirlerinden anlaşılıyor ki, on ikinci asırda okula "Debistan" da deniliyordu. (Divan-I Hakani Şirvani, Tahran, 1333, s 53, 64, 161). Mektebdara ise edip, öğretmen, müeddib de deniliyordu. (İsa Sedik "İran'ın maarif tarihi"-Tahran, 1961)

5-6 yaşlarında olan çocuklar mektebe gidiyordu. Eğitim süresi belli değildi. Her ebeveyn kendi imkanına göre çocuğunu okuttura bilirdi. Bazı okullar vakıf hesabına yönetiliyordu. Okulların çoğu paralı idi. Öğretmen (mektebdar) her ay çocuktan eğitim parası ve belirli hediye alıyordu. Öğretmen özel işlerinde de öğrencilerin emeğini kullanıyordu. Kuran okunup bitince öğrenci öğretmene hediye vermeliydi.

Kur'an okumakla beraber öğrenci ilk kez okuyup yazmayı okulda öğreniyordu. Öğrenci 15 yaşına ulaşana kadar ilk eğitimini mektepte alıyordu.

İlköğretim düzeyde eğitim veren bu mektep "dar-ül-eytam" (yetimler evi) veya "Beytü't-talim" şeklinde de oluyordu. Böyle okul ve dar-üt-talimler Tebriz, Şam, Kazan ve Reb-i Reşidi'de önceleri mevcuttu. Kazan Han yetim çocukların okullarda eğitim görmesine özel ilgi gösteriyordu. O, senede 100 çocuğa kuran öğretilmesi için "dar-ül-eytam" tahsis ettirmişti. Orada 5 öğretmen ders veriyordu. Mektep için yılda 100 cilt Kur'an alınıyordu. Reb-i Reşidi'de de okul vardı. Orada öğretmen 10 yetim çocuğa Kuran öğretiyordu. Öğretmene vakıf hesabına yılda 120 dinar para ve günde 12 kg buğday ekmeği veriliyordu. O yetim çocuklara öğretmenden başka atabek de atanmıştı. Atabek çocukların bir çeşit terbiyecisi görevini taşıyordu. Onları yemeğe götürüp getirir, derslerini kontrol ediyordu. Atabek yılda 60 dinar para, günde ise 6 kg ekmeği alıyordu. Öğretmen öğrencilerle uğraşırken atabek de onun yanında olurdu. Kuran mekteplerle birlikte hankah, zaviye, "dar-ül-kuran" camii, mollahanelerde de öğretiliyordu. Camilerde Kur'an öğretimi mektep ve diğer eğitim ocaklarından farklıydı. Orda birkaç öğretmen birer caminin bir sütununun yanında oturarak çocuklara Kuran öğretiyordu. Kur'an eğitimi yapılırken ayetler yazı levhasına kaydedilmiyordu, çünkü şariat kanununa göre bu iş günah sayılırdı.

Orta derece eğitim veren medrese bağımsız eğitim kurumu gibi X yüzyıla

kadar mevcut olmamıştır. Sadece Selçuklular döneminden medreseler tesis edilmeye başlanmıştır. Azerbaycan'da ilk medrese Tebriz'de tahsis edilmiştir. Medreseler çoğunlukla camilerde düzenleniyordu. Her camide ders demek için iki müderris tayin ediliyordu. Onlardan biri tefsir ve hadis, diğeri ise usul ve fıkhıtan ders veriyordu. Bu müderrislerin her birine yardımcı olarak bir kişi mücd de tayin ediliyordu. Vakıfnamede denilirdi mücd müderris kadar bilmeli veya onun bilgisine yakın bilgisi olmalıdır. Her müderrisin 10 öğrencisi bulunuyordu. Mücd müderrisin verdiği dersleri öğrencilere iade etmeli, yani onun dediklerini tekrar etmeliydi.

Medreselerde eğitim süresi 5 yıldır. Öğrenciler eğitimde gayret göstermeseler veya onlarda bir eksiklik vuku bulursa mütevellî medreseden çıkarıp yerine diğeri kişileri medreseye kabul edebilirdi.

Yükseköğretim veren darülfünun Azerbaycan'da ilk kez XIV yüzyılın başlarında Tebriz'de oluşturulmuştur (Bağdat "Nizamiye" medresesinden sonra). Böyle bir yüksek medresenin misli XX yüzyılın öncesine kadar sadece Azerbaycan'da değil, hatta İran'da da olmamıştır. XIV yüzyılda Yakın Doğu'nun en önemli bilim ve eğitim merkezlerinden biri olarak şöhret bulmuş bu darülfünunda 7 bin öğrenci eğitim görüyordu. Bunlardan 1000 kişiyi Azerbaycanlı ("yerli") kalanı ise çeşitli Doğu ülkelerinden gelenler vardı. Bin Azerbaycanlı Reb-i Reşidi'de, kalan 6 bin kişi ise Tebriz'de bulunuyordu. O bin öğrencinin yaşadığı mahalle "Mahalle-yi talebe" ("Öğrenci mahallesi") olarak adlandırılıyordu.

Akademik kadrolar hazırlama çalışmasında yerel öğretmenlerle birlikte Çin, Hindistan, Mısır ve Suriye'den dahil edilmiş akademisyen ve uzmanlar da yer alıyorlardı. Sadece tedavi ve eczacılık şubesinde ders demek için Çin, Hindistan ve Suriye'den 50 görkemli doktor çağrılmıştı. Darülfünunda 450 kişiden fazla müderris çalışıyordu. Her bir hekime tıptan ders vermek için 10 kişi öğrenci tahkim edilmiştir. Ayrıca, Reşideddin kullamlarından da her hekime iki kişi tahkim edilmişti ki, onlara hekimlik öğretsinler.

Darülfünunun tabiat, felsefe, tarih, tıp, astronomi, mantık, ilahiyet şubeleri vardı.

Birçok medrese vakıf hesabına yönetiliyordu. Mütevellî medresenin ana reisi hesap ediliyordu. Mektep, medrese ve yüksek eğitim kurumları bünyesinde zengin kütüphaneler mevcuttu. XII yüzyıl Azerbaycan kültürü özel dikkat çekmektedir. Bu dönemde Azerbaycan'ın Nizami Gencevi, Mehseti Hanım Gencevi, Efzeleddin Hakani gibi şairleri yazıp yaratmışlar. Mektep ve medreselerde düzenlenen kütüphaneler onların eserleri ile bir daha zenginleşmekteydi.

XI-XII yüzyıllarda Azerbaycan alim ve yazarlarının, medeniyet ve maarif çalışanlarının mevcut kişisel kütüphanelerinden öğrenciler ve yaşlılar istifade ediyorlardı. XI yüzyılın görkemli şahsiyetlerinden olan Hatip Tebrizi'nin hakkında deniyordu: "Edebiyatı iyi bilen bu alim, Abbasiler döneminde Bağdat'ta kütüphane sahibi, Nazimiyye medresesinde ümum-i edebiyat müderrisi ve birçok âlimlerin hocası olmuştur (Bkz. 5).

Nizami Gencevi'nin özel ev kütüphanesinin olduğunu Sultan Toğrul Gence'ye geldiği zaman yaptığı müracaattan görüyoruz: "Büyük ve muhteşem şair! Bu yüzden de büyük şair kütüphanesine bakmak için izin verseydi, ben kendimi tarihi bir şerefe nail olmuş hesap ederdim"(bkz: 2)

Nizami'nin eserlerinde felsefe, ekonomi, hukuk, tıp, sanat ve sanatkarlık, ilim ve maarif, talim-terbiye, vatanseverlik, beynelmilelçilik ve bir takım başka konulardan bahsetmesi onun zengin kütüphanesinin olduğunu onaylıyor. Çünkü, o zaman şairin vatanında içtimai kütüphane yoktu. O saray şairi olmadığından saray kütüphanesinden kullanamazdı.

XI-XII yüzyıllarda okul, medrese ve özel kütüphanelerle birlikte içtimai kütüphaneler de mevcut olmuştur.

XII yüzyılda tarihi eserlerle birlikte kendi dönemi hakkında mükemmel bilgi veren edebi eserler de Azerbaycan'da mevcut olan kütüphaneler hakkında da malumat içermektedir.

A.Hakani o dönemde büyük bir kütüphane olduğu hakkında bilgi veriyor.

"Gördü ki, beledem her nişaneye,

Götürdü bir büyük kütüphaneye,

Görünce oldum gerçekten hayran,

Okuttu öncelikle "Halaka'l-insan", -

O, bana yorumladı her bir kavramı.

... Sonra dört kitaba saldı göz

Dört halktan o verdi etrafa haber

O dört sütun oldu konuşmaz belge,

Kuran'ı kendilerine eyledi mesned "(Bak: 8)

Güney Azerbaycan'ın Merağa ve Tebriz şehirleri Doğunun büyük ilim ve medeniyet merkezine dönüşmüştür. Bu şehirlerin medreselerine, kütüphanelerine, rasathanelerinde meşhur Azerbaycan alimleri (Nasiruddin Tusi, Tenreddin Meraği, Şemseddin Şirvani, Necameddin Demgani, Fehreddin Ehlatin) aynı zamanda da tüm Yakın Doğunun alimleri toplanıyordu.

1258'de Merağa şehrinde rasathane inşa ediliyor. Nasirüddin Tusi'nin önderliği ile buraya 400.000 kitab toplanıyor (bak: 1,b). Atabey Mehemed'in veziri olan Hace Ebülkasım Rebibeddinin Tebriz'de büyük bir kütüphanesi olmuştur (bak: 2).

Böylece zikredilen dönemlerde Azerbaycan'da mektepler yanında kütüphaneler teşkil edilerek öğrencilerin talim işinde onların hizmeti büyük olmuştur.

O devirlerde içtimai kütüphaneler olmamıştır (Bağdad şehri istisna olmakla), ancak o dönemin aydınlarının, güzel sanatlar ve medeniyet hadimlerinin şahsi kütüphaneleri olmuştur. O kütüphaneler da halkın maariflenmesine hizmet

etmiştir.

Böylece, aşağıdaki sonuçlara gelmek mümkündür:

1. Mekteb kütüphanelerinin tarihi mektebin yaranma tarihi ile sıkı surette bağlı olub, benzerlik teşkil ediyor. Her hangi bir mektep teşkil edildikte onun nezdinde kütüphane da teşkil ediliyordu.

2. Alban mekteplerinin ve onların kütüphanelerinin teşkilinde Alban çarlarının, hususen Cavanşir'in büyük hizmeti olmuştur. Kütüphaneler 5 ilim sahası üzre edebiyat toplanıyor ve genç nesle talim ediliyordu.(4)

3. VII yüzyıldan başlayarak XIX asıra kadar mektep ve medreseler uzun zaman Azerbaycan'da yegane tahsil ocakları olmuştur ki, bunlar da bütün büyük ve küçük köylerde, o cümleden de şehirlerde mevcut idi.

Mektep ve medreseler mescit nezdinde ve ondan asılı idi. Öğretmenler ise mollalardan ibaret idi. Kütüphaneler ise mekteplerde, mescidlerde, ekseren ise mollaların evlerinde teşkil edilirdi.

EDEBİYAT LİSTESİ

1. Azerbaycan tarihi. – Birinci hisse. B., 1968, seh.209, 214; Hüseyin Tağıyev. Azerbaycan'da kitabhanaçılık işi (XII asırdan 1920-ci ile kadar). B., 1964, seh.19-24, 42-43.

2. Onullahı Seyidağa. Azerbaycanda XIV-XV esrlerde maarif ve mekteb. – B., jurnal «Az.mek.», 1973, № 7, seh.50-55; b.Onullahi Seyidağa. Sefeviler dövründe maarif sistemi. – B., jur. «Az.mek.», 1974, № 7, seh.71-75.

3. Azerbaycan tarihi. I cild. – B., 1961, seh.16-17.

4. Mnasakanyan A.Ş. O literature kavkazskoy Albanii. Yerevan, 1969, str.5-14.

5. Azerbaycan edebiyatı tarihi. I cild. B., 1943, seh.41.

6. İsa Sadik. İranın maarif tarihi; Tehran, 1959, seh.256.

7. İshak N.Y. XVI-XVII esrlerde Azerbaycanda mekteb ve medreseler. – «Azerbaycan mektebi» jurn. 1970, № 5, seh.65-69.

Hakani Şirvani. Seçilmiş eserleri. B., 1959, seh.36

BİLİMSEL EKSEN
ULUSLARARASI HAKEMLİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
(ISSN: 1309-5811)

Yayın İlkeleri

1. Bilimsel Eksen Dergisi yılda dört defa yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.
2. Bilimsel Eksen Dergisinde [• halk bilimi • edebiyat • iletişim • arkeoloji (kazı bilimi) • sosyoloji (toplum bilimi) • müzik • tarih • antropoloji (insan bilimi) • etnoloji (budun bilimi) • psikoloji (ruh bilimi) • etnografya • dil bilimi • onomastik (ad bilimi) • coğrafya • din bilimleri • felsefe • eğitim bilimleri • sanat tarihi vb.] alanlarında makalelerin yanı sıra; söyleşi, eleştiri, değerlendirme tanıtım ve haberler yer alabilmektedir.
3. Bilimsel Eksen Dergisinde yayımlanacak yazılar, daha önce herhangi bir yayın organında veya internette yayımlanmamış olacaktır.
4. Bilimsel Eksen Dergisinde yayımlanacak yazılar metin olarak ve resim, belge, kroki, harita vb. malzemelerle birlikte 20 (yirmi) sayfayı aşmamalıdır. Eğer 20 (yirmi) sayfayı aşma durumu varsa bu yazı I – II ve daha fazla bölümlere ayrılarak değişik sayılarda yayımlanma durumunda kalacaktır.
5. Türkiye Türkçesi ve Türk dilinin diğer şiveleriyle bir Türkçe özet (ortalama 150 kelime), anahtar kelimeler (ortalama 5 kelime) eklenecektir. Türkçe özetin ve anahtar kelimelerin mutlaka İngilizce veya Rusça karşılıkları da verilecektir.
6. Türkçe dışında İngilizce ve Rusça kaleme alınmış yazılara, anahtar kelimelerle birlikte yazının Türkçe özeti de eklenecektir. İngilizce veya Rusça özet ile anahtar kelimeleri mutlaka eklenecektir.
7. Dergimize Türkçe, İngilizce ve Rusça olmak üzere üç dilde ve Türkçenin diğer şivelerinde (Azeri Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Özbek Türkçesi, Kırım Türkçesi, Gagavuz Türkçesi, Kazak Türkçesi, Uygur Türkçesi, Türkmen Türkçesi vb.) yazı kabul edilebilir.
8. İngilizce, Rusça ve Türkçenin diğer şiveleriyle yazılan yazıların Türkiye Türkçesiyle genişçe bir özeti (en az 150 kelime) ve anahtar kelimeler konulmalıdır.
9. Yazılar; A4 boyutunda, 12 punto büyüklüğünde Windows (Microsoft Word) uyumlu sözcük işlemci programıyla yazılmalıdır. Üst, Alt, Sol ve Sağ marjları 2.5; paragraf aralığı 6 nk, satır aralığı tek verildiğinde yaklaşık Bilimsel Eksen dergisinin 1 sayfasına tekabül etmektedir. Yazı Türkçe veya İngilizce ise Times New Roman, Azeri Lehçesinde ise Times Roman AzLat (veya benzeri), Rusça ise Times Roman Cyr (veya benzeri) olmalıdır. Gönderilen yazının yanında, yazının fontları muhakkak olmalıdır. Yazının içinde resim, nota vb var ise baskıya uygun resilişyonda gönderilmelidir. Yazılar Disket / CD kaydı ile birlikte 4 (dört) nüsha hâlinde olmalıdır. Bu yazılardan sadece birinde yazar adı olacak, diğer üç nüshada yazar adı belirtilmeyecektir.
10. Yazılar Times New Roman (11 punto) yazı karakteriye tek satır aralığıyla yazılacaktır.

11. Metin içindeki alıntılar ve göndermeler yazar soyadı, yayın yılı, sayfa numarası biçiminde parantez içinde belirtilecektir. Mesela; (Boratav 1987: 9). Dipnotlar yalnızca açıklamalar için kullanılacak ve aynı yazı karakteriyle 10 punto ile yazılacaktır. Dipnotlar “DİPNOTLAR” başlığı altında yazının sonunda verilecektir. Metin içinde belirtilen alıntılarının ve göndermelerin kaynakları “KAYNAKÇA” başlığı altında soyadı başta olmak üzere alfabetik sıraya göre yazılacaktır.

Kitaplarda: Yazarın Soyadı, Adı, Kitabın Adı. (Çev: Adı-Soyadı). Yayınevi. Baskı Yeri. Baskı Yılı. Sayfa Numarası.

Makalelerde: Yazarın Soyadı, Adı. “Makale Adı”. Dergi (Gazete-Sürelî Yayın) Adı. Sayı. Yayınevi. Baskı Yeri. Baskı Yılı. Sayfa Aralıklı Numaraları.

12. Dergimize gönderilen yazılar, hakem heyeti içinde yer alan konuyla ilgili en az iki uzmana gönderilecek ve yazılar gelecek raporlara göre yayımlanacak veya düzeltmeler varsa yazı sahiplerine düzeltmelerin yapılması amacıyla gönderilecektir. İncelenmek üzere yazı gönderilen uzmanların (hakemlerin) adları yazarlara, yazarların adları uzmanlara (hakemlere) kesinlikle bildirilmeyecek, gizli tutulacaktır. Hakemlerin yazı ile ilgili verdiği karar Yayın Kurulu’nda değerlendirilecektir. Yazıların yayımlanıp yayımlanmayacağı veya değişikliklerin neler olması gerektiği Yayın Kurulu tarafından kararlaştırılacaktır.

13. Dergimize gönderilen yazılara yayımlandığında herhangi bir telif ücreti ödenmeyecektir.

14. Yayımlanan yazıların tüm bilimsel ve hukukî sorumluluğu yazı sahiplerine ait olacaktır. Yayımlanan veya yayımlanmayan yazılar yazarlarına iade edilmez. Bilimsel Eksen dergisi, gönderilen makaleleri yayınlayıp yayımlamama hakkına sahiptir.

SCIENTIFIC AXIS
QUARTERLY SOCIAL EDUCATION JOURNAL SUBJECT TO
INTERNATIONAL PEER REVIEW
(ISSN: 1309-5811)

Publication Principles

- 1) Scientific Axis magazine is quarterly periodical subject to international peer review.
- 2) Articles published in Scientific Axis magazine will not have been previously published elsewhere.
- 3) Articles published in Scientific Axis magazine will have a maximum text length of 15 pages, to be extended to 20 pages in the case of articles containing photos, documents, drawings, maps or similar materials.
- 4) With regards to the articles written in Turkish (as it is spoken in Turkey) or other Turkish dialects, a Turkish, English or Russian abstract (average 50 words) and Key Words (average 5 words) in all three languages are to be submitted.
- 5) With regards to articles written in foreign languages, the title and the abstract of the article are to be submitted in Turkish.
- 6) Articles written in Turkish, English and Russian are accepted to our journal.

7) Articles are to be submitted in CD/diskette form alone with four written samples, three of which are to be sent to the given address without giving the writer's name.

8) Articles are to be written in Times New Roman (size 11) with on line margin.

9) References to be made in the text are to be defined as name, publishing year and page number written in parenthesis. (Köprülü 1989:9) footnotes are only to be used for explanations and should be written in size 10 times new roman.

10) References used in articles will be given in the references section at the end of the article in alphabetic order.

11) Articles sent to the publisher's board will be sent to two experts concerned with the subject involved in the referee committee and articles will be published according to the reports to be written or will be sent to writers of the articles with the aim of correction if needed.

12) The owners of the articles are responsible for the published writings.

НАУЧНЫЙ МЕРИДИАН **МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУК** **(ISSN: 1309-5811)**

Основные Положения Журнала И Требования К Статьям

1) Журнал **НАУЧНЫЙ МЕРИДИАН** является ежеквартальным международным изданием, со своей редколлегией.

2) В журнале **НАУЧНЫЙ МЕРИДИАН** могут быть опубликованы статьи по таким отраслям наук как [• фольклор • литература • социология • археология • музыка • история • антропология • этнология • психология • этнография • языковедение • ономастика], а также критические статьи, обзор нового издания, научные новости.

3) Журнал **НАУЧНЫЙ МЕРИДИАН** – издание, в котором будут печататься раньше нигде (даже в интернете!) до этого времени неопубликованные статьи.

4) Объем статей для журнала **НАУЧНЫЙ МЕРИДИАН** в виде рисунков, документов, схем, карт и др. подобных материалов должен составлять не более 20 страниц. Если объем статьи превышает 20 страниц, есть возможность напечатать ее по частям в нескольких номерах.

5) Если статья написана на турецком или других тюркских языках, к ней требуются резюме на турецком, а также на русском или английском языках (примерно 50 слов) и список ключевых слов (примерно 5 слов) с переводом на английский или русский.

6) Статьи, которые будут написаны не на турецком языке, будут дополняться переведенной на турецкий язык аннотацией и названием статьи.

7) Наш журнал принимает статьи, написанные на турецком, русском, английском и на других тюркских языках (татарском, азербайджанском, киргизском, узбекском, крымско-татарском, гагаузском, казахском, уйгурском, туркменском и др.).

8) К статьям, написанным на английском, русском и других тюркских языках должен быть приложен резюме на турецком языке (не менее 150 слов).

9) Верхнее, нижнее, правое и левое поля 2,5. Отступ от левого поля 6. Статьи на турецком и английском должны быть набраны на Times New Roman, если на азербайджанском языке, то на Times Roman AzLat (или похожее), а если на русском, то на Times Roman Cyr (или похожее). Если в статье имеются рисунки, ноты и пр., они должны быть приложены к статье с хорошим качеством пикселя. Статьи принимаются на дискетах или CD в четырех экземплярах, в трех из которых не должно быть указано имя автора, отправляются на адрес издательства.

10) Статьи должны быть набраны в формате A4 в программе Times New Roman, кегль -11, межстрочный интервал - 1.

11) Используемая для написания статьи библиография, должна приводиться после текста статьи в алфавитном порядке (сначала фамилия автора, затем имя). Ссылки на библиографию в тексте выполняются следующим способом: в круглых скобках указывается автор издания, год (разделяется запятой) и страница. Указание страницы разделяется двоеточием. Например: (Boratav 1987: 9.) Если приводятся несколько статей одного и того же автора, то их следует расположить в библиографии по году издания. Для сносок следует использовать 10 размер шрифта Times New Roman.

В книгах: фамилия писателя, имя, название книги. (Перевод: имя-фамилия). Название издательства. Место издания. Год издания. Номер страницы.

В статьях: фамилия писателя, имя. “Название статьи”. Журнал (Газета-периодическая печать) Название. Номер. Издательство. Место издания. Год издания. Номер страницы.

12) Присланные в издательство статьи, отправляются двум специалистам (по теме статьи) из редколлегии и, согласно их отчету, принимается решение о публикации. Если, по мнению редколлегии, статья требует исправлений, ее высылают обратно автору для доработки. Имена авторов и специалистов не оглашаются, сохраняются в тайне друг от друга.

13) За статьи, опубликованные в журнале, гонорар не оплачивается.

14) Всю ответственность за статьи, опубликованные в журнале, несут авторы. Неопубликованные статьи авторам не возвращаются. Право публикации остается за редакцией журнала.